

URZĄD STATYSTYCZNY W ZIELONEJ GÓRZE

Charakterystyka gospodarstw rolnych w województwie lubuskim

Powszechny Spis Rolny 2010

Zielona Góra 2012

ZESPÓŁ REDAKCYJNY URZĘDU STATYSTYCZNEGO

PRZEWODNICZĄCY

Roman Fedak

Z-CA PRZEWODNICZĄCEGO

Krystyna Motyl

CZŁONKOWIE

Wioletta Bielecka, Ola Gucia, Marlena Gajewska, Bogusława Kołeczek,
Anna Miśkiewicz, Teresa Sokołowska, Robert Wróbel

OPRACOWANIE PUBLIKACJI, PRACE ANALITYCZNE, OBLICZENIOWE
I EDYTORSKIE

Pracownicy Ośrodka Badań Koniunktury w Rolnictwie w składzie:
Agnieszka Jankowska, Monika Kaniuk, Iwona Komorowska, Sławomira Raczyńska
pod kierunkiem Marleny Gajewskiej

SKŁAD I GRAFICZNE WYKONANIE WYKRESÓW I MAP

Lubuski Ośrodek Badań Regionalnych

DRUK I OPRAWA

Wydział Poligrafii Urzędu Statystycznego we Wrocławiu

Przy publikowaniu danych US prosimy o podanie źródła

PRZEDMOWA

Przekazuję Państwu publikację „Charakterystyka gospodarstw rolnych w województwie lubuskim”, która zawiera wyniki Powszechnego Spisu Rolnego 2010 (PSR 2010) przeprowadzonego w dniach 1 września – 31 października 2010 r.

PSR 2010 był pierwszym spisem przeprowadzonym po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Zebrane dane pozwoliły zaspokoić potrzeby informacyjne odbiorców krajowych oraz spełnić wymagania unijne w zakresie pełnego badania struktury gospodarstw rolnych. Kraje członkowskie UE były zobowiązane przeprowadzić w 2010 r. spis rolny zgodnie z kalendarzem i wymogami określonymi przez ustawodawstwo Wspólnoty.

Publikacja zawiera uwagi metodyczne, część analityczną oraz tabelaryczną. W uwagach metodycznych ujęto podstawowe zasady, definicje i pojęcia obowiązujące w spisie i badaniu metod produkcji rolnej oraz schematy losowania próby. W części analitycznej przedstawiona została charakterystyka gospodarstw rolnych według wybranych kryteriów, w tym podstawowe dane zostały porównane z wynikami PSR 2002. Część tabelaryczna zawiera szeroki zakres danych liczbowych dla województwa oraz podregionów i powiatów. Graficznym uzupełnieniem przedstawionego materiału są wykresy i mapy.

Przekazując Państwu opracowanie z wynikami spisu składam podziękowania Wszystkim, którzy przyczynili się do przygotowania i przeprowadzenia Powszechnego Spisu Rolnego 2010 w województwie lubuskim.

Dyrektor Urzędu Statystycznego
w Zielonej Górze

Roman Fedak

Zielona Góra 2012 r.

PREFACE

I would like to hand over the publication entitled “Characteristics of Agricultural Holdings in the Lubuskie Voivodship”, presenting results of the Agricultural Census 2010 (AC 2010) which took place from 1 September to 31 October 2010.

The Agricultural Census 2010 was the first census conducted after the accession of Poland to the European Union. Collected data enabled to fulfill information-related needs of both domestic recipients and the European Union as regards the full farm survey. In 2010 all Member States of the EU were obligated to conduct the Agricultural Census in line with the timetable and requirements defined by the Community law.

The publication contains methodological notes, analytical notes and a tabular part. Methodological notes include basic rules, definitions and concepts applicable to both the census and the survey on agricultural production methods as well as the relevant sampling schemes. Analytical notes provide characteristics of agricultural holdings by selected criteria, as part of which basic data are presented against the results of the AC 2002. The tabular part gives a wide range of numerical data for the voivodship, subregions and powiats. Graphs and maps are a supplement to the presented information.

Presenting results of the census I give my thanks to all involved in preparation and realization of the Agricultural Census 2010 in the Lubuskie Voivodship.

*Director of the Statistical Office
in Zielona Góra*

Roman Fedak

SPIS TREŚCI

	Str.
PRZEDMOWA	3-4
<i>PREFACE</i>	
UWAGI METODYCZNE	9-44
<i>METHODOLOGICAL NOTES</i>	
UWAGI ANALITYCZNE	45-101
<i>ANALYTICAL NOTES</i>	
Użytkowanie gruntów	47
<i>Land use</i>	
Powierzchnia zasiewów	57
<i>Sown area</i>	
Metody produkcji roślinnej	71
<i>Crop production methods</i>	
Zwierzęta gospodarskie	72
<i>Livestock</i>	
Ciągniki, samochody i przyczepy	85
<i>Tractors, cars and trailer</i>	
Maszyny i urządzenia rolnicze	89
<i>Agricultural machinery and equipment</i>	
Zużycie nawozów i środków ochrony roślin	90
<i>Fertilisers, pesticides and irrigation</i>	
Dochody gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego . . .	93
<i>Income of households with a holder of an agricultural holding</i>	
Cele produkcji gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego	94
<i>Purposes of production of households with the holder of an agricultural holding</i>	
Działalność gospodarcza inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem rolnym	95
<i>Economic activity other than agriculture directly related to the farm</i>	
Pracujący i nakłady pracy w gospodarstwach rolnych.	95
<i>Labour force and labour input</i>	
Typologia gospodarstw rolnych.	100
<i>Typology of agricultural holdings</i>	

CZĘŚĆ TABELARYCZNA*TABULAR PART*

	Tabl.	Str.
Gospodarstwa rolne według form własności i grup obszarowych użytków rolnych w 2010 r.	1	102
<i>Agricultural holdings by ownership forms and area groups of agricultural land in 2010</i>		
Charakterystyka gospodarstw rolnych według form własności w 2010 r.	2	103
<i>Characteristics of agricultural holdings by ownership forms in 2010</i>		
Charakterystyka gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych ogółem w 2010 r.	3	104
<i>Characteristics of agricultural holdings by area groups of agricultural land in 2010</i>		
Charakterystyka gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą według grup obszarowych użytków rolnych ogółem w 2010 r.	4	108
<i>Characteristics of agricultural holdings conducting agricultural activity by area groups of agricultural land in 2010</i>		
Gospodarstwa rolne według poziomu wykształcenia rolniczego osoby kierującej oraz podregionów i powiatów w 2010 r.	5	164
<i>Agricultural holdings conducting agricultural activity by the manager's agricultural education level, subregions and powiats in 2010</i>		
Gospodarstwa rolne według lat prowadzenia gospodarstwa przez osobę kierującą oraz podregionów i powiatów w 2010 r.	6	165
<i>Agricultural holdings conducting agricultural activity by years of running the holding by the farm manager, subregions and powiats in 2010</i>		
Gospodarstwa indywidualne według osoby kierującej oraz podregionów i powiatów w 2010 r.	7	167
<i>Natural person's holdings conducting agricultural activity by farm managers, subregions and powiats in 2010</i>		
Gospodarstwa rolne według grup obszarowych użytków rolnych oraz podregionów i powiatów w 2010 r.	8	168
<i>Agricultural holdings conducting agricultural and other gainful activity by area groups of agricultural land, subregions an powiats in 2010</i>		
Gospodarstwa rolne prowadzące działalność rolniczą według grup obszarowych użytków rolnych oraz podregionów i powiatów w 2010 r.	9	172
<i>Agricultural holdings by area groups of agricultural land, subregions and powiats in 2010</i>		
Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według grup obszarowych użytków rolnych oraz podregionów i powiatów w 2010 r.	10	176
<i>Average area of agricultural land of agricultural holdings by area groups of agricultural land, subregions an powiats in 2010</i>		
Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych prowadzących działalność rolniczą według grup obszarowych użytków rolnych oraz podregionów i powiatów w 2010 r.	11	178
<i>Average area of agricultural land of agricultural holdings conducting agricultural activity by area groups of agricultural land, subregions and powiats in 2010</i>		
Użytkowanie gruntów w gospodarstwach rolnych według podregionów i powiatów w 2010 r.	12	180
<i>Land use in agricultural holdings by subregions and powiats in 2010</i>		

CZEŚĆ TABELARYCZNA (dok.)*TABULAR PART (cont.)*

	Tabl.	Str.
Użytkowanie gruntów w gospodarstwach rolnych prowadzących działalność rolniczą według podregionów i powiatów w 2010 r.	13	182
<i>Land use in agricultural holdings conducting economic activity by subregions and powiats in 2010</i>		
Powierzchnia zasiewów według grup ziemiopłodów oraz podregionów i powiatów w 2010 r.	14	184
<i>Area sown by groups of crops and by subregions and powiats in 2010</i>		
Pogłowie zwierząt gospodarskich według podregionów i powiatów w 2010 r.	15	185
<i>Livestock by subregions and powiats in 2010</i>		
Obsada zwierząt gospodarskich na 100 ha użytków rolnych według podregionów i powiatów w 2010 r.	16	186
<i>Livestock per 100 ha of agricultural land by subregions and powiats in 2010</i>		
Gospodarstwa rolne posiadające ciągniki według mocy silnika oraz podregionów w 2010 r.	17	187
<i>Agricultural holdings with tractors by power of engine and by subregions and powiats in 2010</i>		
Ciągniki w gospodarstwach rolnych według mocy silnika oraz podregionów i powiatów w 2010 r.	18	188
<i>Tractors in agricultural holdings by power of engine and by subregions and powiats in 2010</i>		
Gospodarstwa indywidualne według głównego źródła dochodu gospodarstwa domowego oraz podregionów i powiatów w 2010 r.	19	189
<i>Individual agricultural farms conducting agricultural activity by main source of income of the household as well as by subregions and powiats in 2010</i>		
Pracujący w rolnictwie według podregionów i powiatów w 2010 r.	20	190
<i>Employed in agricultural holdings conducting agricultural activity by subregions and powiats in 2010</i>		
Użytkownik i członkowie rodziny użytkownika pracujący w gospodarstwach indywidualnych według grup obszarowych użytków w 2010 r.	21	192
<i>User and members of user's family working in individual agricultural farms conducting agricultural activity by area groups of agricultural land as well as by subregions and powiats in 2010</i>		
Użytkownik i członkowie rodziny użytkownika pracujący w gospodarstwach w 2010 r.	22	194
<i>User and members of user's family working in individual agricultural farms conducting agricultural activity by hours worked as well as by subregions and powiats in 2010</i>		
Użytkownik i członkowie rodziny użytkownika pracujący w gospodarstwach w 2010 r.	23	195
<i>User and members of user's family working in individual agricultural farms conducting agricultural activity by age as well as by subregions and powiats in 2010</i>		

OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH

Kreska	(-)	- zjawisko nie wystąpiło;
Zero	(0)	- zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5;
	(0,0)	- zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05;
Kropka	(.)	- zupełny brak informacji lub brak informacji wiarygodnych;
Znak	x	- wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe;
„W tym”		- oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy.

WAŻNIEJSZE SKRÓTY

tys.	=	tysiąc	r.	=	rok
cd.	=	ciąg dalszy	Dz. U.	=	Dziennik Ustaw
dok.	=	dokończenie	poz.	=	pozycja
m ²	=	metr kwadratowy	UE	=	Unia Europejska
pkt	=	punkt	proc.	=	procent
UR	=	użytki rolne	p.proc.	=	punt procentowy
SD	=	sztuka duża	szt.	=	sztuki
			AWU	=	roczna jednostka pracy

OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH

Kreska	(-)	- zjawisko nie wystąpiło;
Zero	(0)	- zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5;
	(0,0)	- zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05;
Kropka	(.)	- zupełny brak informacji lub brak informacji wiarygodnych;
Znak	x	- wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe;
„W tym”		- oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy.

WAŻNIEJSZE SKRÓTY

tys.	=	tysiąc	r.	=	rok
cd.	=	ciąg dalszy	Dz. U.	=	Dziennik Ustaw
dok.	=	dokończenie	poz.	=	pozycja
m ²	=	metr kwadratowy	UE	=	Unia Europejska
pkt	=	punkt	proc.	=	procent
UR	=	użytki rolne	p.proc.	=	punkt procentowy
SD	=	sztuka duża	szt.	=	sztuki
			AWU	=	roczna jednostka pracy

UWAGI METODYCZNE

Wprowadzenie

Powszechny Spis Rolny 2010 (PSR 2010) przeprowadzony został od 1 września do 31 października 2010 r. według stanu na dzień 30 czerwca 2010 r. (dzień referencyjny) o godzinie 24.00.

Podstawę prawną PSR 2010 oraz badania metod produkcji rolnej stanowiły:

- a) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1166/2008 z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie badań struktury gospodarstw rolnych i badania metod produkcji rolnej oraz uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 571/88 (Dz. U. UE nr L 321 z dnia 1 grudnia 2008 r.), zwane dalej Rozporządzeniem unijnym;
- b) Ustawa z dnia 17 lipca 2009 r. o powszechnym spisie rolnym w 2010 r. (Dz. U. z dnia 10 sierpnia 2009 r., Nr 126 poz. 1040), zwana dalej Ustawą;
- c) Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz. U. z 1995 r., Nr 88, poz. 439; z 1996 r., Nr 156, poz. 775; z 1997 r., Nr 88, poz. 554 i Nr 121, poz. 769; z 1998 r., Nr 99, poz. 632 i Nr 106, poz. 668; z 2001 r., Nr 100, poz. 1080; z 2003 r., Nr 217, poz. 2125; z 2004 r., Nr 273, poz. 2703; z 2005 r., Nr 163, poz. 1362; z 2006 r., Nr 170, poz. 1217; z 2007 r., Nr 166, poz. 1172);
- d) Program Badań Statystycznych Statystyki Publicznej.

W powyższych aktach prawnych określono termin i zakres tematyczny spisu, zasady organizacji i realizacji prac spisowych, zobowiązanie respondentów do udzielania informacji oraz sposób zebrania i ochrony danych.

PSR 2010 jest pierwszym spisem zrealizowanym od czasu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Z członkostwa państwa polskiego w Unii Europejskiej wynika szereg zobowiązań, m.in. konieczność dostarczenia informacji z dziedziny rolnictwa w zakresie i terminach określonych przez Komisję Europejską.

Potrzeba przeprowadzenia PSR 2010 r. wynikała ponadto z konieczności:

- ✓ zapewnienia bazy informacyjnej o gospodarstwach rolnych, koniecznej dla realizacji krajowej, regionalnej i lokalnej polityki rolnej i społecznej na wsi,
- ✓ dokonania analizy zmian, jakie zaszły w rolnictwie na przestrzeni lat 2002-2010,
- ✓ wykonania zobowiązań Polski w zakresie dostarczenia informacji dla potrzeb innych niż EUROSTAT organizacji międzynarodowych (FAO, OECD i inne),
- ✓ budowy operatu do różnotematycznych badań reprezentacyjnych z zakresu rolnictwa w latach następnych.

Wstępne wyniki PSR 2010 zostały przedstawione w lipcu 2011 r. w „Raporcie z wyników”. Ostateczne dane zostały zaprezentowane w następujących publikacjach tematycznych:

1. Powszechny Spis Rolny 2010 – Użytkowanie gruntów,
2. Powszechny Spis Rolny 2010 – Uprawy rolne i wybrane elementy metod produkcji roślinnej,
3. Powszechny Spis Rolny 2010 – Uprawy ogrodnicze,
4. Powszechny Spis Rolny 2010 – Zwierzęta gospodarskie i wybrane elementy metod produkcji zwierzęcej,
5. Powszechny Spis Rolny 2010 – Środki produkcji w rolnictwie,

Nowym rozwiązaniem w procesie udostępniania danych jest Analityczna Baza Mikrodanych (ABM), w której znajdują się odpersonalizowane dane uzyskane w spisie i badaniu metod produkcji rolnej. W ramach ABM, specjalnie przygotowana Aplikacja Użytkownika Zewnętrznego (AUZ) zapewnia dostęp do bezpłatnych produktów oraz umożliwia zamawianie bezpłatnych i płatnych produktów na indywidualne potrzeby odbiorców. Dane będą dostępne również poprzez Portal Geostatystyczny.

Ponadto w Bazie Danych Lokalnych będą zamieszczone informacje ze spisu dla poszczególnych szczebli podziału terytorialnego kraju.

Zakres i tematyka Powszechnego Spisu Rolnego 2010

Spis rolny został przeprowadzony jako:

A. badanie pełne w gospodarstwach rolnych:

1. osób fizycznych o powierzchni użytków rolnych wynoszącej:

a) co najmniej 1 ha,

b) poniżej 1 ha spełniających następujące progi fizyczne: 0,5 ha dla plantacji drzew owocowych, 0,5 ha dla plantacji krzewów owocowych, 0,5 ha dla warzyw i truskawek gruntowych, 0,5 ha dla chmielu, 0,3 ha dla szkółek sadowniczych i ozdobnych, 0,1 ha dla truskawek gruntowych, 0,1 ha dla warzyw i truskawek pod osłonami, 0,1 ha dla tytoniu, 0,1 ha dla kwiatów i roślin ozdobnych pod osłonami, 10 sztuk dla bydła ogółem, 5 sztuk dla krów ogółem, 50 sztuk dla trzody chlewnej ogółem, 10 sztuk dla loch, 20 sztuk dla owiec ogółem, 20 sztuk dla kóz ogółem, 100 sztuk dla drobiu ogółem oraz 5 sztuk dla koni ogółem.

2. osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej.

B. badanie reprezentacyjne w gospodarstwach rolnych osób fizycznych o powierzchni poniżej 1 ha użytków rolnych, innych niż określone w pkt. A.1.b.

Badanie metod produkcji rolnej przeprowadzono jako:

A. badanie pełne:

1. w gospodarstwach rolnych osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej,

2. w gospodarstwach rolnych osób fizycznych prowadzących produkcję ekologiczną,

3. u podmiotów prowadzących działy specjalne produkcji rolnej w zakresie chowu i hodowli bydła, trzody i owiec poza gospodarstwem rolnym (działy: 21 – 32 i 41 – 42) oraz gospodarstwa rolne prowadzące chów i hodowlę drobiu (działy: 51 – 60).

B. badanie reprezentacyjne w gospodarstwach rolnych osób fizycznych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych (innych niż określone w pkt. A.2 i A.3).

W spisie zebrano informacje z zakresu:

1. **Użytkowania gruntów** (m.in.: powierzchnia ogólna gospodarstwa, powierzchnia użytków rolnych, w tym w dobrej kulturze rolnej - zasiewów, upraw trwałych, łąk i pastwisk, lasów i gruntów leśnych oraz pozostałych gruntów).

2. **Działalności gospodarczej** (m.in.: działalność inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem rolnym oraz jej znaczenie dla gospodarstwa).

3. **Struktury dochodów gospodarstwa domowego** (m.in.: udział dochodów z działalności rolniczej, pozarolniczej, pracy najemnej, emerytur i rent, innych źródeł niezarobkowych w ogólnych dochodach gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego, udział samozaopatrzenia gospodarstwa domowego w końcowej produkcji rolniczej)

4. **Powierzchni zasiewów i innej** (m.in.: zboża, strączkowe, oleiste, ziemniaki, buraki cukrowe, rośliny przemysłowe, rośliny pastewne, rośliny na przyoranie, warzywa gruntowe, szkółki drzew i krzewów, a także powierzchnia poplonów, grzybów i roślin energetycznych)

5. **Pogłowania zwierząt gospodarskich** (bydło, trzoda chlewna, owce, kozy, konie, drób, króliki, pozostałe zwierzęta utrzymywane w gospodarstwie dla produkcji mięsa, zwierzęta futerkowe oraz liczba pni pszczelich).

6. **Ciągników, maszyn i urządzeń rolniczych** (m.in.: liczba ciągników, samochodów ciężarowych i przyczep, kombajnów i innych maszyn do zbioru, rozsiewaczy, rozrzutników, sadzarek, agregatów uprawowych, opryskiwaczy, dożarek, a także fakt korzystania z urządzeń do produkcji energii odnawialnej).

7. **Zużycia nawozów** (azotowych, potasowych i fosforowych oraz wapniowych, a także organicznych pochodzenia zwierzęcego).

8. **Aktywności ekonomicznej** (m.in.: aktywność bieżąca i nakłady pracy poniesione w ciągu 12 miesięcy poprzedzających dzień referencyjny badania przez użytkownika, członków jego rodziny i pracowników najemnych).

Tematyka **badania metod produkcji rolnej** obejmowała m.in.: metody orki, płodozmian, liniowe elementy krajobrazu, wypas zwierząt, budynki inwentarskie, urządzenia do magazynowania nawozów organicznych, stosowanie środków ochrony roślin, powierzchnię nawadnianą.

Dodatkowo, tylko ze źródeł administracyjnych pozyskano informacje o produkcji ekologicznej (powierzchnia upraw certyfikowana i w trakcie przestawiania oraz pogłowie zwierząt gospodarskich), a także o fakcie korzystania przez gospodarstwo z płatności w ramach działań ujętych w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013.

Ważniejsze definicje, pojęcia i zasady spisywania

Gospodarstwo rolne – oznacza grunty rolne wraz z gruntami leśnymi, budynkami lub ich częściami, urządzeniami i inwentarzem, jeżeli stanowią lub mogą stanowić zorganizowaną całość gospodarczą oraz prawami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa rolnego.

Gospodarstwo rolne osoby fizycznej (gospodarstwo indywidualne) to gospodarstwo o powierzchni użytków rolnych od 0,1 ha, będące własnością lub znajdujące się w użytkowaniu osoby fizycznej oraz gospodarstwo rolne osoby posiadającej użytki rolne o powierzchni mniejszej niż 0,1 ha lub nieposiadającej użytków rolnych, która ma co najmniej: 1 sztukę bydła lub (i) 5 sztuk trzody chlewnej albo 1 lochę lub (i) 3 sztuki owiec lub (i) 3 sztuki kóz lub (i) 1 konia lub (i) 30 sztuk drobiu lub (i) 1 strusia lub (i) 5 sztuk samic królików lub (i) 5 sztuk samic pozostałych zwierząt futerkowych lub (i) 3 sztuki pozostałych zwierząt utrzymywanych na rzeź lub (i) 1 pień pszczeli.

Gospodarstwo rolne osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej to gospodarstwo rolne prowadzone przez osobę prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, której podstawowa działalność jest zaliczana według Polskiej Klasyfikacji Działalności do sekcji A, dział 01, grupy: 01.1 – uprawy rolne inne niż wieloletnie, 01.2 – uprawy roślin wieloletnich, 01.3 – rozmnażanie roślin, 01.4 – chów i hodowla zwierząt, 01.5 – uprawy rolne połączone z chowem i hodowlą zwierząt (działalność mieszana), 01.6, klasa 01.61 – działalność usługowa wspomagająca produkcję roślinną (utrzymywanie gruntów w dobrej kulturze rolnej przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska), a także niezależnie od zaklasyfikowania działalności podstawowej, gdy w gruntach użytkowanych przez jednostkę powierzchnia użytków rolnych przekracza 1 ha lub jednostka prowadzi chów zwierząt gospodarskich.

Za **użytkownika gospodarstwa rolnego** uważa się osobę fizyczną, osobę prawną oraz jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, faktycznie użytkującą gospodarstwo rolne, niezależnie od tego, czy jest właścicielem, dzierżawcą tego gospodarstwa czy też użytkuje je z innego tytułu i niezależnie od tego, czy grunty wchodzące w skład gospodarstwa rolnego są położone na terenie jednej czy kilku gmin.

Za osobę kierującą gospodarstwem rolnym uważa się osobę fizyczną upoważnioną przez właściciela/użytkownika gospodarstwa rolnego do podejmowania decyzji bezpośrednio związanych z procesami produkcyjnymi, nadzorowania ich lub wykonywania. Kierujący jest na ogół, choć nie zawsze, tą samą osobą co użytkownik.

Do **działalności rolniczej** zaliczamy działalność związaną z uprawą roślin oraz chowem i hodowlą zwierząt, która obejmuje: wszystkie uprawy rolne (w tym również uprawę grzybów), warzywnictwo i ogrodnictwo, szkółkarstwo, hodowlę i nasiennictwo roślin rolniczych i ogrodniczych, chów i hodowlę zwierząt w gospodarstwie (bydła, owiec, kóz, koni, trzody chlewnej, drobiu, królików, pozostałych zwierząt futerkowych, zwierząt łownych utrzymywanych na rzeź), pszczół oraz działalność polegającą na utrzymaniu gruntów rolnych już niewykorzystywanych do celów produkcyjnych według zasad dobrej kultury rolnej przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska (zgodnie z normami).

Za **zarobkową działalność gospodarczą inną niż rolnicza bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym** przyjęto działalność produkcyjną lub usługową prowadzoną na własny rachunek w celu osiągnięcia zysku, która wykorzystuje zasoby gospodarstwa rolnego (siłę roboczą, teren, budynki, park maszynowy itp.) lub produkty rolne w nim powstałe (np. agroturystyka, przetwórstwo produktów rolnych).

Nie wlicza się tu działalności innej niż rolnicza, jeżeli z zasobów gospodarstwa do jej prowadzenia wykorzystywana jest tylko i wyłącznie siła robocza.

Wartość końcowej produkcji rolniczej to suma wartości: sprzedaży (nieprzetworzonych produktów roślinnych i zwierzęcych oraz zwierząt gospodarskich), samozaopatrzenia (surowych, nieprzetworzonych produktów roślinnych i zwierzęcych) oraz dopłat do produktów.

Ogólna sprzedaż produkcji gospodarstwa rolnego to suma sprzedaży produktów rolnych oraz wyrobów i usług z działalności gospodarczej innej niż rolnicza bezpośrednio związanej z gospodarstwem rolnym, a także dopłat do produktów.

Bezpośrednia sprzedaż konsumentom (ostatecznym odbiorcom na ich własne potrzeby) oznacza sprzedaż produktów rolnych wytworzonych w gospodarstwie rolnym (przetworzonych lub nie) na targowiskach, we własnych sklepach czy w ramach sprzedaży międzysąsiedzkiej.

Nie zalicza się tu sprzedaży produktów rolnych do punktu skupu oraz zakupów dokonywanych przez właścicieli sklepów, restauracji, itp.

Za **gospodarstwo rolne korzystające ze środków wsparcia rozwoju obszarów wiejskich**, uważa się gospodarstwo, z którym zawarto umowę/wydano pozytywną decyzję o przyznaniu płatności w okresie 3 lat kończących się 31 grudnia 2010 r. dla przynajmniej jednego z działań wymienionych w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1166/2008 tj.:

- ✓ korzystanie z usług doradczych,
- ✓ modernizacja gospodarstw rolnych,
- ✓ zwiększanie wartości dodanej produktów rolnych i leśnych,
- ✓ spełnianie norm opartych na prawodawstwie wspólnotowym,
- ✓ uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności,
- ✓ dopłaty bezpośrednie do gruntów rolnych w ramach Natury 2000,
- ✓ płatności związane z ramową dyrektywą wodną,
- ✓ płatności rolno-środowiskowe,
  - w tym płatności z tytułu rolnictwa ekologicznego,
- ✓ płatności z tytułu dobrostanu zwierząt,
- ✓ różnicowanie w kierunku działalności pozarolniczej,
- ✓ zachęcanie do prowadzenia działalności związanej z turystyką.

Użytkowanie gruntów

Powierzchnia **gruntów ogółem** oznacza łączną powierzchnię użytków rolnych, lasów i gruntów leśnych oraz pozostałych gruntów niezależnie od tytułu władania - własnych, dzierżawionych (na zasadzie umowy i bezumownie), użytkowanych z tytułu zajmowania określonego stanowiska (leśniczy, ksiądz, nauczyciel, itp.), wspólnych w części przypadających użytkownikowi, a także użytkowane przez gospodarstwo grunty należące do gospodarstw opuszczonych.

Powierzchnię **użytków rolnych ogółem** stanowią:

- ✓ użytki rolne w dobrej kulturze rolnej (użytki rolne utrzymywane zgodnie z normami, spełniające wymogi Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie minimalnych norm z dnia 12 marca 2007 r. z późniejszymi zmianami (Dz. U. z 2010 r., nr 39, poz. 211), na którą składają się:
  - łąki trwałe,
  - pastwiska trwałe,
  - uprawy trwałe, w tym sady (plantacje drzew i krzewów owocowych oraz ich szkółki),
  - ogrody przydomowe (bez powierzchni przeznaczonej na rekreację),
  - zasiewy,
  - grunty ugorowane,
- ✓ użytki rolne pozostałe (użytki rolne nie użytkowane i nie utrzymywane w dobrej kulturze rolnej w dniu 30 czerwca 2010 r.).

Łąki trwałe to grunty pokryte trwale trawami (5 lub więcej lat), z zasady koszone, a w rejonach górskich również powierzchnia koszonych hal i połonin. Łąki powinny być utrzymywane w dobrej kulturze rolnej i przynajmniej raz w roku koszone, ale zbiory niekoniecznie wykorzystywane do celów produkcyjnych.

Pastwiska trwałe to grunty pokryte trwale trawami (5 lat lub więcej), które z zasady nie są koszone, lecz wypasane, a w rejonach górskich również powierzchnia wypasanych hal i połonin utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej (łącznie z pastwiskami trwałymi niewykorzystywanymi do celów produkcyjnych oraz z ekstensywnie wypasanymi pastwiskami położonymi na terenie pagórkowatym lub na znacznej wysokości, na glebach niskiej klasy, na których nie stosuje się nawożenia, podsiewów, melioracji itp.).

Uprawy trwałe to łączna powierzchnia plantacji drzew owocowych, krzewów owocowych, szkółek drzew i krzewów owocowych, szkółek drzew i krzewów ozdobnych, szkółek drzew leśnych do celów handlowych, innych upraw trwałych, w tym wikliny, drzew i krzewów owocowych rosnących poza plantacjami, a także upraw trwałych pod osłonami.

Sady to plantacje drzew, krzewów owocowych i upraw jagodowych utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej (łącznie z plantacjami leszczyny, malin, winorośli) rosnące w zwartym nasadzeniu, a także szkółki drzew i krzewów owocowych, jeżeli ich łączna powierzchnia nie jest mniejsza niż 0,10 ha. Do sadów nie zalicza się powierzchni uprawy truskawek i poziomek.

Ogrody przydomowe to powierzchnia zlokalizowana najczęściej wokół siedziby gospodarstwa, często oddzielona od reszty gospodarstwa. Obejmuje powierzchnię upraw przeznaczonych przede wszystkim na samozaopatrzenie w gospodarstwie domowym użytkownika gospodarstwa rolnego. Sporadycznie nadwyżki zbiorów mogą być sprzedawane. Ogród przydomowy może obejmować zarówno uprawy rolne i ogrodnicze jednoroczne, jak i uprawy wieloletnie. Do ogrodów przydomowych nie należy zaliczać powierzchni trawników i ogrodów ozdobnych oraz powierzchni przeznaczonej na rekreację.

Grunty ugorowane to grunty orne niewykorzystywane do celów produkcyjnych, ale utrzymane według zasad dobrej kultury rolnej, przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska. Zaliczamy tu grunty zarówno uprawnione, jak i nieuprawnione (np. gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych poniżej 1 ha) do płatności obszarowych. Do gruntów ugorowanych należy zaliczyć także grunty przygotowane pod tegoroczne zasiewy (np. warzyw), ale do 30 czerwca

2010 r. nieobsiane lub nieobsadzone, a także powierzchnię upraw na przyoranie uprawianych jako plon główny (nawozy zielone).

Lasy i grunty leśne to powierzchnia pokryta roślinnością leśną (zalesiona) lub przejściowo jej pozbawiona (nie zalesiona) oraz grunty związane z gospodarką leśną. Uwzględnia się tu powierzchnię szkółek drzew leśnych założonych na terenach leśnych i wykorzystywanych na potrzeby własne gospodarstwa rolnego (niehandlowe), a także powierzchnię drzew i krzewów szybko-rosnących prowadzonych na użytkach rolnych.

Pozostałe grunty to grunty będące pod zabudowaniami, podwórzami, placami i ogrodami ozdobnymi, parkami, powierzchnia wód śródlądowych (własnych i dzierżawionych), rowów melioracyjnych, powierzchnia porośniętą wikliną w stanie naturalnym, powierzchnia terenów bagiennych, powierzchnia innych gruntów (torfowiska, żwirownie), nieużytków (w tym gruntów zadrzewionych i zakrzaczonych) oraz powierzchnia przeznaczona dla rekreacji (np. zlokalizowana wokół domu, pola golfowe, itp.). Do pozostałych gruntów zalicza się także powierzchnię gruntów rolnych nie użytkowanych rolniczo, jeżeli grunty te nie powrócą już do użytkowania rolniczego, np. grunty rolne przeznaczone pod budowę drogi, supermarketu.

Uwaga

W związku z wprowadzeniem pojęcia dobrej kultury rolnej (Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 7 kwietnia 2004 r. – Dz. U. z 2004 r., nr 65, poz. 600), poszczególne rodzaje użytków rolnych, np. łąki, pastwiska, grunty ugorowane, sady, a także pozostałe grunty, nie są w pełni porównywalne z wynikami PSR 2002. W PSR 2010 zaprezentowano nowe lub zmienione kategorie użytków rolnych dostosowane definicyjnie do wymogów Eurostatu – np. grunty ugorowane, uprawy trwałe. Obecna nomenklatura będzie obowiązywała we wszystkich badaniach prowadzonych przez GUS oraz przy publikowaniu ich wyników.

Powierzchnia zasiewów

Powierzchnia zasiewów to powierzchnia wszystkich upraw zasianych i zasadzonych w gospodarstwie rolnym. Do powierzchni pod zasiewami nie zaliczamy powierzchni szkółek drzew i krzewów ozdobnych, szkółek drzew leśnych do celów handlowych, uprawy wikliny, drzew i krzewów owocowych rosnących poza plantacjami, a także innych upraw trwałych oraz powierzchni upraw trwałych pod osłonami itp. Nie zalicza się tu powierzchni plantacji drzew i krzewów szybko-rosnących prowadzonych na użytkach rolnych, które kwalifikowane są do lasów oraz powierzchni upraw na przyoranie uprawianych jako plon główny, ponieważ tę powierzchnię zakwalifikowano do gruntów ugorowanych. Do tej powierzchni nie kwalifikuje się również ogrodów przydomowych.

Dane o powierzchni zasiewów ujmowane w spisie dotyczą powierzchni upraw poszczególnych ziemiopłodów uprawianych w plonie głównym.

Do grupy „**zbóż ogółem**” zalicza się powierzchnię uprawy zbóż podstawowych (pszenica, żyto, jęczmień, owies, pszenżyto) z mieszkami zbożowymi łącznie z kukurydzą na ziarno i pozostałymi uprawami zbożowymi (gryka, proso itp.).

Do grupy „**przemysłowych**” zaliczono powierzchnię buraków cukrowych, rzepaku i rzepiku, lnu i konopi oraz tytoniu. Nie zalicza się tu maku, słonecznika, chmielu, ziół leczniczych, wikliny i innych przemysłowych. Uprawy te w niniejszej publikacji zaliczono do grupy „pozostałe uprawy”.

Do grupy „**strączkowych jadalnych**” zalicza się groch, fasolę, bób oraz inne strączkowe jadalne uprawiane na ziarno (np. ciecierzycę). Powierzchnię zasianą grochem, fasolą, bobem itp. przewidzianą do zbioru w stanie niedojrzałym zaliczono do warzyw gruntowych.

Do grupy „**pastewnych**” zaliczono uprawy okopowych pastewnych, strączkowych pastewnych łącznie z mieszkami zbożowo-strączkowymi na ziarno, kukurydzy na zielonkę, motylkowych drobnonasiennych, innych pastewnych i traw (bez upraw przeznaczonych na nawozy zielone).

Grupa „**pozostałe**” obejmuje dane o powierzchni warzyw gruntowych, truskawek i poziomek gruntowych, innych upraw nasiennych, kwiatów i roślin ozdobnych gruntowych, pozostałych przemysłowych (np. krokosza barwierskiego, ziół dla przemysłu kosmetycznego),

słonecznika na ziarno, soi, innych oleistych, chmielu, ziół i przypraw, cykorii, a także upraw pod osłonami bez upraw trwałych pod osłonami oraz pozostałych upraw.

Do **warzyw** zaliczono: kapustę głowiastą (wczesną i późną, białą, czerwoną i włoską), cebulę, marchew jadalną, buraki ćwikłowe, ogórki, pomidory, kalafior (wczesne i późne), warzywa pozostałe (pietruszkę, selery, pory, brukselkę, szczaw, szpinak, sałatę, rzodkiewkę, chrzan, rabarbar, skorzonere, kalarepę, czosnek, dynię, szparagi, brokuły, kapustę pekińską, cykorię liściastą itp). Do grupy tej należy również zaliczyć powierzchnię zasianą grochem i bobem, z której przewiduje się dokonanie zbioru w stanie niedojrzałym (zielonym), powierzchnię zasianą fasolą szparagową, z której przewiduje się zbiór niedojrzałych strąków oraz powierzchnię uprawy kukurydzy z przeznaczeniem na zbiór kolb w stanie niedojrzałym, a także powierzchnię uprawy rozsąd warzyw gruntowych na potrzeby gospodarstwa.

Powierzchnia uprawy **warzyw gruntowych** to łączna powierzchnia warzyw uprawianych w gruncie lub z zastosowaniem przykrycia upraw niską, niedostępną folią (poniżej 1,5 m w szczycie) okresowo bądź na stałe w danym sezonie wegetacji.

Powierzchnia uprawy **warzyw pod osłonami** to powierzchnia uprawy warzyw i rozsąd warzyw na potrzeby gospodarstwa, uprawianych pod dostępnymi osłonami, tj. w szklarniach, tunelach foliowych wysokich (1,5 m i więcej w szczycie) i w inspektach.

Powierzchnia uprawy **truskawek** to powierzchnia zasadzona truskawkami i poziomkami (łącznie z nowymi, wiosennymi nasadzeniami) w gruncie i pod niską, niedostępną folią (poniżej 1,5 m w szczycie) oraz pod dostępnymi osłonami, tj. w szklarniach, tunelach foliowych wysokich (1,5 m i więcej w szczycie) i w inspektach. Nie ujmowano tu powierzchni przygotowanej do nasadzeń jesiennych oraz powierzchni plantacji truskawek przeznaczonych na sadzonki. W 2002 r. powierzchnia poziomki nie była ujmowana łącznie z powierzchnią truskawek, lecz była włączona do grupy pozostałych krzewów owocowych i plantacji jagodowych.

Metody produkcji roślinnej

Orka pługiem lemieszowym lub talerzowym to powszechnie stosowana metoda uprawy, która obejmuje odwrócenie gleby. Po tej czynności może nastąpić drugi etap uprawy jakim jest np. użycie brony.

Uprawa konserwująca (płytką orką) jest wykonywana bez użycia pługa lemieszowego lub talerzowego. Ta metoda uprawy nie powoduje odwrócenia gleby. Dzięki niej resztki poźniwne, które pozostają na powierzchni ziemi zmniejszają erozję i pozwalają zatrzymać wilgoć w glebie (na polu powinno zostać przynajmniej 30% resztek poźniwnych). Konserwująca (zachowawcza) uprawa gleby obejmuje: pasową lub strefową uprawę gleby, uprawę bronową, obredlanie.

Siew bezpośredni to metoda uprawy, która nie wymaga stosowania żadnych zabiegów agrotechnicznych pomiędzy zbiorem upraw z poprzedniego sezonu wegetacji a siewem. Nasiona umieszcza się w glebie bez uprzedniego zastosowania orek lub uprawy konserwującej (zachowawczej).

Zbierane dane dotyczyły metod uprawy zastosowanych w okresie od 1 lipca 2009 r. do 30 czerwca 2010 r.

Zwierzęta gospodarskie

Badaniu podlegały zwierzęta gospodarskie znajdujące się w gospodarstwie oraz zwierzęta wysłane na redyki, wypasy i do bacówek. Rejestrowane były wszystkie zwierzęta, tj. zarówno stanowiące własność użytkownika gospodarstwa rolnego lub członków jego gospodarstwa domowego, jak również zwierzęta przetrzymywane czasowo lub stale w gospodarstwie, tj. przyjęte na wychów, opas itp., niezależnie od tego, czy przyjęto je od gospodarstw indywidualnych, czy od jednostek państwowych, spółdzielczych, spółek.

Do **krów** zalicza się krowy mleczne i krowy „mamki”.

Krowy mleczne to dorosłe samice bydła, które miały już potomstwo, a ze względu na rasę, odmianę lub szczególne właściwości utrzymywane są w gospodarstwie wyłącznie lub głównie do produkcji mleka przeznaczonego do konsumpcji lub przetworzenia na produkty mleczne. Zalicza się tu również krowy mleczne wybrakowane już z chowu, które w momencie przeprowadzania badania pozostają jeszcze w gospodarstwie na tzw. dopasie, po czym skierowane zostaną do uboju.

Krowy "mamki" to dorosłe samice bydła, które miały już potomstwo, a ze względu na rasę (krowy ras mięsnych i urodzone z krzyżówek z rasami mięsnymi) lub szczególne właściwości utrzymywane są w gospodarstwie wyłącznie lub głównie do produkcji cieląt rzeźnych i których mleko wykorzystywane jest do odchowu cieląt lub przeznaczone na paszę dla innych zwierząt. Zalicza się tu również krowy "mamki" wybrakowane już z chowu, które w momencie przeprowadzania badania pozostają jeszcze w gospodarstwie na tzw. dopasie, po czym skierowane zostaną do uboju.

Badaniu podlegało pogłowie **drobiu** poszczególnych gatunków w wieku powyżej 2 tygodni. Dla gospodarstw rolnych o dużej skali chowu drobiu (np. ferma wielkotowarowa produkująca brojlery lub jaja konsumpcyjne), w których w dniu badania nie było na stanie drobiu w związku z trwającą właśnie przerwą technologiczną w produkcji, a przerwa ta nie przekraczała 8 tygodni, przyjmowano stany drobiu z okresu przed opróżnieniem pomieszczeń (kurników).

W celu przeliczenia pogłowia zwierząt w sztukach fizycznych na **sztuki przeliczeniowe duże (SD)** wykorzystano następujące współczynniki:

- ✓ bydło, tj. cielęta ogółem w wieku poniżej 1 roku – 0,40; byczki i jałówki razem w wieku 1-2 lat – 0,70; samce bydła w wieku 2 lat i więcej – 1,0; jałówki w wieku 2 lat i więcej – 0,80; krowy mleczne – 1,0, krowy „mamki” – 0,80,
- ✓ trzoda chlewna, tj. prosięta o wadze do 20 kg – 0,027; lochy ogółem – 0,50; pozostała trzoda chlewna razem (warchlaki o wadze 20-50 kg, knury i knurki o wadze 50 kg i więcej, trzoda chlewna na ubój o wadze 50 kg i więcej, tj. tuczniki) – 0,30,
- ✓ owce ogółem – 0,10,
- ✓ kozy ogółem – 0,10,
- ✓ konie ogółem – 0,80,
- ✓ drób, tj. łącznie brojlery kurze oraz kury i koguty dorosłe na rzeź – 0,007; nioski kurze razem – 0,014; łącznie indyki, gęsi, kaczki, drób pozostały (bez strusi) – 0,030; strusie – 0,35,
- ✓ króliki ogółem – 0,020.

Metody produkcji zwierzęcej

Budynki inwentarskie to budynki przeznaczone dla zwierząt gospodarskich. Zależnie od gatunku zwierząt i kierunku produkcji stosuje się różne rozwiązania technologiczne i funkcyjno-przestrzenne. Stosownie do przeznaczenia, budynki inwentarskie dzieli się na: budynki dla bydła (obory), trzody chlewnej (chlewnie), drobiu kurzego (kurniki) i innych gatunków zwierząt gospodarskich. W budynkach inwentarskich, które zaprojektowano i wykonano dla określonego gatunku zwierząt i kierunku produkcji, zapewnione są odpowiednie, optymalne warunki mikroklimatyczne (temperatura, wilgotność powietrza, oświetlenie), które warunkują uzyskanie dobrych efektów produkcyjnych.

Zbierane dane dotyczyły budynków, które w okresie od 1 lipca 2009 r. do 30 czerwca 2010 r. były zasiedlone zwierzętami. Uwzględnione były również te budynki, która stały okresowo puste w związku z zakończeniem cyklu produkcyjnego i trwaniem niezbędnej przerwy technologicznej.

Ciągniki, maszyny i urządzenia rolnicze

Badaniem zostały objęte ciągniki oraz wybrane maszyny i urządzenia użytkowane w gospodarstwach rolnych do prac związanych z działalnością rolniczą w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie. Spisano sprzęt własny (stanowiący wyłączną własność użytkownika gospodarstwa lub członka jego gospodarstwa domowego), jak i wspólny (będący własnością kilku rolników i użytkowany przez więcej niż jedno gospodarstwo). Ciągniki, maszyny i urządzenia

rolnicze należące do kilku rolników spisywano u tego rolnika, u którego znajdowały się w dniu 30 czerwca 2010 r.

Nie spisywano sprzętu, który był niesprawny dłużej niż rok oraz tego, który został przeznaczony do kasacji.

Dane o ciągnikach dotyczą ciągników kołowych dwuosiowych i gąsienicowych.

Zużycie nawozów

W badaniu zebrano dane o nawozach mineralnych, wapniowych oraz nawozach organicznych pochodzenia zwierzęcego, zużytych w gospodarstwach rolnych od 1 lipca 2009 r. do 30 czerwca 2010 r.

Zużycie nawozów mineralnych (azotowych, fosforowych, potasowych) oraz wapniowych prezentowane jest w przeliczeniu na czysty składnik NPK i CaO. Przeliczeń zużycia nawozów na 1 ha użytków rolnych w roku gospodarczym 2009/2010 dokonano na powierzchnię użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej.

Informacje o urządzeniach znajdujących się w gospodarstwach rolnych służących do magazynowania nawozów organicznych pochodzenia zwierzęcego dotyczą płyt obornikowych oraz zbiorników na gnojówkę i gnojowicę. W badaniu uwzględniono urządzenia zakryte, chroniące przed emisją amoniaku.

Gospodarstwa ekologiczne

Za **gospodarstwo stosujące ekologiczne metody produkcji rolnej (gospodarstwo ekologiczne)** uważa się gospodarstwo rolne, które posiada certyfikat nadany przez jednostkę certyfikującą lub jest w trakcie przestawiania na ekologiczne metody produkcji rolnej (pod kontrolą jednostki certyfikującej).

Dochody gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego

Za **gospodarstwo domowe z użytkownikiem gospodarstwa rolnego** uważa się zespół osób mieszkających i utrzymujących się wspólnie, jeżeli wśród nich jest osoba prowadząca gospodarstwo indywidualne.

Za **dochód całkowity gospodarstwa domowego** uważa się łączne dochody wszystkich osób zamieszkałych wspólnie z użytkownikiem gospodarstwa rolnego i utrzymujących się razem z nim, tj. z tytułu prowadzenia działalności rolnej i pozarolnej (również tej niezwiązanej z gospodarstwem rolnym) oraz z tytułu: pracy najemnej, pobierania emerytur i rent, zasiłku z pomocy społecznej, zasiłku wychowawczego, alimentów, stypendiów, posiadania lokat kapitałowych, uzyskiwania pomocy zagranicznej, wygranych w grach liczbowych i loteriach itp.

Dla potrzeb publikacji przyjęto, że główne źródło dochodu to źródło dochodów przekraczające 50% dochodów ogółem gospodarstwa domowego.

Do gospodarstw uzyskujących dochody z działalności rolnej oraz działalności pozarolnej zaliczono również te gospodarstwa, gdzie omawiane rodzaje działalności nie przyniosły jeszcze dochodów lub przynosiły straty.

Dane o strukturze dochodów dotyczą okresu 12 miesięcy poprzedzających badanie (tzn. okresu od 1 lipca 2009 r. do 30 czerwca 2010 r.).

Pracujący

Dane dotyczą osób pracujących w gospodarstwach rolnych w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie (tj. wg aktywności stałej) w podziale na gospodarstwa indywidualne oraz gospodarstwa rolne osób prawnych i jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej.

Dane o pracujących w rolnictwie według aktywności stałej dotyczą nakładów pracy ponoszonych na wytworzenie produkcji rolnej w ciągu 12 miesięcy, a więc uwzględniają cały roczny cykl produkcyjny w gospodarstwie rolnym (pod warunkiem, że 30 czerwca 2010 r. w gospodarstwie była prowadzona działalność rolnicza).

W **gospodarstwach indywidualnych** poddano badaniu wkład pracy użytkownika gospodarstwa rolnego oraz dorosłych członków jego rodziny (tj. w wieku 15 lat i więcej), niezależnie od tego czy stanowili jedno gospodarstwo domowe, czy nie, wkład pracy pracowników najemnych stałych, dorywczych, kontraktowych, a także pracę wykonywaną w ramach pomocy sąsiedzkiej.

W **gospodarstwach osób prawnych oraz jednostkach organizacyjnych niemających osobowości prawnej** badany był wkład pracy **pracowników najemnych stałych, dorywczych, kontraktowych i pozostałych pracujących**.

Za **pracę w swoim/rodzinnym gospodarstwie rolnym** uznaje się wykonywanie prac bezpośrednio związanych z produkcją rolniczą (roślinną i zwierzęcą) oraz prace ogólne, związane z prowadzeniem gospodarstwa np.:

- zakup środków produkcji,
- sprzedaż produktów i przygotowanie ich do sprzedaży,
- prace związane z magazynowaniem,
- transport na potrzeby gospodarstwa rolnego,
- bieżące naprawy sprzętu rolniczego, prace konserwacyjne budynków, maszyn, instalacji, organizację i zarządzanie pracą w gospodarstwie rolnym, załatwianie spraw urzędowych, prowadzenie rachunków,
- wypełnianie wniosków o dopłaty bezpośrednio i inne.

Ze względu na zaistniałą w 2010 r. specyficzną sytuację, do pracy w swoim gospodarstwie rolnym wliczono również prace związane z likwidacją skutków powodzi.

Jako pracy w gospodarstwie rolnym **nie traktuje się** takich prac jak: przyrządzanie posiłków, pranie, sprzątanie, dogłądanie dzieci oraz innych prac związanych z prowadzeniem gospodarstwa domowego. Wyłączone są również prace związane z leśnictwem, łowiectwem, połowem lub hodowlą ryb (bez względu na to czy prowadzone były w gospodarstwie czy poza nim), a także praca w ramach działalności gospodarczej innej niż rolnicza.

Za **pracę poza swoim/rodzinnym gospodarstwem rolnym** uznaje się każdą pracę (również dorywczą), wykonywaną poza rodzinnym gospodarstwem rolnym (najemną lub na własny rachunek, w tym również w rolnictwie). Uwzględniona została tutaj również praca wykonywana w rodzinnej działalności gospodarczej (innej niż rolnicza) np. w agroturystyce, działalności usługowej z wykorzystaniem własnego sprzętu.

Wśród pracujących członków gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego (określonych jako „pracujący w swoim gospodarstwie rolnym”) wyodrębniono następujące kategorie:

1. pracujący wyłącznie w swoim gospodarstwie rolnym,
2. pracujący głównie w swoim gospodarstwie rolnym i dodatkowo poza gospodarstwem,
3. pracujący głównie poza swoim gospodarstwem rolnym i dodatkowo w swoim gospodarstwie rolnym.

Podziału na pracę główną i dodatkową dokonano na podstawie kryterium czasu pracy, tj.:

- ✓ **praca główna** - określana dla osób, które wykonywały więcej niż jedną pracę - oznaczała taką, która zwykle zajmuje najwięcej czasu. Jeżeli dwie prace (lub więcej) zajmowały taką samą ilość czasu, pracą główną była ta, która przynosiła wyższy dochód,
- ✓ **praca dodatkowa** oznaczała tę, która spośród innych niż praca główna wykonywanych zajęć zarobkowych, zajmowała zwykle najwięcej czasu. Jeżeli dwie prace dodatkowe zajmowały taką samą ilość czasu, należało wskazać tę, która przynosiła wyższy dochód.

Ze względu na duży udział pracy w niepełnym wymiarze godzin oraz sezonowego zatrudnienia pracowników dorywczych, kontraktowych, pracujących w ramach pomocy sąsiedzkiej i „pozostałych osób pracujących” **nakłady pracy w rolnictwie zostały wyrażone w umownych rocznych jednostkach pracy (Annual Work Unit - AWU).**

Roczna jednostka pracy (AWU) oznacza ekwiwalent pełnego etatu. Oblicza się ją przez podzielenie liczby godzin przepracowanych w ciągu roku przez roczną liczbę godzin odpowiadającą pełnemu etatowi. W Polsce jako ekwiwalent pełnego etatu przyjęto 2120 godzin pracy w roku, tzn. 265 dni roboczych po 8 godzin pracy dziennie. Przy wyliczaniu nakładów pracy wyrażonych w AWU (zgodnie z metodologią Eurostatu) zachowano warunek, że na 1 osobę nie może przypadać więcej niż 1 AWU, nawet jeżeli w rzeczywistości osoba pracuje dłużej.

W tabelicy prezentującej dane według godzin pracy podano średni czas pracy w gospodarstwie rolnym w ciągu roku w przedziałach:

- ✓ 0 - 530 godzin oznacza mniej niż 1/4 etatu - (np. praca była wykonywana przez okres do 3 miesięcy),
- ✓ 531 - 1060 godzin oznacza 1/4 etatu, ale mniej niż 1/2 etatu - (np. praca była wykonywana przez okres od 3 miesięcy włącznie do 6 miesięcy),
- ✓ 1061 - 1590 godzin oznacza 1/2 etatu, ale mniej niż 3/4 etatu - (np. praca była wykonywana przez okres od 6 miesięcy włącznie do 9 miesięcy),
- ✓ 1591 - 2119 godzin oznacza 3/4 etatu, ale mniej niż 1 etat - (np. praca była wykonywana przez okres od 9 miesięcy włącznie do 12 miesięcy),
- ✓ 2120 godzin i więcej oznacza 1 pełny etat - (np. praca była wykonywana przez 12 miesięcy w roku).

Nakłady pracy ogółem dla całego rolnictwa uwzględniają również wkład pracowników najemnych w gospodarstwach indywidualnych i w gospodarstwach osób prawnych oraz jednostek nieposiadających osobowości prawnej.

Do **pracowników najemnych** zaliczono osoby zatrudnione na podstawie pisemnej lub ustnej umowy o pracę, otrzymujące wynagrodzenie w gotówce lub w naturze. Częścią wynagrodzenia mogły być również koszty utrzymania (np. nocleg, wyżywienie).

Do **pracowników najemnych stałych** zaliczono osoby, które pracowały w każdym tygodniu w roku poprzedzającym dzień badania, bez względu na liczbę godzin pracy w ciągu tygodnia. Do pracowników najemnych stałych zaliczono również osoby, które przepracowały tylko część tygodni w roku ze względu na:

- specyfikę produkcji rolnej w gospodarstwie (np. uprawa owoców, warzyw gruntowych) wymagającej zatrudnienia pracowników tylko w ciągu kilku miesięcy w roku,
- urlop, służbę wojskową, chorobę, wypadek, zgon,
- rozpoczęcie lub zakończenie pracy w gospodarstwie (czyli osoby, które zmieniły miejsce pracy w ciągu roku),
- całkowite wstrzymanie pracy w gospodarstwie spowodowane przyczynami naturalnymi (powódź, pożar).

Pracownicy dorywczy - są to osoby, które w ciągu 12 miesięcy pracowały tylko w wybranym okresie i nie mają stałej umowy o pracę.

Pomoc sąsiedzka - jest to wymiana nakładów pracy pomiędzy gospodarstwami rolnymi. Praca ta musi być wykonywana bez wynagrodzenia przez osoby użytkujące inne gospodarstwo rolne.

Pracownicy kontraktowi - są to osoby wykonujące określoną usługę w gospodarstwie rolnym, które nie zostały zatrudnione bezpośrednio przez to gospodarstwo rolne.

Do pozostałych osób pracujących w gospodarstwie rolnym zaliczono członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych (jeżeli pracowali w gospodarstwie rolnym), uczniów pracujących w szkolnych gospodarstwach rolnych, osoby pracujące (w tym duchownych) w gospodarstwach prowadzonych przez zakony (ale nie pracowników najemnych stałych).

Typologia gospodarstw rolnych

Przedstawiona w niniejszej publikacji typologia gospodarstw rolnych nie jest porównywalna z typologią prezentowaną w poprzednich opracowaniach (Charakterystyka gospodarstw rolnych 2002, 2005 i 2007) ze względu na zmianę metody jej naliczania.

Obecnie obowiązująca klasyfikacja gospodarstw rolnych według standardów Unii Europejskiej nazywana Wspólnotową Typologią Gospodarstw Rolnych w skrócie „typologią”, została ustanowiona Rozporządzeniem Komisji (WE) nr 1242/2009 z dnia 8 grudnia 2008 r.

Podstawowym celem typologii jest dostarczenie narzędzia umożliwiającego:

- ✓ spełnienie potrzeb informacyjnych Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej,
- ✓ sporządzanie analiz porównawczych sytuacji ekonomiczno-produkcyjnej gospodarstw rolnych:
- ✓ pomiędzy różnymi klasami wielkości ekonomicznej i różnymi typami rolniczymi gospodarstw,
- ✓ pomiędzy poszczególnymi krajami członkowskimi i ich regionami,
- ✓ pomiędzy różnymi okresami czasowymi (analizy pionowe).

Dane pochodzące z PSR 2010 oraz wartości współczynników standardowej produkcji opracowane przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy dla każdej uprawy i kategorii zwierząt pozwoliły na ustalenie dla każdego spisane gospodarstwa rolnego typu rolniczego oraz wielkości ekonomicznej.

Produkcja określonej działalności rolniczej jest to wartość produkcji rolnej brutto uzyskanej z jednego hektara uprawy lub od jednego zwierzęcia gospodarskiego. Wartość oblicza się poprzez przemnożenie produkcji z 1 ha lub od 1 zwierzęcia przez cenę na terenie gospodarstwa rolnego, bez VAT, podatków od produktów i dopłat bezpośrednich.

Standardowa produkcja (SP) oznacza wartość produkcji odpowiadającej przeciętnej sytuacji w danym regionie. Jest obliczana jako średnia z pięciu lat wartość produkcji z określonej działalności rolniczej (roślinnej i zwierzęcej).

Całkowita standardowa produkcja gospodarstwa (GSP) jest sumą wartości uzyskanych dla każdej działalności rolniczej prowadzonej w gospodarstwie przez przemnożenie współczynników SP dla danej działalności przez liczbę hektarów lub liczbę zwierząt.

Wartość SP produktów roślinnych jest odnoszona do 1 ha, z wyjątkiem upraw grzybów, gdzie stosuje się standardową powierzchnię 100 m². W przypadku produkcji zwierzęcej współczynniki SP liczone są na jedną sztukę zwierzęcia. Wyjątek stanowią drób i pszczoły, dla których SP liczone są odpowiednio na 100 sztuk i 1 pień pszczeli.

Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego jest to całkowita standardowa produkcja gospodarstwa wyrażona w euro.

Gospodarstwa rolne klasyfikuje się według wielkości ekonomicznej w czternastu klasach:

Klasa wielkości ekonomicznej	Wielkość w euro	
I	<	2000
II	2000 – <	4000
III	4000 – <	8000
IV	8000 – <	15000
V	15000 – <	25000
VI	25000 – <	50000
VII	50000 – <	100000
VIII	100000 – <	250000
IX	250000 – <	500000
X	500000 – <	750000
XI	750000 – <	1000000
XII	1000000 – <	1500000
XIII	1500000 – <	3000000
XIV	> =	3000000

Typ rolniczy gospodarstwa określany jest na podstawie wielkości udziału standardowej produkcji poszczególnych działalności rolniczych prowadzonych w gospodarstwie w całkowitej standardowej produkcji gospodarstwa rolnego.

Typologia gospodarstw rolnych ma charakter hierarchiczny. Wyróżnia się 9 typów ogólnych, 22 typy podstawowe oraz 62 typy szczegółowe.

Dla potrzeb definicji typów ogólnych, wskaźnikom standardowej produkcji z działalności rolniczych ujmowanych w badaniach struktury gospodarstw rolnych zostały nadane następujące symbole:

- ✓ **P1** – standardowa produkcja z następujących upraw: zboża (pszenica zwyczajna, pszenica twarda, żyto, pszenżyto, jęczmień, owies, kukurydza na ziarno, gryka, proso, pozostałe zboża), strączkowe łącznie z mieszkami z bób z roślinami strączkowymi (groch jadalny, fasola jadalna, inne strączkowe jadalne, strączkowe pastewne na ziarno, strączkowe pastewne na zielonkę), ziemniaki, buraki cukrowe, pastewne okopowe i krzyżowe, rośliny przemysłowe (tytoń, chmiel, rzepak i rzepik, słonecznik, soja, len, konopie, zioła i rośliny aromatyczne), warzywa i truskawki w uprawie polowej, rośliny paszowe (trawy polowe, kukurydza na zielonkę, motylkowe pastewne na zielonkę, inne pastewne na gruntach ornych), uprawy nasienne i sadzonki, grunty ugorowane bez dopłat.
- ✓ **P2** – standardowa produkcja z następujących upraw: warzywa i truskawki w uprawie polowej – ogrody towarowe, warzywa i truskawki w uprawie pod osłonami, kwiaty i rośliny ozdobne w uprawie polowej, kwiaty i rośliny ozdobne w uprawie pod osłonami, szkółki drzew i krzewów owocowych, ozdobnych i leśnych, uprawy grzybów.
- ✓ **P3** – standardowa produkcja z następujących upraw: plantacje drzew i krzewów owocowych, winnice, pozostałe uprawy trwałe (np. wiklina), uprawy trwałe pod szkłem.
- ✓ **P4** – standardowa produkcja z następujących gatunków zwierząt: konie, bydło, owce, kozy oraz rośliny pastewne (łąki i pastwiska, rośliny okopowe, rośliny na zielonkę: strączkowe, motylkowe, kukurydza, inne pastewne na zielonkę oraz trawy polowe na zielonkę).
- ✓ **P5** – standardowa produkcja z następujących gatunków zwierząt: trzoda chlewna, drób, króliki (samice hodowlane).

Wyróżnia się następujące typy ogólne gospodarstw:

1. Specjalizujące się w uprawach polowych

Gospodarstwa, dla których: $P1 > 2/3$ całkowitej standardowej produkcji gospodarstwa rolnego (GSP)

2. Specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (warzyw, truskawek, kwiatów i roślin ozdobnych), grzybów i w szkółkarstwie

Gospodarstwa, dla których: $P2 > 2/3$ GSP

3. Specjalizujące się w uprawie drzew i krzewów owocowych (uprawy trwałe)

Gospodarstwa, dla których: $P3 > 2/3$ GSP

4. Specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych paszami objętościowymi

Gospodarstwa, dla których: $P4 > 2/3$ GSP

5. Specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych paszami treściwymi

Gospodarstwa, dla których: $P5 > 2/3$ GSP

6. Mieszane – różne uprawy

Gospodarstwa, dla których: $(P1 + P2 + P3) > 2/3$ GSP; $P1 \leq 2/3$ GSP; $P2 \leq 2/3$; $P3 \geq 2/3$ GSP

7. Mieszane – różne zwierzęta

Gospodarstwa, dla których: $(P4 + P5) > 2/3$ GSP; $P4 \leq 2/3$ GSP; $P5 \leq 2/3$ GSP

8. Mieszane – różne uprawy i zwierzęta

Gospodarstwa nie spełniające warunków klasyfikacji dla typów 1-7.

9. Gospodarstwa niesklasyfikowane

Gospodarstwa, dla których GSP = 0

Schematy losowania prób**Schemat losowania próby gospodarstw indywidualnych o powierzchni użytków rolnych poniżej 1 ha**

Losowanie gospodarstw rolnych przeprowadzone zostało oddzielnie w każdej gminie przy wykorzystaniu schematu losowania warstwowego. Próba gospodarstw o liczebności 150 tys. rozdzielona została pomiędzy gminy w taki sposób, aby błąd względny oszacowania łącznej powierzchni użytków rolnych (tj. z uwzględnieniem gospodarstw rolnych o powierzchni 1 ha i więcej, które ujęto w badaniu pełnym) nie przekraczał 0,15% dla każdej gminy.

W celu alokacji próby pomiędzy gminy wykorzystany został specjalny program optymalizacyjny, który jednocześnie:

- ✓ rozdzielał próbę gospodarstw pomiędzy gminy,
- ✓ w każdej gminie populację gospodarstw o powierzchni użytków rolnych poniżej 1 ha, dzielił w sposób optymalny na trzy warstwy; w rezultacie ustalone zostały granice warstw, różne w zależności od gminy,
- ✓ wydzielał w danej gminie tzw. warstwę górną zawierającą gospodarstwa największe w klasie gospodarstw poniżej 1 ha; gospodarstwa te badane były w 100%, stanowiąc około 37% próby,
- ✓ dokonywał optymalnego rozdziału próby pomiędzy pozostałe warstwy.

W celu wykonania losowania jako operat wykorzystano wykaz, który obejmował wszystkie gospodarstwa (nie tylko poniżej 1 ha), w którym dla każdego gospodarstwa zapisano m.in. symbol gminy oraz powierzchnię użytków rolnych.

Schemat losowania próby do badania metod produkcji rolnej

W celu wylosowania próby zastosowano schemat losowania warstwowego optymalnego. Przyjęto, że liczebność próby losowanej do badania wynosić będzie 200 tys. gospodarstw rolnych. O liczebności próby zdecydowały możliwości finansowe i organizacyjne, a także analiza precyzji wyników badania struktury gospodarstw rolnych z 2007 roku oraz wymogi dotyczące precyzji zapisane w rozporządzeniu (WE) 1166/2008.

Ze względu na specyfikę i skalę produkcji rolnej zdecydowano, że niektóre kategorie gospodarstw badane będą w 100%. Były to następujące gospodarstwa:

- 1) gospodarstwa ekologiczne,

- 2) podmioty prowadzące działy specjalne produkcji rolnej w zakresie chowu i hodowli bydła, trzody chlewnej i owiec poza gospodarstwem rolnym oraz gospodarstwa rolne prowadzące chów i hodowlę drobiu,
- 3) gospodarstwa rolne osób fizycznych o bardzo dużej skali chowu bydła (ponad 2 tysiące sztuk) lub trzody chlewnej (ponad 20 tysięcy sztuk),
- 4) gospodarstwa rolne o znaczącej skali chowu owiec lub kóz (powyżej 50 sztuk).

W celu jednoczesnej alokacji próby pomiędzy 16 województw i warstw utworzonych w tych województwach wykorzystany został algorytm, który równocześnie optymalizował granice warstw oraz rozkład próby pomiędzy warstwy ze względu na przyjęte kryteria (zastosowana metoda opisana jest dokładniej w pracy: Lednicki, Wieczorkowski (2003), Optimal stratification and sample allocation between subpopulations and strata, *Statistics in Transition*, Vol 6, No.2, 287-305).

Jako kryteria optymalizacji przyjęto wartości względnych błędów standardowych dla następujących zmiennych:

- ✓ powierzchnia użytków rolnych,
- ✓ pogłowie bydła,
- ✓ pogłowie trzody chlewnej.

Wybór powyższych zmiennych wynikał z faktu, że stanowiły one zbiór najważniejszych cech rolniczych, dla których była dostępna informacja w operacie. Kontrola oczekiwanej precyzji estymacji dla tych cech pozwalała spodziewać się uzyskania precyzyjnych wyników również dla pozostałych, skorelowanych z nimi cech, które występują w wymogach dokładności dla badania metod produkcji w Rozporządzeniu 1166/2008.

Efektom zastosowania algorytmu optymalizacyjnego było:

- ✓ ustalenie granic warstw ze względu na powyższe zmienne, a tym samym możliwość przypisania każdemu gospodarstwu numeru warstwy,
- ✓ ustalenie liczby gospodarstw losowanych z poszczególnych warstw,
- ✓ wydzielenie tzw. warstwy górnej badanej w 100%, zawierającej największe gospodarstwa ze względu na przyjęte kryteria,
- ✓ minimalizacja względnych błędów standardowych dla sum zmiennych: powierzchnia użytków rolnych, pogłowie bydła i pogłowie trzody chlewnej przy z góry założonej liczebności próby.

Próba losowana była z operatu losowania, w którym każdemu gospodarstwu przypisane zostały, oprócz identyfikatorów i symbolu województwa, wartości zmiennych umożliwiających zakwalifikowanie gospodarstwa do próby bez losowania oraz wartości cech warstwujących.

Przy realizacji programu optymalizacyjnego przyjęto, że wartości względnych błędów standardowych dla zmiennych wykorzystanych jako kryteria optymalizacji dla wszystkich województw nie powinny przekroczyć poziomu 0,44% (wartość ta była konsekwencją założonej sumarycznej wielkości próby).

Próba losowana była przy wykorzystaniu standardowych procedur losowania zawartych w systemie SAS (procedura SURVEYSELECT). W każdej warstwie niezależnie zastosowano metodę losowania prostego bez zwracania.

Metoda estymacji

Zastosowana metoda estymacji uwzględniała następujące elementy:

- ✓ wagi wynikające z losowania próby,
- ✓ występowanie braków odpowiedzi,
- ✓ występowanie gospodarstw nietypowych dla danej warstwy (tzw. *outliers*).

Wagi początkowe (ang. *basic weight*) wynikające ze schematu losowania były korygowane oddzielnie dla próby gospodarstw poniżej 1ha oraz dla próby gospodarstw do badania metod

produkcji rolnej. Poniżej podano odpowiednie wzory. W przypadku próby gospodarstw poniżej 1ha w miejsce województw należy rozważać gminy (NUTS 5).

Podstawowym parametrem szacowanym w badaniu była suma wartości zmiennej X np. pogłowie trzody czy też powierzchnia użytków rolnych.

Parametr ten dla w -tego województwa (NUTS 2) był postaci:

$$(1) \hat{x}_w = \sum_{h=1}^{\max h} \sum_{i=1}^{n_{wh}} M1_{whi} x_{whi}, \quad (i = 1, 2, \dots, n_{wh}; h = 1, 2, \dots, \max h)$$

gdzie:

x_{whi} – wartość zmiennej X w i -tym gospodarstwie wylosowanym z h -tej warstwy w w -tym województwie,

$M1_{whi}$ – waga przypisana i -temu gospodarstwu wylosowanemu z h -tej warstwy w -tego województwa.

n_{wh} – liczba gospodarstw wylosowanych do próby z h -tej warstwy w -tego województwa,

$\max h$ – maksymalna liczba warstw w próbie dla danego województwa.

Ocena sumy zmiennej X dla Polski jest sumą wartości oszacowanych dla województw, tj.:

$$(2) \hat{x} = \sum_w \hat{x}_w,$$

Wagi $M1_{whi}$ są równe odwrotności frakcji losowania w h -tej warstwie w -tego województwa tj.

$$(3) M1_{whi} = \frac{N_{wh}}{n_{wh}},$$

gdzie:

N_{wh} – liczba gospodarstw w h -tej warstwie w -tego województwa,

Ze względu na występowanie braków odpowiedzi (odmowa, brak kontaktu z wylosowanym gospodarstwem, a także likwidacja gospodarstwa), wagi pierwotne wynikające z losowania próby zostały odpowiednio skorygowane.

Waga dla i -tego gospodarstwa w h -tej warstwie w -tego województwa korygowana była za pomocą mnożnika korygującego r_{whi} , który obliczony został następująco:

$$(4) r_{whi} = \frac{\hat{n}_{1wh} \cdot \hat{n}_{2wh}}{\hat{n}_{1wh}},$$

gdzie:

$\hat{n}_{1wh}$ - uogólniona liczebność próby zbadanej w h -tej warstwie w -tego województwa,

$\hat{n}_{2wh}$ - uogólniona liczba gospodarstw, które odmówiły udziału w badaniu w h -tej warstwie w -tego województwa.

Powyższe wartości oszacowane zostały przy wykorzystaniu wag obliczonych zgodnie ze wzorem (3), po czym obliczone zostały wagi skorygowane $M2_{whi}$ według następującej formuły:

$$(5) M2_{whi} = r_{whi} \cdot M1_{whi},$$

Mnożnik korygujący r_{whi} stanowił oszacowanie proporcji liczby jednostek, które powinny być zbadane w stosunku do liczby zbadanych jednostek w danej warstwie. Do jednostek, które powinny zostać zbadane zaliczono wszystkie przypadki odmów.

Waga obliczona według wzoru (5) była korygowana w sytuacji, gdy stwierdzono, że wylosowane gospodarstwo stanowiło przypadek nietypowy (tzw. *outlier*). Dotyczyło to gospodarstw, dla których w operacie losowania zapisane były stosunkowo małe wartości powierzchni użytków rolnych lub pogłowia zwierząt, a w rzeczywistości okazywały się gospodarstwami dużymi ze względu na wspomniane zmienne. Utrzymanie wag (5) dla tego typu gospodarstw, prowadziłoby do znacznego przeszacowania powierzchni użytków rolnych lub pogłowia trzody czy bydła. W związku z tym, wprowadzono wagę $M3_{whi}$, która przyjmuje wartości:

(6) $M3_{whi} = 1$ dla przypadków nietypowych,

$$(7) M3_{whi} = M2_{whi} \frac{M2_{whi} - n_{1wh}^*}{M2_{whi}^{i:typowe}}, \text{ dla pozostałych (typowych) gospodarstw.}$$

gdzie:

n_{1wh}^* - liczba gospodarstw nietypowych h-tej warstwie w-tego województwa.

Ostatecznie podane wcześniej w równaniu (1) wagi $M1_{whi}$ zastępowano wagami $M3_{whi}$.

Korekta wag spowodowała konieczność modyfikacji standardowej metody szacowania wariancji. Wartości oszacowanych względnych błędów standardowych dla wybranych zmiennych podane zostały w zamieszczonych poniżej tablicach.

Precyzja oszacowania sumy wartości zmiennej X była estymowana następująco:

$$(8) \hat{N}_{wh} = \sum_i M3_{whi}, \quad (i = 1, 2, \dots, n_{1wh}^1)$$

$$(9) s_{wh}^2(x) = \frac{1}{n_{1wh}^1 - 1} \sum_i x_{whi}^2 - \frac{1}{n_{wh}^1} \left(\sum_i x_{whi} \right)^2$$

$$(10) d^2(\hat{x}_w) = \frac{1}{\hat{N}_{wh}^2} \sum_h \left(\frac{1}{n_{1wh}^1} - \frac{1}{\hat{N}_{wh}} \right) s_{wh}^2(x)$$

gdzie:

n_{1wh}^1 - liczba gospodarstw z wagą $M3_{whi} > 1$,

$\hat{N}_{wh}$ - oszacowanie liczby gospodarstw (bez gospodarstw nietypowych) w h-tej warstwie w-tego województwa.

$$(11) cv(\hat{x}_w) = \frac{\sqrt{d^2(\hat{x}_w)}}{\hat{x}_w} \cdot 100.$$

Wartość $cv(\hat{x}_w)$ jest względnym błędem standardowym oszacowania sumy wartości zmiennej X w w-tym województwie. Z kolei dla Polski, mamy:

$$(12) cv(\hat{x}) = \frac{\sqrt{d_w^2(\hat{x}_w)}}{\hat{x}} \cdot 100.$$

Ważniejsze grupowania i zakres publikowanych danych

Wyniki badania zaprezentowano na poziomie województwa, a dane nieujęte w dotychczas wydanych publikacjach GUS z serii PSR 2010 również na poziomie regionów i powiatów.

W tablicach przedstawiono dane dla dwóch grup gospodarstw: gospodarstw rolnych ogółem i gospodarstw indywidualnych. Dla podstawowych cech grupowanie to zostało rozszerzone o sektor prywatny oraz sektor publiczny.

W **sektorze prywatnym** podstawowymi formami własności są: własność prywatna krajowa (gospodarstwa indywidualne, gospodarstwa spółdzielcze i spółki prywatne), własność zagraniczna i własność mieszana.

Do **sektora publicznego** zaliczono gospodarstwa własności państwowej (Skarbu Państwa i państwowych osób prawnych), gospodarstwa będące własnością samorządową oraz gospodarstwa stanowiące własność mieszaną (spółki z przewagą mienia państwowego).

Dane prezentowane w niniejszej publikacji dotyczą:

- **gospodarstw prowadzących 30 czerwca 2010 r. działalność rolniczą,**
- wszystkich gospodarstw rolnych (prowadzących i nieprowadzących działalności rolniczej) tylko w zakresie liczby gospodarstw, użytkowania gruntów i średniej wielkości gospodarstwa.

Dane prezentowane w publikacji opracowano **według siedziby użytkownika gospodarstwa**, z wyjątkiem tablic dotyczących typologii gospodarstw rolnych, gdzie dane zaprezentowano **według siedziby gospodarstwa rolnego**.

W zależności od tematyki, dane zostały opracowane według niżej wymienionych klasyfikacji:

- ✓ grup obszarowych powierzchni użytków rolnych,
- ✓ płci i wieku osoby kierującej gospodarstwem rolnym,
- ✓ wykształcenia ogólnego i rolniczego osoby kierującej gospodarstwem,
- ✓ liczby lat prowadzenia przez osobę kierującą gospodarstwa rolnego,
- ✓ nakładów pracy wyrażonych w AWU,
- ✓ rodzaju prowadzonej działalności,
- ✓ grup obszarowych upraw,
- ✓ skali chowu zwierząt gospodarskich,
- ✓ mocy ciągników rolniczych,
- ✓ rodzajów nawozów mineralnych i organicznych,
- ✓ celu produkcji rolniczej gospodarstw z użytkownikiem gospodarstwa rolnego,
- ✓ rodzaju gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego,
- ✓ wielkości ekonomicznej gospodarstw,
- ✓ typu rolniczego gospodarstw rolnych.

Przedziały grup obszarowych użytków rolnych są lewostronnie zamknięte, z wyjątkiem grup:

- „0-1”, gdzie przedział jest obustronnie zamknięty $\langle 0,00- 1,00 \rangle$,
- „1-2”, gdzie przedział jest obustronnie otwarty $(1,01-1,99)$.

Wszystkie przedziały grup obszarowych upraw oraz klas wielkości ekonomicznej są lewostronnie zamknięte.

W tablicach zawierających dane sumaryczne mogą wystąpić pewne nieścisłości rachunkowe wynikające z zaokrągleń automatycznych zastosowanych w procesie uogólnienia danych z próby. Informacje liczbowe w ujęciu odsetkowym prezentowane są z jednym znakiem po przecinku i z uwagą na elektroniczną technikę zaokrągleń mogą nie sumować się na 100%.

METHODOLOGICAL NOTES

Introduction

The National Agricultural Census (AC 2010) and the survey on agricultural production methods were conducted in the period from 1 September to 31 October 2010 as of 30 June 2010.

The legal basis for the AC 2010 and the survey on agricultural production methods were provided by:

- a) The Regulation of the European Parliament and the European Council (EC) No. 1166/2008 of 19 November 2008 on farm structure surveys and the survey on agricultural production methods and repealing Council Regulation (EEC) No. 571/88 (EU Official Journal No. L 321 of 1 December 2008);
- b) The Law of 17 July 2009 on the National Agricultural Census in 2010 (Journal of Laws of 10 August 2009, No. 126 item 1040);
- c) The Law of 29 June 1995 on official statistics (Journal of Laws of 1995, No. 88, item 439; of 1996, with further amendments);
- d) The Official Statistics Survey Programme.

The time and scope of the census, the organisation rules and implementation of the census work, respondents' obligation to provide information, and the method of collecting and protecting the data, were specified in the above mentioned acts.

The AC 2010 was the first census conducted since Poland's accession to the European Union. The membership of Poland in the EU is connected with many obligations, including the need to provide information in the field of agriculture in the scope and within time limits defined by Community law.

The need for the AC 2010 stemmed also from the necessity to:

- ✓ provide an information base on farms, required for the implementation of national, regional and local agricultural and social policies in rural areas,
- ✓ analyse the changes which took place in agriculture in the years 2002-2010,
- ✓ fulfil the obligations of Poland in the area of providing information for the needs of international organisations other than EUROSTAT (FAO, OECD and other),
- ✓ create a sampling frame for sample surveys on various topics in the field of agriculture implemented in the subsequent years.

The preliminary results were presented in July 2011 in the Report on the results of the 2010 Agricultural Census. The final data were presented in the following thematic publications:

1. The National Agricultural Census 2010 – Land use,
2. The National Agricultural Census 2010 – Agricultural crops and selected elements of crop production methods,
3. The National Agricultural Census 2010 – Horticultural crops,
4. The National Agricultural Census 2010 – Livestock and selected elements of animal production methods,
5. The National Agricultural Census 2010 – Means of production in agriculture.

Additionally, Reports on a voivodship level have already been published and the publication of the National Agricultural Census 2010 – “Characteristics of agricultural holdings in voivodship” is planned to be released.

Application provides the possibility to access products free-of-charge and to order paid and unpaid products meeting individual requirements of users. The data will be also available through the Geostatistics Portal.

Furthermore, the Local Database contained census information on different levels of territorial division.

The scope and coverage of the AC 2010 and the survey on agricultural production methods

The agricultural census was conducted as:

- A. a full-scope survey in agricultural holdings of:
  1. natural persons with agricultural land of:
    - a) at least 1 ha,
    - b) less than 1 ha, meeting the following physical thresholds: 0.5 for fruit-bearing tree plantations, 0.5 ha for fruit-bearing shrub plantations, 0.5 ha for ground vegetables and strawberries, 0.5 ha for hops, 0.3 ha for orchard and ornamental plants nurseries, 0.1 ha for ground strawberries, 0.1 ha for vegetables and strawberries under covers, 0.1 ha for tobacco, 0,1 ha for flowers and ornamental plants under covers, 10 head of cattle in total, 5 head of cows in total, 50 head of pigs in total, 10 head of sows, 20 head of sheep in total, 20 head of goats in total, 100 head of poultry in total, and 5 head of horses in total.
  2. legal persons and organisational units without legal personality.
- B. a sample survey in natural persons' holdings with an area below 1 ha of agricultural land (other than those referred in point A.1.b).

The survey on agricultural production methods was conducted as:

- A. a full-scope survey:
  1. in holdings of legal persons and organisational units without legal personality,
  2. in organic farms,
  3. in entities conducting activity connected with special branches of agricultural production in the area of cattle, pigs and sheep production outside holdings (branches: 21-32 and 41-42), and agricultural holdings engaged in poultry production (branches: 51 - 60).
- B. a sample survey conducted in natural persons' agricultural holdings with an area of 1 ha and more of agricultural land (other than those referred in point A.2 and A.3).

In the census, information in the following areas was collected:

1. **Land use** (among others, the total area of the agricultural holding, the area of agricultural land, including land in a good agricultural and environmental condition - sown area, permanent crops, meadows and pastures, forests and forest land, and other land).
2. **Economic activity** (among others, non-agricultural activity directly connected with the holding and its significance to the holding).
3. **The household income structure** (among others, the share of income from agricultural activity, non-agricultural activity, paid employment, retirement pays and pensions, other non-paid sources in the total household income with the user of the holding, the share of self-supply of a household in the final agricultural production).

4. **Sown and other area** (among others, cereals, pulses, oilseeds crops, potatoes, sugar beets, industrial plants, feed plants, plants intended for ploughing, ground vegetables, tree and shrub nurseries, as well as the area of catch crops, mushrooms and energy crops).

5. **Livestock** (cattle, pigs, sheep, goats, horses, poultry, rabbits, other animals for slaughter, fur-bearing animals, and the number of beehives).

6. **Tractors, agricultural machinery and equipment** (among others, the number of tractors, trucks and trailers, combine harvesters and other harvesting machines, distributors, spreaders, planters, combine cultivators, sprayers, milking machines, and the fact of using equipment for renewable energy production).

7. **Fertiliser use** (nitrogen, potassium, phosphorous and calcium, as well as organic fertilisers of animal origin).

8. **Labour force** (among others, the current activity and labour input within 12 months preceding the reference date of surveying the user, members of his/her family and paid employees).

The subject matter of **the survey on agricultural production methods** included, among others, ploughing methods, crop rotation, linear elements of landscape, livestock grazing, farm buildings, equipment for storing organic fertilisers, the use of pesticides, the irrigated area.

In addition, information obtained solely from administrative sources included information on organic production (the certified crop area and the area under conversion to organic farming, and the livestock), and on the use of payments within actions included under the Rural Development Programme 2007-2013.

Important definitions, census terms and enumeration rules

An **agricultural holding** is understood as agricultural area, including forest land, buildings or their parts, equipment and livestock, if they constitute or may constitute an organised economic unit, as well as rights related to running an agricultural farm.

A **natural person's agricultural holding** is understood as an agricultural holding from 0,1 ha of agricultural land, either owned or used by a natural person, as well as an agricultural holding of a person having no agricultural land, or with agricultural land less than 0.1 ha, who possesses at least: 1 head of cattle, or (and) 5 head of pigs, or 1 sow, or (and) 3 head of sheep or (and) 3 head of goats, or (and) 1 horse, or (and) 30 head of poultry, or (and) 1 ostrich, or (and) 5 head of female rabbits, or (and) 5 head of other fur-bearing female animals, or (and) 3 head of other animals kept for slaughter, or (and) 1 beehive.

A **legal person's, or organisational unit without legal personality agricultural holding is understood** as an agricultural farm run by a legal person or by an organisational unit without legal personality, the principal activity of which is classified, according to the Polish Classification of Activities, to Section A, Division 01, Groups 01.1 – growing of crops, 01.2 – growing of perennial crops, 01.3 – plant propagation, 01.4 – livestock production and breeding, 01.5 – agricultural crops mixed with livestock production (mixed farming), 01.6, class 01.61 – support activities for plant production (maintaining good agricultural condition following environmental protection standards), as well as any activity, irrespective of the principal activity classification, where the area of agricultural land cultivated by the unit exceeds 1 ha, or the unit runs livestock production.

A **holder** is understood as a natural person, a legal person or an organisational unit without legal personality, actually using the land, regardless of whether as owners or leaseholders, or using the land in any other respect, regardless of whether this land is situated in one or in several gminas.

A **manager of an agricultural holding** is a natural person authorised by the owner/holder of the farm to make decisions directly associated with production processes, to oversee or execute them. The manager is usually the same person as the holder.

Agricultural activity includes activity associated with crop and livestock production, including all agricultural crops (including mushroom production), vegetable production and

horticulture, arboriculture, agricultural and horticultural crop and seed production, livestock production in a holding (cattle, sheep, goats, horses, pigs, poultry, rabbits, other fur-bearing animals, game kept for slaughter), bees, and activity consisting of maintaining unused agricultural land for production purposes according to the rules of a good agricultural practice in accordance with environmental protection requirements. non-perennial

Other gainful activity directly connected with the holding is production or service activity conducted on one's own account for profit, using the resources of the holding (the labour force, the area, the buildings, the machinery park, etc.) or agricultural products made within the holding (e.g. agrotourism, the processing of agricultural products).

Other gainful activity is not included here if among the resources of the holding only the labour input is used for the purpose of conducting the activity.

The value of the final production of the holding is a sum of such values as sales (of unprocessed crop and animal products and of livestock), self-supply (raw, unprocessed crop and animal products) and subsidies on products.

Total sales of agricultural holding is a sum of agricultural products as well as goods and services from other gainful activity directly connected with the holding, including subsidies on products.

Direct sales to the consumers (to the final users for their own purposes) means the sales of agricultural products made within the holding (processed or unprocessed) on marketplaces, own shops or within neighborly sales.

This does not include the sales of agricultural products to procurement points and purchases made by the owners of shops, restaurants, etc.

An **agricultural holding benefited from rural development measures** is understood as a holding which has agreement/received a positive decision on financing support in period of three years ending on 31 December of 2010 year for at least one measures listed in the Regulation of the European Parliament and of the Council No. 1166/2008,

- ✓ use of advisory services,
- ✓ modernization of agricultural holdings,
- ✓ adding value to agricultural and forestry products,
- ✓ meeting standards based on Community legislation,
- ✓ participation of farmers in food quality schemes,
- ✓ Natura 2000 payments for agricultural area,
- ✓ payments linked to the Water Framework Directive,
- ✓ agri-environment payments, of which in the framework of organic farming,
- ✓ animal welfare payments,
- ✓ diversification into non-agricultural activities.

Land use

Total land area stands for the total area of agricultural land, forests, forest land and other land, regardless of whether it is owned, leased (with or without contract), used in respect of occupying a certain position (e.g. forester, priest, teacher, etc.), common land, a part of which accrues to the holder, as well as land belonging to deserted farms, used by the surveyed holding.

Total agricultural land consist of:

- ✓ agricultural land maintained in a good agricultural condition (i.e. in compliance with the common standards and in conformity with the requirements stipulated in the Regulation

of the Minister of Agriculture and Rural Development on Minimum Standards of 12 March 2007, with subsequent amendments (Journal of Laws of 2010, No. 39, Item 211), which comprises:

- sown area,
  - fallow land,
  - permanent meadows,
  - permanent pastures,
  - permanent crops, including orchards (plantations of fruit-bearing trees and shrubs, and nurseries),
  - kitchen gardens (except for the area intended for recreation),
- ✓ other agricultural land (agricultural land not cultivated and not maintained in a good

Permanent meadows is the land permanently overgrown with grass (for 5 years or more), which in principle is mown. In mountainous regions it also includes the area of mown mountain pastures. Meadows should be maintained in a good agricultural condition and mown at least once a year, but the crops do not have to be used for production purposes.

Permanent pastures is the land permanently overgrown with grass (for 5 years or more), which in principle is not mown but left for grazing. In mountainous regions it also includes the area of mountain pastures left for grazing and maintained in a good agricultural condition (including permanent pastures not used for production purposes and pastures for extensive grazing, located on mountainous land or at high altitudes with low-class soil, where no fertilisation, sub-sowing, melioration, etc. is used).

Permanent crops is the total plantation area of fruit-bearing trees and shrubs, nurseries of fruit-bearing trees and shrubs, nurseries of ornamental trees and shrubs, and nurseries of forest trees for commercial purposes, as well as other permanent crops, e.g. wicker, fruitbearing trees and shrubs grown outside plantations, and other permanent crops cultivated under covers.

Orchards include land planted with fruit trees and shrubs as well as berry plantations maintained in a good agricultural condition (including hazel, raspberry and vine plantations) growing in thick plantations, as well as nurseries of fruit-bearing trees and shrubs, if their total area is at least 0.10 ha. Strawberry and wild strawberry plantations are not included in orchards.

Kitchen gardens is the land located usually around the household residence, often separated from the remaining household area. It covers the area of crops which mainly serve as self-supplies for the household of the farm holder. Infrequently the crop surplus may be sold. A kitchen garden may cover both agricultural and orchard crops, perennial and nonperennial.

Fallow land includes arable land which is not used for production purposes but maintained in a good agricultural condition, in compliance with the environmental protection requirements. This includes both land qualifying and non-qualifying for area payments (e.g. holdings with an area below 1 ha). Fallow land also includes land prepared for sowing (vegetables) in the current year, but not sown or planted until 30 June 2010, and the area of crops intended for ploughing, cultivated as the main crops (green fertilisers).

Forests and forest land include area covered with forest stands (afforested), area temporarily devoid of forest stands (not afforested), and land related to forestry. This includes the area of tree nurseries established in forest areas and used for own purposes of the agricultural holding (non-commercial), and the area of fast-growing trees and shrubs cultivated on agricultural land.

Other land includes land under buildings, courtyards, yards and ornamental gardens, parks, the surface of inland waters (own and leased), drainage ditches, area planted with willow which grows in wild, area of other land (peat land, gravel mines), set-aside land (including area covered with trees and shrubs), area designated for recreation (e.g. located around the house, golf pitches, etc.). Other land also includes agricultural land currently not cultivated and not meant for cultivation in the future, e.g. agricultural land for the construction of a road, a supermarket, etc.

Note

With regard to the introduction of the notion of a good agricultural condition (Regulation of the Minister of Agriculture and Rural Development of 7 April 2004 – Journal of Laws of 2004 No. 65, item 600), particular types of agricultural land, e.g. meadows, pastures, fallow land, orchards, and other land, are not fully comparable with the results of the National Agricultural Census 2002. In the National Agricultural Census 2010 new or amended categories of agricultural land are presented in accordance to the requirements of European Union law – e.g. fallow land, permanent crops. The present nomenclature will apply to all the surveys conducted by the CSO and to the publication of their results.

Sown area

Sown area is the land that is sown or planted with crops. Sown area does not include the area of nurseries of ornamental trees and shrubs, nurseries of forest trees for commercial purposes, wicker plantations, and fruit-bearing trees and shrubs outside plantations, as well as any other permanent crops and the area of permanent crops cultivated under covers.

This category does not include the area of fast-growing trees and shrubs cultivated on agricultural land, which are classified as forests, or the area of crops for ploughing, cultivated as major crops, since this area is classified as fallow land. Kitchen gardens are also excluded from this category.

The data on sown area, included in the census, concern the area of specific crop production, cultivated as major crops.

The group of “**total cereals**” includes the crop area of basic cereals (wheat, rye, barley, oat, triticale), including cereal mixed, together with maize designated for grain and other cereal crops (buckwheat, millet, etc).

The group of “**industrial**” crops comprises the area of sugar beets, rape, turnip rape, flax and hemp, as well as tobacco. This group does not include poppy, sunflower, hops, herbs, wicker and other industrial crops. In this publication these are included in the group of “other crops.”

The group of „**edible pulses**” includes peas, beans, broad beans and other edible pulses cultivated for grain (such as chick peas). The area sown with peas, beans, broad beans etc. and designed for harvest before reaching maturity has been included in field vegetables.

The group of “**fodder**” crops comprises forage root plants, forage pulses, including cereal and pulse mixed and designated for grain, maize designated for green forage, smallseed legumes, and other fodder plants and grasses (excluding crops designated for green fertilisers).

The group of “**other**” crops provides data on the crop area of ground vegetables, ground strawberries and wild strawberries, other seed crops, ground flowers and ornamental plants, other industrial crops (e.g. safflower and herbs for the cosmetic industry), sunflower designated for grain, soya, other oil crops, hops, herbs and spices, chicory, as well as crops under covers, excluding permanent crops under covers and other crops.

Vegetables include cabbages (white, red and savoy, regardless of harvests date), onion, carrot, beetroot, cucumbers, tomatoes, cauliflowers (regardless of harvests date) and other vegetables (parsley, celeriac and celery, leeks, Brussels sprouts, sorrel, spinach, lettuce, radish, horseradish, rhubarb, scorzonera, kohlrabi, garlic, pumpkins, asparagus, broccoli, Chinese cabbage, salad chicory, etc.). This group comprises also the area sown with bean and broad bean, harvested green, string bean harvested green, maize plantations harvested green, and seedlings of vegetables for the own needs of the holding.

Area of **ground vegetables** is the total area of vegetables cultivated in the ground or under low, non-accessible cover (below 1.5 m in the top) covered temporary or permanently in a given season of vegetation.

Area of **vegetables under cover** is the area of vegetables and seedlings for the own needs of the holding, cultivated under accessible protective cover, i.e. in greenhouses – under glass, high plastic tunnels (minimum 1.5 m in the top) or frames.

Area of **ground strawberries and wild strawberries** is the area of strawberries and wild strawberries cultivated outdoor or under low, non-accessible cover (below 1.5 m in the top), including new plantations set up in spring (excluding area prepared for autumn planting and area of seedlings). In 2002 census, the area of wild strawberries was excluded from the total area of strawberries and included to the group of other fruit-bearing shrubs and berry plantations.

Area of **strawberries and wild strawberries under covers** is the area of strawberries and wild strawberries, cultivated under accessible protective cover, i.e. in greenhouses – under glass, plastic tunnels (minimum 1.5 m in the top) or frames.

Crop production methods

Ploughing with a mouldboard or rotary plough is a commonly used land tillage method which involves turning over of the soil. After this the second stage of tillage can be applied, e.g. the use of harrow.

Conservation tillage (shallow ploughing) is performed without the use of a mouldboard or rotary plough. This method does not involve turning over of the soil. Due to this tillage the post-harvest remains on the land surface decrease erosion and make it possible to retain moist in the soil (at least 30% of post-harvest remains should be left on the field). Conservation tillage includes strip or zonal tillage, harrow tillage, or hilling.

Direct sowing is a tillage method which does not require any agrotechnical procedures between the harvesting of crops from the previous vegetation season and sowing. The seeds are placed in the soil without the previous application of ploughing or conservation tillage. Collected data concern crop production methods applied in the period from 1 July 2009 to 30 June 2010.

Livestock

The survey covered the livestock staying in the farm during the survey period, as well as animals sent to herding, grazing and shepherd's huts. All animals were registered, i.e. the ones owned by a holder or members of his household, as well as animals temporarily or permanently kept in the farm, i.e. taken for raising, fattening, etc., irrespective whether they were taken from private farms, state-owned farms, cooperative entities, or companies.

Cows include dairy cows and suckling cows.

Dairy cows are understood as adult female cattle (excluding heifers) which, due to their breed, species or particular qualities, are kept in a farm exclusively or mainly for production of milk to be consumed or to be processed into dairy products. Dairy cows rejected from breeding, kept in a farm for the period regarded as pre-slaughter pasturing, after which they are sent to slaughter, are also included in this group.

Suckling cows are understood as adult female cattle (excluding heifers) which, due to their breed (beef breed cows and cows born from a cross-breed with beef breeds) or particular qualities, are kept in a farm exclusively or mainly for calves for slaughter, and whose milk is used to feed calves or other animals. Suckling cows rejected from breeding, kept in a farm for the period regarded as pre-slaughter pasturing, after which they are sent to slaughter, are also included in this group.

The survey included **poultry** livestock for particular species aged above 2 weeks.

In the case of farms engaged in production of poultry on a large scale (such as a large-scale farm producing broilers or hen eggs), in which no poultry has been recorded on the survey day, due to the current technological break in production, whenever such break does not exceed 8 weeks, the poultry stocks from the period before emptying the rooms (poultry houses) have been adopted.

In order to convert the livestock in physical head into **livestock unit (LSU)**, the following coefficients were applied:

- ✓ cattle, i.e. calves in total, less than 1 year old – 0.40; bull calves and heifers in total, aged 1-2 – 0.70; male cattle aged 2 years or more – 1.0; heifers aged 2 years or more – 0.80; dairy cows – 1.0, suckling cows – 0.80,

- ✓ pigs, i.e. piglets up to 20 kg – 0.027; sows in total – 0.50; other pigs in total (piglets with a weight of 20-50 kg, boars and young boars with a weight of 50 kg or more, pigs for slaughter with a weight of 50 kg or more, i.e. porkers) – 0.30,
- ✓ sheep in total – 0.10,
- ✓ goats in total – 0.10,
- ✓ horses in total – 0.80,
- ✓ poultry, i.e. broilers, hens and adult roosters in total, intended for slaughter – 0.007; laying hens in total – 0.014; turkeys in total, geese, ducks and other poultry (except for ostriches) in total – 0.030; ostriches – 0.35,
- ✓ rabbits in total – 0.020.

Livestock production methods

Livestock buildings - are buildings designed for livestock. Depending on the animal species and the direction of production, various technological and functional and spatial solutions are adopted. According to the intended use, livestock buildings are divided into: buildings for cattle (barns), pigs (pigsties), hens (hen-houses), and other species of livestock. In the livestock buildings designed and made for a given species of animals and direction of production, optimum microclimatic conditions are ensured (temperature, humidity, lighting), which condition the achievement of good production results.

Tractors, agricultural machinery and equipment

The survey included tractors and selected machinery and equipment used in holdings for work connected with agricultural activity within 12 months preceding the survey. The enumeration included owned equipment (constituting the sole property of the farm holder or a member of the farm), and common equipment (a property of several farmers and used by more than one holding). Tractors, agricultural machinery and equipment belonging to several farmers were assigned to the farmer who had them on 30 June 2010.

The enumeration did not include the equipment which had been out of order for more than a year or was withdrawn from use.

Data on tractors concern biaxial wheel and caterpillar tractors.

Fertiliser consumption

The survey collected data on mineral, lime organic fertilisers of animal origin utilised in holdings from 1 July 2009 to 30 June 2010.

The consumption of mineral fertilisers (nitrogen, phosphorus, potassium) and lime fertilisers is presented converted into pure ingredient NPK and CaO. The conversion of fertiliser consumption per 1 ha in the 2009/2010 farming year was made on the basis of the area of agricultural land in a good agricultural condition.

Information on equipment in holdings used for storing organic fertilisers of animal origin concern manure storage pads and liquid manure and slurry containers. The survey included covered equipment protecting against ammonium emission.

Organic farms

Holdings applying organic methods of agricultural production (organic farms) are agricultural holdings with a certificate issued by a certifying body or under conversion into organic methods of agricultural production (under control of a certifying body).

The income of households with a holder of agricultural holding

A **household with a holder of agricultural holding** is a group of persons residing together and with a common subsistence, if at least one of them has a private farm.

Total income of a household is total income of all persons living together with the agricultural farm holder and with a common subsistence, i.e. from agricultural and nonagricultural activity (also the one not connected with the farm) and from: paid work, retirement pays and pensions, social assistance benefits, maternity benefit, alimony, scholarships, capital investments, foreign assistance, wins in numerical and other lotteries, etc.

For the purposes of this publication it was assumed that the main source of income is the source of income exceeding 50% of total income of a household.

The group of holdings getting income from agricultural activity or non agricultural activity contains also those holdings where above mentioned kinds of activity did not bring income yet or brought losses.

The data on the income structure concern the period of 12 months preceding the survey (i.e. the period from 1 July 2009 to 30 June 2010).

The employed

The data concern persons employed on holdings within 12 months preceding the survey (i.e. according to the permanent activity) broken down by private holdings and holdings owned by legal persons, as well as organisational units without legal personality.

Data on persons working in agriculture by permanent activity concern labour input on agricultural production within 12 months, i.e. they include the whole annual production cycle in a holding (providing that on 30 June 2010 agricultural activity was being conducted on the holding).

On the natural **persons' holdings** the survey concerned labour input of the holder and adult members of his/her family (i.e. persons aged 15 or more), regardless whether they constitute a single household or not, the labour input of permanent, occasional and contracted workers, as well as work performed within the framework of neighbourly assistance.

In case of the **legal persons' holdings and organisational units without legal personality** the survey concerned labour input of **permanent, occasional and contracted workers and other workers**.

As **working on one's own/family holding** is considered performing work directly connected with agricultural production (crop and livestock) and general work connected with running the holding, e.g.:

- the purchase of means of production,
- the sales of products and preparation for sales,
- work connected with storage,
- transport for the purposes of the agricultural holding,
- current repairs of agricultural equipment, maintenance work related to buildings, machinery and installations,
- organisation and management of labour on the holding, settling official matters, bookkeeping,

Due to the specific situation in the 2010, work in one's own holding also includes the work associated with eliminating the results of the 2010 flood.

The following types of work **are not treated** as work on the agricultural holding: preparing meals, washing, cleaning, taking care of children and other work related to running the household. This category also excludes work related to forestry, fishing or fish breeding (regardless whether

conducted on the holding or not), as well as work performed as part of economic activity other than agricultural.

Working outside one's own/family holding refers to any work (including temporary) performed outside the family holding (salaried or own-account work, also in agriculture). This category includes any work performed as a part of family-owned economic activity (other than agricultural), e.g. in agro-tourism or service activity using one's own equipment.

All employed members of a household with the holder (referred to as "persons working on their own holding") were divided into the following categories:

1. working exclusively on their own holding,
2. working mainly on, and additionally outside, their own holding,
3. working mainly outside, and additionally on, their own holding.

The division into main and additional work was based on the working time criterion, i.e.:

- ✓ **main work** – refers to persons performing more than one work – means work which usually consumes the largest amount of time. If two (or more) types of work take the same amount of time, the one which generates the highest income should be treated as the main work,
- ✓ **additional work** means additional work which usually consumes the largest amount of time, apart from the main work. If two types of additional work take the same amount of time, the one which generates the highest income should be indicated.

Due to a large share of part-time work or seasonal employment of temporary workers, contracted workers, persons working as part of neighbourly assistance and "other working persons" **the labour input in agriculture was expressed in the conventional annual work units.**

Annual Work Unit (AWU) is the equivalent of full-time work. It is calculated through dividing the number of hours worked per year by the annual number of hours corresponding to full-time work. In Poland, the number of 2120 working hours per year, i.e. 265 working days of 8 working hours each, was adopted as the equivalent of full-time work. When calculating the labour input in AWU (based on the Eurostat methodology), it was assumed that no more than 1 AWU could be attributed to 1 person, even if in reality he/she had worked longer.

The table presenting data according to the number of working hours provides the following ranges of average working time per year on the holding:

- ✓ 0 - 530 hours means less than 1/4 of full-time work (e.g. work was performed for a period of up to 3 months per year),
- ✓ 531 - 1060 hours means at least 1/4 but less than 1/2 of full-time work (e.g. work was performed for a period from 3 to 6 months per year, inclusive),
- ✓ 1061 - 1590 hours means at least 1/2 but less than 3/4 of full-time work (e.g. work was performed for a period from 6 to 9 months per year, inclusive),
- ✓ 1591 - 2119 hours means at least 3/4 but less than 1 full-time work (e.g. work was performed for a period from 9 to 12 months per year, inclusive),
- ✓ 2120 hours and more means 1 full-time work (e.g. work was performed for a period of 12 months per year).

The total labour input for agriculture also takes into consideration the input of employees on natural persons' holdings and on the holdings run by legal persons and by entities without legal personality.

Employees include persons hired on the basis of a written or oral employment contract, receiving remuneration in cash or in kind. Maintenance costs (e.g. accommodation and boarding) may also form part of remuneration.

Permanent employees include persons who performed work in each week of the year preceding the date of the survey, regardless of the number of working hours per week.

This category also includes persons who only worked in some weeks of the year, due to:

- the specificity of agricultural production on the holding (e.g. growing fruit or field vegetables) which required employees to be hired only in several months of a year,
- leave, military service, illness, accident, death,
- the beginning or termination of work on the holding (i.e. persons who changed their workplace within a year),
- a complete stoppage of work on the holding caused by natural factors (flood, fire).

Temporary workers – persons who worked temporarily in the 12 months period, and who had no permanent employment contract.

Neighbourly assistance – exchange of the labour input between agricultural holdings. Such work must be performed without any remuneration paid by the holders of other holdings.

Contracted workers – persons performing specific services on the agricultural holding, who were not directly hired by this holding.

Other persons working on the holding include members of agricultural production cooperatives (provided that they worked in the agricultural holding), students working on the school-owned holdings, persons (including the clergy) working on agricultural holdings run by monasteries (except for permanent employees).

The typology of agricultural holdings

The typology of agricultural holdings presented in this publication is not comparable with typology published in previous elaborations (Characteristics of agricultural holdings 2002, 2005 and 2007) due to change in the calculation method.

Currently binding classification of agricultural holdings according to the European Union standards, referred to as the Community Typology for Agricultural Holdings, abbreviated as “the typology,” was introduced by way of the Commission Regulation (EC) No. 1242/2009 of 8 December 2008.

The typology is mainly intended to serve as an instrument that allows for:

- ✓ satisfying the information-related needs arising from the Common Agricultural Policy of the European Union,
- ✓ conducting comparative analyses of the economic and production situation of agricultural holdings:
  - between various economic size classes and types of farming,
  - between various Member States and regions,
  - between various periods (vertical analyses).

The AC 2010 data and the standard output coefficients developed by the Institute of Agricultural and Food Economics – National Research Institute for each crop and livestock category allowed for determining **the type of farming** and **the economic size** of each enumerated holding.

The output of a given type of agricultural activity represents the gross value of agricultural production per 1 hectare of crops or per 1 animal. The reference value is calculated by multiplying the production per ha or per animal by the price binding in the agricultural holding area, exclusive of VAT, taxes on products and direct subsidies.

The standard output (SO) represents the production value reflecting a average status in the surveyed region. It is calculated as the average five-year production value achieved from specific agricultural (crop or animal) activity.

The total standard output of the holding (Polish acronym: **GSP**) is the sum of values obtained for each agricultural activity conducted in the holding, through multiplying the SO coefficients for a given type of activity by the number of hectares or animal heads.

The SO for crops refers to 1 ha, except for mushrooms for which the standard area of 100 m² is applied. As regards animal production, the SO coefficients are calculated per 1 animal head, except for poultry and bees for which the SO is calculated per 100 animals and per 1 beehive, respectively.

The economic size of the holding represents the total standard output expressed in euro. Based on the economic size, agricultural holdings are grouped in the following fourteen classes:

Gospodarstwa rolne klasyfikuje się według wielkości ekonomicznej w czternastu klasach:

The output of a given type of agricultural activity represents the gross value of agricultural production per 1 hectare of crops or per 1 animal. The reference value is calculated by multiplying the production per ha or per animal by the price binding in the agricultural holding area, exclusive of VAT, taxes on products and direct subsidies.

The standard output (SO) represents the production value reflecting a average status in the surveyed region. It is calculated as the average five-year production value achieved from specific agricultural (crop or animal) activity.

The total standard output of the holding (Polish acronym: **GSP**) is the sum of values obtained for each agricultural activity conducted in the holding, through multiplying the SO coefficients for a given type of activity by the number of hectares or animal heads.

The SO for crops refers to 1 ha, except for mushrooms for which the standard area of 100 m² is applied. As regards animal production, the SO coefficients are calculated per 1 animal head, except for poultry and bees for which the SO is calculated per 100 animals and per 1 beehive, respectively.

The economic size of the holding represents the total standard output expressed in euro.

The type of farming in the holding is determined through the share of standard outputs from various types of agricultural activity conducted in the holding in the total standard output of this holding.

Based on the economic size, agricultural holdings are grouped in the following fourteen classes:

Economic size class	Size in euro	
I	<	2000
II	2000 – <	4000
III	4000 – <	8000
IV	8000 – <	15000
V	15000 – <	25000
VI	25000 – <	50000
VII	50000 – <	100000
VIII	100000 – <	250000
IX	250000 – <	500000
X	500000 – <	750000
XI	750000 – <	1000000
XII	1000000 – <	1500000
XIII	1500000 – <	3000000
XIV	> =	3000000

The type of farming in the holding is determined through the share of standard outputs from various types of agricultural activity conducted in the holding in the total standard output of this holding.

The typology for agricultural holdings exhibits a certain hierarchy, within which 9 general types, 22 basic types and 62 specific types can be distinguished.

For the purpose of defining **the general types**, the following symbols were assigned to SO indicators for various types of agricultural activity covered in the Farm Structure Survey:

- ✓ **P1** – standard output from the following crops: cereals (common wheat, hard wheat, rye, triticale, barley, oats, maize intended for grain, buckwheat, millet and other cereals), leguminous plants including cereals mixed with leguminous plants (edible peas, edible beans, other edible leguminous plants, leguminous fodder plants intended for grain and leguminous fodder plants intended for green forage), potatoes, sugar beets, fodder root plants and mixed plants, industrial plants (tobacco, hops, rape and turnip rape, sunflower, soy, flax, hemp, herbs and aromatic plants), vegetables and strawberries grown in the open field, forage plants (field grasses, maize intended for green forage, fodder legumes intended for green forage and other forage plants grown in arable land), seeds and seedlings and fallow land not subsidised.
- ✓ **P2** – standard output from the following crops: vegetables and strawberries grown in the open field – commercial gardens, vegetables and strawberries grown under cover, flowers and ornamental plants grown in the open field, flowers and ornamental plants grown under cover, nurseries of fruit-bearing trees and shrubs, ornamental and forest plants and mushrooms.
- ✓ **P3** – standard output from the following crops: plantations of fruit-bearing trees and shrubs, vineyards, other permanent crops (e.g. willow) and permanent crops grown under glass cover.
- ✓ **P4** – standard output from the following animal species: cattle, sheep, goats, horses and from fodder crops (meadows and pastures, root crops, crops intended for green forage: leguminous plants, legumes, maize, other fodder plants and field grasses intended for green forage).
- ✓ **P5** – standard output from the following animal species: pigs, poultry, rabbits (breeding females).

The following **general types** of holdings can be distinguished:

1. Specialising in field crops

Holdings for which: $P1 > 2/3 \text{ GSP}$

2. Specialising in horticultural crops

Holdings for which: $P2 > 2/3 \text{ GSP}$

3. Specialising in permanent crops

Holdings for which: $P3 > 2/3 \text{ GSP}$

4. Specialising in rearing of grazing livestock

Holdings for which: $P4 > 2/3 \text{ GSP}$

5. Specialising in rearing of animals fed with concentrated feeding stuffs

Holdings for which: $P5 > 2/3 \text{ GSP}$

6. Mixed crops

Holdings for which: $(P1 + P2 + P3) > 2/3 \text{ GSP}$; $P1 \leq 2/3 \text{ GSP}$; $P2 \leq 2/3$; $P3 \leq 2/3 \text{ GSP}$

7. Mixed livestock

Holdings for which: $(P4 + P5) > 2/3 \text{ GSP}$; $P4 \leq 2/3 \text{ GSP}$; $P5 \leq 2/3 \text{ GSP}$

8. Mixed crops and livestock

Holdings not satisfying the classification requirements for types 1-7.

9. Non-classified holdings

Holdings for which GSP = 0

The sampling schemes

The sampling scheme for natural person's farms with less than 1 ha of agricultural land

The sampling of agricultural holdings was conducted separately for each gmina, based on a stratified sampling scheme. A sample comprising 150 thousand farms was divided between gminas in such a way that the relative estimation error for the total area of agricultural land (i.e. including farms with at least 1 ha of agricultural land, which were covered in the full-scope survey) would not exceed 0.15% for each gmina.

In order to allocate the sample between gminas, use was made of a special optimisation programme, as part of which:

- ✓ the farm sample was distributed between gminas,
- ✓ the population of farms with less than 1 ha of agricultural land, operating in each gmina, was divided into three optimal strata, as a result of which strata boundaries were determined separately for each gmina,
- ✓ the upper boundary was established for each gmina, comprising the largest farms in the group of farms with less than 1 ha of agricultural land; these farms were then surveyed on a 100% basis, accounting for approx. 37% of the entire sample,
- ✓ an optimal sample distribution between other strata was performed.

A list comprising all farms (not only those with less than 1 ha of agricultural land), in which, among others, a gmina symbol and the area of agricultural land were recorded for each farm, was used as a sampling frame.

The sampling scheme for the survey on agricultural production methods

In order to perform the sampling, use was made of an optimal stratified sampling scheme. It was assumed that the sample number would amount to 200 thousand farms, taking into consideration the financial and organisational means, the analysis of the results precision achieved in the Farm Structure Surveys in 2007, as well as the requirements regarding precision, stipulated in the Regulation (EC) No. 1166/2008.

Considering the specificity and scale of agricultural production, it was decided that certain farm categories would be surveyed on a 100% basis. This concerned:

- 1) organic farms,
- 2) entities operating in specific divisions of agricultural production, in the field of cattle, pigs and sheep rearing and breeding outside the holding, as well as farms conducting poultry rearing and breeding,
- 3) farms owned by natural persons with a large scale of cattle breeding (over 2 thousand heads) or pigs breeding (over 20 thousand heads),
- 4) farms with a considerable scale of sheep or goats breeding (over 50 heads).

In order to simultaneously allocate the sample between 16 voivodships and voivodship strata, use was made of an algorithm which allowed for optimising both the strata boundaries and the sample allocation between strata, based on the criteria adopted (the method applied has been described in further detail in the study by Lednicki, Wieczorkowski (2003), Optimal stratification

and sample allocation between subpopulations and strata, *Statistics in Transition*, Vol 6, No.2, 287-305).

The values of relative standard errors for the following variables were adopted as optimisation criteria:

- ✓ the area of agricultural land,
- ✓ the number of cattle,
- ✓ the number of pigs.

The choice of these variables stemmed from the fact that they provided a selection of the most significant agricultural characteristics, for which the relevant information was available in the sampling scheme. Having checked the anticipated estimation precision for the reference characteristics, one may expect that precise results will be achieved also for other correlated features which are included in the requirements regarding precision, stipulated in the Regulation No. 1166/2008, applicable to the survey on agricultural production methods.

The application of the optimisation algorithm allowed for:

- ✓ determining the strata boundaries with respect to the above variables, and assigning a stratum number to each farm
- ✓ determining the number of farms to be selected from individual strata,
- ✓ separating the so-called upper boundary to be surveyed on a 100% basis, comprising the largest farms, in terms of the criteria adopted,
- ✓ minimising the relative standard errors for the following variables: the area of agricultural land, number of cattle and the number of pigs, based on a predefined sample number.

The sample was derived from the sampling frame in which certain variable values that allowed for qualifying a farm to the sample without selection, as well as the values of stratification factors were assigned to each farm, along with identifiers and voivodship symbols.

While implementing the optimisation programme, it was assumed that the values of relative standard errors for the variables used as optimisation criteria for all voivodships should not exceed the level of 0.44% (this resulted from the assumed total size of the sample).

The sample was selected using the standard sampling procedures stipulated in SAS (the SURVEYSELECT procedure). The method of simple random sampling without replacement was applied separately to each strata.

The estimation method

The estimation method applied made use of the following elements:

- ✓ weights resulting from the sampling process,
- ✓ non-responses,
- ✓ outliers.

The basic weights resulting from the sampling scheme were adjusted separately for the sample of farms with less than 1 ha of agricultural land, and for the sample of farms used in the survey on agricultural production methods. The relevant formulas are given below. For the sample of farms with less than 1 ha of agricultural land, the reference to gminas (NUTS 5) should be considered instead of voivodships.

The sum of values of variable X , e.g. the number of pigs or the area of land, constituted the principal parameter estimated in the survey.

This parameter for wth voivodship (NUTS 2) was as follows:

$$(1) \hat{x}_w = \sum_{h=1}^{\max h} \sum_{i=1}^{n_{wh}} M1_{whi} x_{whi}, \quad (i = 1, 2, \dots, n_{wh}; h = 1, 2, \dots, \max h)$$

where:

x_{whi} – value of variable X in i^{th} farm selected from h^{th} stratum in wth voivodship,

$M1_{whi}$ – the weight assigned to i^{th} farm selected from h^{th} stratum in wth voivodship.

n_{wh} – the number of farms selected from h^{th} stratum in wth voivodship,

$\max h$ – the maximum number of strata in the sample for a given voivodship.

The sum of variable X for Poland corresponds to the sum of estimated voivodship values, i.e.

$$(2) \hat{x} = \sum_w \hat{x}_w,$$

Weights $M1_{whi}$ correspond to the reverse of the sampling fraction in h^{th} stratum in wth voivodship, i.e.

$$(3) M1_{whi} = \frac{N_{wh}}{n_{wh}},$$

where:

N_{wh} – the number of farms in h^{th} stratum in wth voivodship,

Considering the cases of non-response (refusals, no contact with the farm selected, or farm liquidation), the basic weights resulting from the sampling process were properly adjusted.

The weight for i^{th} farm in h^{th} stratum of wth voivodship was adjusted using the adjustment factor r_{whi} , which was calculated as follows:

$$(4) r_{whi} = \frac{\hat{n}_{1wh} + \hat{n}_{2wh}}{\hat{n}_{1wh}},$$

where:

$\hat{n}_{1wh}$ – the extrapolated number of the sample surveyed in h^{th} stratum in wth voivodship,

$\hat{n}_{2wh}$ – the extrapolated number of farms which refused to participate in the survey in h^{th} stratum in wth voivodship.

The above values were estimated using the weights calculated according to formula (3). Then, $M2_{whi}$ adjusted weights were calculated as follows:

$$(5) M2_{whi} = r_{whi} M1_{whi},$$

The adjustment factor r_{whi} was employed to estimate the proportion of the units which should be surveyed to the units which were actually surveyed in a given stratum. The former included all cases of refusal.

The weight calculated according to formula (5) was properly adjusted in case the farm selected was considered an outlier. This referred to such farms for which relatively small values of the area of agricultural land or livestock were recorded in the sampling frame, whereas in reality

these were large farms in terms of the reference variables. Applying weights (5) for this types of farms would result in a considerable overestimation of the area of agricultural land, or the livestock of pigs or cattle. In consequence, weight $M3_{whi}$ was introduced, taking the following values:

(6) $M3_{whi} = 1$ for outliers,

(7) $M3_{whi} = M2_{whi} \cdot \frac{M2_{whi} - n_{1wh}^*}{M2_{whi}^{i\text{typowe}}}$, for other (typical) farms.

where:

n_{1wh}^* - liczba gospodarstw nietypowych h-tej warstwie w-tego województwa.

Weights $M1_{whi}$, calculated according to formula (1), were eventually replaced with weights $M3_{whi}$.

The weights adjustment triggered the necessity to modify the standard variance estimation method.

The estimation precision of the sum of values of variable X was established as follows:

(8) $\hat{N}_{wh} = \sum_i M3_{whi}$, ($i = 1, 2, \dots, n_{1wh}^1$)

(9) $s_{wh}^2(x) = \frac{1}{n_{1wh}^1 - 1} \sum_i x_{whi}^2 - \frac{1}{n_{wh}^1} \sum_i x_{whi}$ ²

(10) $d^2(\hat{x}_w) = \hat{N}_{wh}^2 \left(\frac{1}{n_{1wh}^1} - \frac{1}{\hat{N}_{wh}} \right) s_{wh}^2(x)$

where:

n_{1wh}^1 –the number of farms with weight $M3_{whi} > 1$,

$\hat{N}_{wh}$ - an estimated number of farms (excluding outliers) in h^{th} stratum in wth voivodship.

(11) $cv(\hat{x}_w) = \frac{\sqrt{d^2(\hat{x}_w)}}{\hat{x}_w} \cdot 100$.

Value $cv(\hat{x}_w)$ represents the relative standard error of an estimated sum of values of variable X in wth voivodship. As regards Poland, the following formula is applicable:

(12) $cv(\hat{x}) = \frac{\sqrt{d^2(\hat{x}_w)}}{\hat{x}} \cdot 100$.

Major groups and the scope of published data

The survey results are presented at the voivodship level, and data previously not included in the publications released in the AC 2010 series was additionally presented at the regional and powiats level.

The tables include data for two groups of holdings, namely farms in total and natural persons' holdings. For basic characteristics, this grouping was extended by the private and public sector.

The private sector includes entities of state domestic ownership (private farms, cooperative farms and private domestic companies), foreign ownership and mixed ownership.

The public sector includes state-owned farms (of the State Treasury and state legal persons), farms owned by self-governments (gminas) and entities of mixed ownership (companies with a predominance of public property).

Data presented in this publication concerns:

- ? farms conducting agricultural activity as of 30 June 2010,
- ? all farms (both conducting and not conducting agricultural activity), only as regards the number of farms, land use and medium-sized farms.

Data presented in this publication was calculated **according to the seat of the holder**, except for the tables regarding the typology of agricultural holdings, in which data was presented **according to the headquarter of the holding**.

Depending on the thematic scope, data was compiled according to the following classifications:

- ✓ area groups of agricultural land,
- ✓ gender and age of managers of holdings,
- ✓ general and agricultural education of the manager,
- ✓ number of years of running the holding by the manager,
- ✓ labour input in AWU,
- ✓ type of activity conducted,
- ✓ area groups of crops,
- ✓ scale of breeding of animals,
- ✓ engine power of agricultural tractors,
- ✓ purpose of agricultural production of households with holder of agricultural holding,
- ✓ kind of households with holder of agricultural holding,
- ✓ economic size of holdings in euro,
- ✓ agricultural types of holdings.

The intervals of area groups of agricultural land are left-closed, except for groups:

- „0-1” , where the interval is closed on both sides $\langle 0,00- 1,00 \rangle$,
- „1-2” , where the interval is open on both sides $(1,01-1,99)$.

All intervals of area groups of crops and economic size classes are left-closed.

The tables containing summary data may exhibit certain calculation inconsistencies resulting from automatic rounding performed in the sample data generalisation process. Numerical data, in percentage terms, was presented to one decimal point and, considering an electronic rounding technique, it may not sum up to 100%.

UWAGI ANALITYCZNE

W okresie pomiędzy spisami rolnymi przeprowadzonymi w 2002 i 2010 r., podstawowe znaczenie dla procesu przemian w rolnictwie polskim miały czynniki związane z przygotowaniem gospodarki rolnej do włączenia w strukturę Unii Europejskiej, realizacją przedakcesyjnych programów pomocowych (lata 2002-2004), dostosowywaniem polityki rolnej do standardów Unii Europejskiej, a następnie wprowadzenie od 2004 r. narzędzi Wspólnej Polityki Rolnej.

Rolnictwo podlega również zmianom związanym z biologicznym charakterem produkcji rolnej, koniunktury w rolnictwie światowym i krajowym, rosnącymi wymogami jakościowymi, zmieniającymi się nawykami żywieniowymi ludzi oraz nowoczesnymi sposobami żywienia i utrzymania zwierząt gospodarskich, jak również poszukiwaniami nowych źródeł energii.

Pod wpływem zmieniających się warunków część gospodarstw zintensyfikowała specjalizację i modernizację gospodarstw. Użytkownicy najmniejszych i najsłabszych ekonomicznie gospodarstw albo całkowicie zrezygnowali z prowadzenia produkcji rolnej, sprzedali grunty rolne lub wykorzystali je na cele nierolnicze, w tym rekreacyjne. Czy też traktują jako lokatę kapitału albo wytwarzają produkty rolne tylko na potrzeby gospodarstwa domowego. Pojawiła się też grupa gospodarstw rolnych, w których działalność rolnicza sprowadza się przede wszystkim do utrzymywania gruntów w dobrej kulturze rolnej, a uzyskane dopłaty stanowią uzupełnienie dochodów gospodarstwa domowego z pracy najemnej czy z działalności pozarolniczej.

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego przeprowadzonego w 2010 r., w porównaniu z Powszechnym Spisem Rolnym z 2002 r., wskazują na:

- ✓ spadek ogólnej powierzchni gruntów w użytkowaniu gospodarstw rolnych z 531,8 tys. ha do 511,5 tys. ha, tj. o 3,8% przy jednoczesnym zmniejszeniu ogólnej liczby gospodarstw rolnych,
- ✓ zmniejszenie powierzchni użytków rolnych z 480,3 tys. ha do 451,0 tys. ha, tj. o 29,3 tys. ha (o 6,1%),
- ✓ znaczny spadek liczby gospodarstw rolnych najmniejszych, tj. o powierzchni 0-1 ha użytków rolnych (o 16,3%) i o powierzchni użytków rolnych 1-2 ha (o 53%), wzrost (o 22,3%) liczby gospodarstw użytkujących 30 ha i więcej użytków rolnych, największy w grupie obszarowej 50-100 ha (o 37,5%). Zmiany te wynikają z kumulacji gruntów w gospodarstwach dużych (powyżej 30 ha),
- ✓ spadek liczby gospodarstw prowadzących działalność rolniczą z 36,6 tys. do 30,8 tys. gospodarstw, przy czym największy spadek dotyczył gospodarstw najmniejszych o powierzchni użytków rolnych do 2 ha (o 15,8%),
- ✓ w strukturze gospodarstw rolnych wzrost udziału gospodarstw o powierzchni użytków rolnych powyżej 3 ha z 28,7% w 2002 r. do 34,1% w 2010 r., przy czym o powierzchni powyżej 30 ha z 3,4% do 5,4%,
- ✓ tendencje zmniejszania się liczby gospodarstw rolnych przy jednoczesnym wzroście ich średniej powierzchni ogólnej oraz średniej powierzchni użytków rolnych przypadających na jedno gospodarstwo, odpowiednio z 9,63 ha do 11,90 ha oraz z 8,78 ha do 10,50 ha,
- ✓ spadek powierzchni oraz liczby gospodarstw użytkujących łąki trwałe i pastwiska, wzrost odsetka gospodarstw użytkujących łąki trwałe i jednocześnie spadek odsetka jednostek użytkujących pastwiska trwałe w liczbie gospodarstw prowadzących działalność rolniczą, wynikający ze zmiany sposobu żywienia bydła,

- ✓ wzrost powierzchni zasiewów o 34,9 tys. ha, tj. o 14,1% i powierzchni sadów o 3,0 tys. ha, tj. o 89,9% oraz ich udziału w ogólnej powierzchni gospodarstw odpowiednio o 8,7 p.proc. i o 0,5 p.proc.,
- ✓ wzrost powierzchni lasów i gruntów leśnych w gospodarstwach rolnych o 19,4 tys. ha, tj. o 183,2% oraz ich udziału w ogólnej powierzchni gospodarstw o 3,9 p.proc.,
- ✓ spadek powierzchni pozostałych gruntów o 25,6%, zwłaszcza w przypadku małych gospodarstw gdy działalność rolnicza przestaje być opłacalna i grunty nie są użytkowane rolniczo, ostatecznie zmieniają sposób użytkowania na nierolniczy,
- ✓ zmniejszenie liczby gospodarstw z zasiewami o 12,4 tys., przy wzroście średniej powierzchni zasiewów w tych gospodarstwach z 7,49 ha do 13,67 ha. Jednocześnie udział podmiotów z powierzchnią zasiewów w liczbie gospodarstw z działalnością rolniczą zmniejszył się z 90,4% do 67,2%,
- ✓ wzrost powierzchni uprawy zbóż ogółem z 202,1 tys. ha do 207,3 tys. ha (o 2,6%), powierzchni uprawy rzepaku i rzepiku z 15,0 tys. ha do 38,9 tys. ha (o 158,3%) oraz powierzchni upraw pastewnych z 10,7 tys. ha do 21,2 tys. ha (o 98,8%) i przemysłowych z 17,5 tys. ha do 40,6 tys. ha (o 132,9%),
- ✓ spadek powierzchni uprawy ziemniaków z 10,6 tys. ha do 5,4 tys. ha (o 48,9%), buraków cukrowych z 2,3 tys. ha do 0,9 tys. ha (o 59,4%),
- ✓ spadek pogłowia bydła ogółem (o 4,4%) przy jednoczesnym zmniejszeniu stada krów (o 10,1%). Redukcja łącznej liczby krów była wynikiem ograniczenia stada krów mlecznych w związku z kwotowaniem produkcji mleka po przystąpieniu Polski do UE i wysokimi wymaganiami jakościowymi dla mleka krowiego, którym część producentów mleka nie mogła sprostać z uwagi na brak środków na niezbędną modernizację gospodarstw,
- ✓ zmniejszenie liczby gospodarstw rolnych utrzymujących bydło (o 48,5%) przy jednoczesnym znaczącym wzroście przeciętnej obsady bydła na 1 gospodarstwo prowadzące chów tego gatunku (z 10,2 szt. w 2002 r. do 18,3 szt. w 2010 r.),
- ✓ wyraźny spadek liczebności stada świń (o 42,7%) związany z dużymi wahaniami opłacalności chowu tego gatunku. Na przestrzeni ostatnich 8 lat wielu producentów żywca wieprzowego wycofało się z tego kierunku produkcji bądź znacząco ograniczyło skalę produkcji. W gospodarstwach rolnych, które nadal utrzymują pogłowie świń, zwiększyła się obsada trzody chlewnej na 1 gospodarstwo (z 28,8 szt. w 2002 r. do 36,7 szt. w 2010 r.),
- ✓ nieznaczny spadek pogłowia owiec (o 0,9%), będący efektem malejącego zainteresowania rolników produkcją żywca baraniego z uwagi na m.in. utrzymujące się od kilku lat niskie ceny skupu,
- ✓ wyraźny spadek pogłowia kóz (o 48,2%) przy jednoczesnym zmniejszeniu liczby gospodarstw utrzymujących ten gatunek (o 49,6%),
- ✓ wzrost pogłowia koni (o 9,4%) przy jednoczesnym spadku liczby gospodarstw utrzymujących ten gatunek (o 67,1%), będący efektem spadku liczby koni roboczych i wzrostu liczby wierzchowców utrzymywanych w celach rekreacyjnych,
- ✓ spadek pogłowia drobiu ogółem (o 20,1%) przy jednoczesnej koncentracji stanów stada kur niosek, brojlerów kurzych i indyków w gospodarstwach o największej skali chowu tych gatunków drobiu,

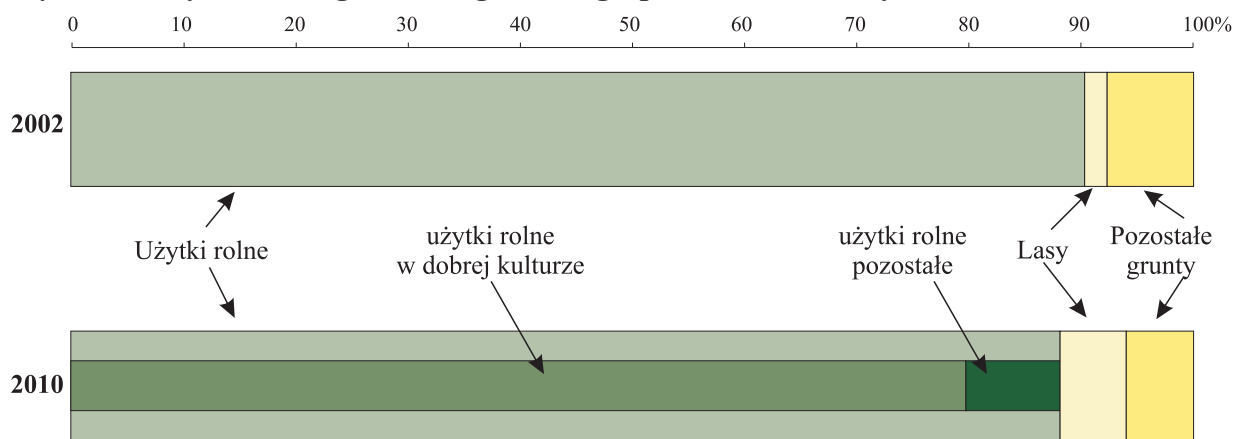
- ✓ zachodzący proces modernizacji gospodarstw pod względem wyposażenia w środki produkcji. Proces ten uzależniony był od zmian w strukturze użytkowania gruntów oraz powierzchni zasiewów, jak również od kierunku specjalizacji gospodarstw i poziomu intensywności działalności produkcyjnej. Po przystąpieniu Polski do UE, na poziom wyposażenia gospodarstw w maszyny rolnicze wpływ miał także stopień wykorzystania instrumentów wspierających Wspólnej Polityki Rolnej,
- ✓ zmniejszenie średniej powierzchni użytków rolnych przypadających na 1 ciągnik z 24,3 ha w 2002 r. do 22,3 ha w 2010 r., a także znaczący wzrost wyposażenia gospodarstw w kombajny zbożowe i ziemniaczane, prasy zbierające oraz agregaty uprawowe. Ograniczanie produkcji buraków cukrowych wpłynęło na zmniejszenie ilości kombajnów do zbioru tych ziemiopłodów (o 60,8%). Ponadto przy spadku liczby gospodarstw wyposażonych w dojarki bańkowe (o 51,8%) zwiększyła się liczba gospodarstw posiadających dojarki rurociągowe (o 13,8%),
- ✓ zmniejszenie odsetka gospodarstw stosujących nawożenie mineralne (o 16,0%) oraz gospodarstw stosujących nawozy wapniowe (o 57,2%).
- ✓ utrzymujący się niski udział (ok. 28%) gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego, dla których głównym źródłem utrzymania jest działalność rolnicza w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą. Omawiany udział kształtował się poniżej średniej krajowej wśród gospodarstw małych, o powierzchni użytków rolnych do 5 ha, a już wśród gospodarstw o powierzchni 20 ha i więcej przekraczał 80%. Należy również zauważyć zmianę drugiego co do częstości występowania (po działalności rolniczej) źródła dochodów gospodarstw domowych z emerytur i rent na pracę najemną,
- ✓ zmniejszenie liczby użytkowników i współmałżonków pracujących w gospodarstwach rolnych w ciągu roku, zarówno w osobach fizycznych jak i w nakładach pracy liczonych w pełnych jednostkach pracy, co jest efektem zmniejszenia się liczby gospodarstw rolnych w porównaniu do 2002 r. Jednocześnie zwiększyła się liczba pozostałych członków rodziny wnoszących swój wkład w gospodarstwo rodzinne (zarówno w osobach fizycznych, jak i w AWU),
- ✓ wzrósł odsetek gospodarstw o przeważającym kierunku produkcji roślinnym (o 19,0 p.proc.), natomiast obniżył się odsetek gospodarstw o przeważającym kierunku zwierzęcym (o 12,5 p.proc.) i mieszanym (o 6,5 p.proc.).

UŻYTKOWANIE GRUNTÓW

Rolnictwo lubuskie charakteryzuje się ciągłym procesem zmian zachodzących zarówno w strukturze własnościowej, jak i kierunkach użytkowania ziemi. W ciągu 8 lat zmniejszyła się ogólna powierzchnia gruntów należących do gospodarstw rolnych. Wzrósł udział sektora prywatnego, w tym gospodarstw indywidualnych w użytkowanych gruntach. Zwiększyła się liczba gospodarstw obszarowo największych, o areale 100 i więcej ha użytków rolnych.

Przeprowadzony w 2010 r. Powszechny Spis Rolny wykazał, że powierzchnia gospodarstw rolnych wyniosła 511,5 tys. ha i w porównaniu z danymi z 2002 r. (531,8 tys. ha) była mniejsza o 20,4 tys. ha, tj. o 3,8%.

Wykres 1. Użytkowanie gruntów ogółem w gospodarstwach rolnych

Areal użytków rolnych w gospodarstwach rolnych w 2010 r. zmniejszył się w porównaniu do 2002 r. do 451,0 tys. ha, tj. o 29,3 tys. ha (o 6,1%). Powierzchnia zasiewów w gospodarstwach rolnych wyniosła 282,9 tys. ha i była większa o 34,9 tys. ha, tj. o 14,1% od powierzchni zasiewów z 2002 r.

Z ogólnej powierzchni gospodarstw rolnych wynoszącej 511,5 tys. ha w użytkowaniu jednostek sektora prywatnego znajdowało się 469,6 tys. ha, tj. 91,8% gruntów, w tym w użytkowaniu gospodarstw indywidualnych – 367,3 tys. ha, tj. 71,8% powierzchni gruntów ogółem, natomiast jednostki sektora publicznego użytkowały 41,8 tys. ha, tj. 8,2 % powierzchni gruntów ogółem.

Według wyników Powszechnego Spisu Rolnego w 2010 r. liczba gospodarstw rolnych wyniosła 43,0 tys., z których 20,7 tys., tj. 48,2% zajmowało się uprawą ziemiopłodów rolnych. W porównaniu z wynikami PSR 2002, w 2010 r. liczba gospodarstw rolnych ogółem z 55,3 tys. w 2002 r. zmniejszyła się o 12,3 tys. tj. o 22,2 %.

Średnia ogólna powierzchnia gospodarstwa rolnego w 2010 r. wyniosła 11,90 ha, przy czym średnia ogólna powierzchnia gospodarstwa do 1 ha użytków rolnych 0,61 ha, powyżej 1 ha 21,24 ha a w gospodarstwach prowadzących działalność rolniczą wielkości te kształtowały się odpowiednio: 16,10 ha, 0,72 ha, 22,68 ha. W gospodarstwach indywidualnych średnia ogólna powierzchnia gospodarstwa wyniosła 8,60 ha, do 1 ha użytków rolnych 0,61 ha, a powyżej 1 ha 15,28 ha, przy czym w gospodarstwach prowadzących działalność rolniczą odpowiednio: 11,59 ha, 0,72 ha i 16,29 ha.

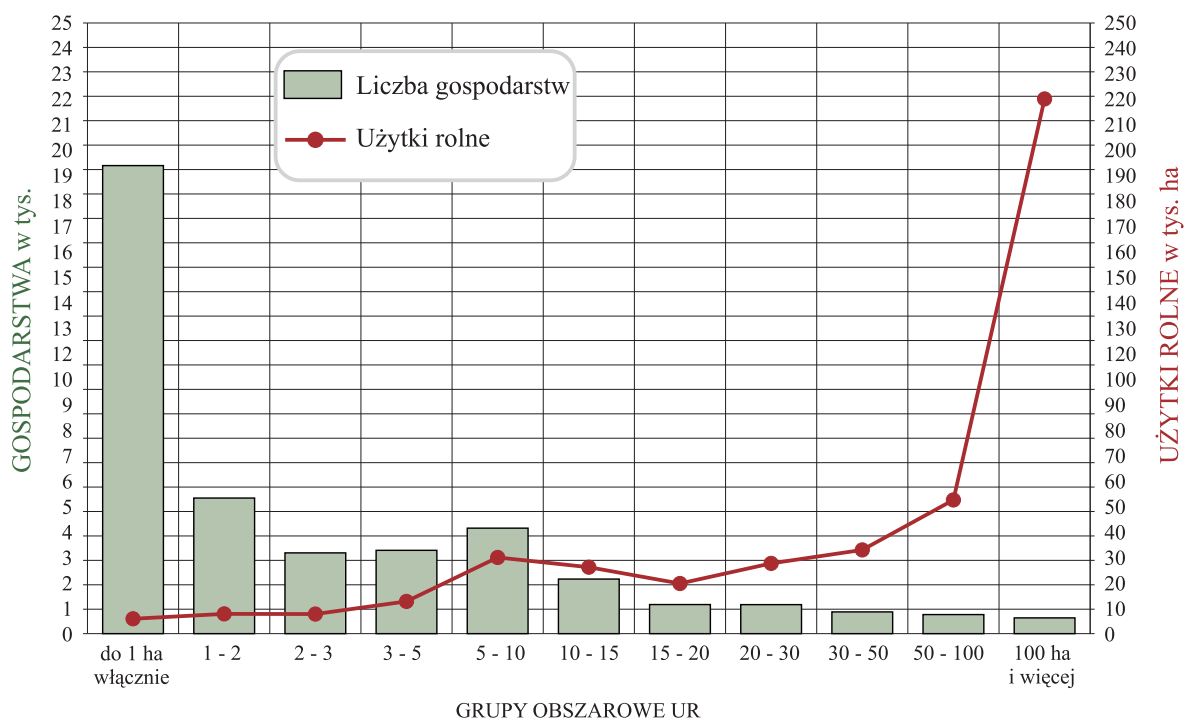
Według grup obszarowych użytków rolnych największy udział w powierzchni ogólnej gospodarstw rolnych miały gospodarstwa posiadające powyżej 20 ha (72,7% ogólnej powierzchni i 8,2% ogólnej liczby gospodarstw) oraz w grupie użytkującej 5-10 ha (7,1% ogólnej powierzchni i 10,1% ogólnej liczby gospodarstw rolnych). Największy udział w ogólnej liczbie gospodarstw rolnych wystąpił w grupach obszarowych: do 1 ha użytków rolnych (45,3% ogólnej liczby gospodarstw i 2,3% ogólnej powierzchni) oraz 1-2 ha (12,9% ogólnej liczby gospodarstw i 1,9% ogólnej powierzchni).

Według grup obszarowych użytków rolnych w gospodarstwach indywidualnych 56,2% ogólnej powierzchni i 5,0% ogólnej liczby gospodarstw znajdowało się w gospodarstwach posiadających powyżej 30 ha powierzchni użytków rolnych a 9,2% ogólnej powierzchni i 10,1% ogólnej liczby gospodarstw znajdowało się w grupie obszarowej użytków rolnych o powierzchni 5-10 ha. Największy odsetek indywidualnych gospodarstw rolnych znajdował się w przedziale użytków rolnych do 1 ha (45,5% ogólnej liczby gospodarstw i 3,2% ogólnej powierzchni indywidualnych gospodarstw rolnych) oraz w grupie obszarowej 1-2 ha użytków rolnych (13,0% ogólnej liczby gospodarstw i 3,2% ogólnej powierzchni).

Użytki rolne

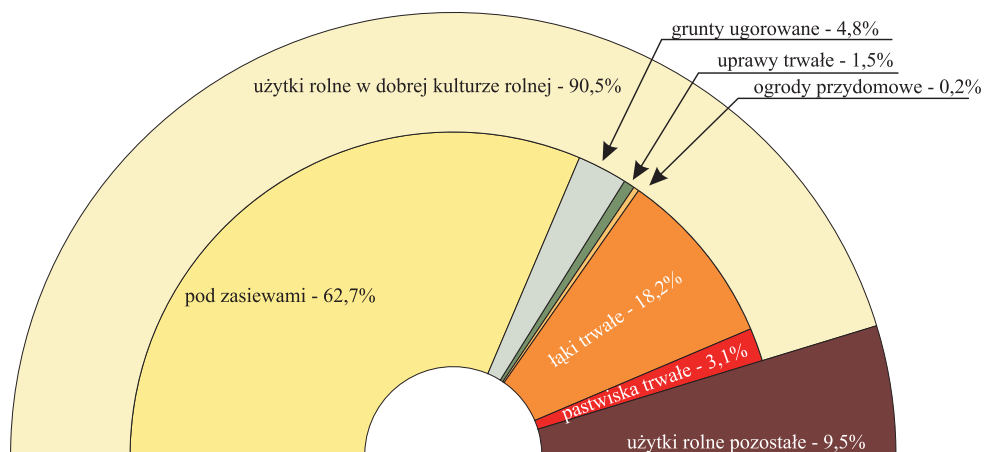
Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego 2010 r. wykazały, że powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych wynosiła 451,0 tys. ha. W województwie znajduje się 42,7 tys. gospodarstw posiadających użytki rolne, w tym 19,2 tys. gospodarstw posiadających powierzchnię użytków rolnych do 1 ha włącznie i 23,5 tys. gospodarstw posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych.

Wykres 2. Gospodarstwa rolne i powierzchnia użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych w 2010 r.

Powierzchnia użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej w gospodarstwach rolnych wyniosła 408,1 tys. ha i stanowiła 90,5 % ogólnej powierzchni użytków rolnych. Powierzchnię użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej posiadało 30,3 tys. gospodarstw rolnych.

Wykres 3. Powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych w 2010 r.

Powierzchnia użytków rolnych pozostałych w gospodarstwach rolnych wyniosła blisko 42,9 tys. ha i stanowiła 9,5% ogólnej powierzchni użytków rolnych. Powierzchnię użytków rolnych pozostałych posiadało 16,9 tys. gospodarstw rolnych.

W ogólnej powierzchni użytków rolnych dominował udział powierzchni zasiewów i wyniósł 62,7 %, udział powierzchni łąk trwałych wynosił 18,2 % a pastwisk trwałych - 3,1%. Powierzchnia gruntów ugorowanych stanowiła 4,8% ogólnej powierzchni użytków rolnych. Udział powierzchni upraw trwałych wynosił 1,5%, w tym powierzchnia sadów stanowiła 1,3% ogólnej powierzchni użytków rolnych, natomiast powierzchnia ogrodów przydomowych 0,2%.

Dominujące w rolnictwie gospodarstwa rolne sektora prywatnego posiadały w użytkowaniu 417,8 tys. ha użytków rolnych, tj. 92,7% ogólnej powierzchni użytków rolnych. Powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach indywidualnych wyniosła 339,6 tys. ha, tj. 75,3% ogólnej powierzchni użytków rolnych. Gospodarstwa rolne sektora publicznego posiadały w użytkowaniu zaledwie 33,1 tys. ha użytków rolnych, tj. 7,3% ogólnej powierzchni użytków rolnych.

Tabl. 1. Użytkowanie gruntów według sektorów własności w 2010 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Sektor publiczny	Sektor prywatny	
			razem	w tym gospodarstwa indywidualne
Użytki rolne ogółem w ha	450993	33146	417847	339618
użytki rolne w dobrej kulturze rolnej	408110	9912	398198	322174
pod zasiewami	282939	3930	279009	221200
grunty ugorowane	21496	2584	18912	12272
uprawy trwałe	6659	21	6638	6431
w tym sady	5700	21	5678	5649
ogrody przydomowe	1074	20	1054	1052
łąki trwałe	82019	2595	79425	69150
pastwiska trwałe	13924	763	13161	12068
użytki rolne pozostałe	42882	23234	19649	17445

W porównaniu z wynikami PSR 2002 r. udział sektora prywatnego, w tym gospodarstw indywidualnych, wzrósł odpowiednio o 12,0 p.proc. i 8,2 p.proc. W sektorze publicznym odsetek użytkowanych gruntów zmniejszył się w ciągu 8 lat o 12,0 p.proc.

Tabl. 2. Przeciętna powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych

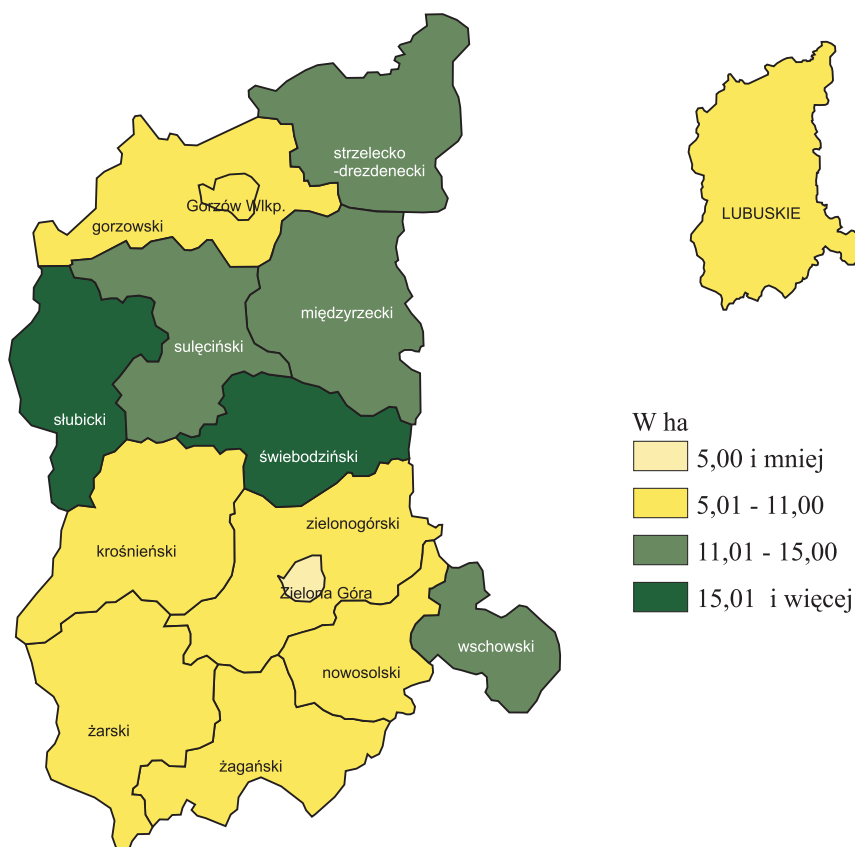
Grupy obszarowe użytków rolnych	2002	2010
	w ha	
Ogółem	8,78	10,50
do 1 ha włącznie	0,42	0,31
1-2	1,37	1,46
2-3	2,41	2,43
3-5	3,86	3,87
5-10	7,21	7,22
10-15	12,22	12,18
15-20	17,09	17,23
20-30	24,10	24,21
30-50	37,56	38,51
50 ha i więcej	279,16	191,89

W województwie lubuskim przeciętna powierzchnia użytków rolnych ogółem przypadająca na 1 gospodarstwo rolne posiadające użytki rolne w 2010 r. wynosiła 10,50 ha i była wyższa o 1,72 ha, tj. o 19,6% od notowanej w 2002 r.

Największy spadek średniej powierzchni użytków rolnych przypadającej na jedno gospodarstwo rolne odnotowano w grupie obszarowej powyżej 50 ha o 31,3% i w grupie do 1 ha o 26,2%, w pozostałych grupach obszarowych średnie były na podobnym poziomie.

Wykres 4. Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według powiatów

Z ogólnej powierzchni użytków rolnych – prawie połowa (48,5%) znajdowało się w gospodarstwach rolnych o powierzchni 100 ha i więcej UR, choć jednostki te stanowiły zaledwie 1,5% ogólnej liczby gospodarstw posiadających użytki rolne.

Należy podkreślić, że gospodarstwa najmniejsze (do 1 ha UR włącznie) stanowiły 44,9% ogółu gospodarstw, a użytkowały zaledwie 1,4% ogólnej powierzchni użytków rolnych.

Gospodarstwa indywidualne w grupach obszarowych 100 ha i więcej użytkowały 32,6% powierzchni użytków rolnych znajdujących się w 1,2% liczby gospodarstw indywidualnych, a 1,8% powierzchni użytków rolnych znajdowało się w użytkowaniu 45,2% liczby gospodarstw indywidualnych posiadających do 1 ha użytków rolnych.

Tabl. 3. Powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych ogółem, liczba gospodarstw posiadających użytki rolne oraz średnia powierzchnia użytków rolnych w 2010 r.

Grupy obszarowe użytków rolnych	Powierzchnia użytków rolnych w ha	Udział w powierzchni użytków rolnych ogółem w %	Liczba gospodarstw posiadających użytki rolne	Udział w ogólnej liczbie gospodarstw posiadających użytki rolne w %	Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie w ha
GOSPODARSTWA ROLNE OGÓŁEM					
Ogółem	450993	100,0	42677	100,0	10,50
do 1 ha	6091	1,4	19161	44,9	0,31
Razem powyżej 1 ha.	444902	98,7	23516	55,1	18,92
1-2	8095	1,8	5551	13,0	1,46
2-3	8025	1,8	3307	7,8	2,43
3-5	13199	2,9	3410	8,0	3,87
5-10	31190	6,9	4319	10,1	7,22
10-15	27200	6,0	2234	5,2	12,18
15-20	20523	4,6	1191	2,8	17,23
20-30	28765	6,4	1188	2,8	24,21
30-50	34275	7,6	890	2,1	38,51
50-100	54724	12,1	781	1,8	70,07
100 ha i więcej	218905	48,5	645	1,5	339,39
w tym GOSPODARSTWA INDYWIDUALNE					
Ogółem	339618	100,0	42429	100,0	7,95
do 1 ha	6091	1,8	19161	45,2	0,31
Razem powyżej 1 ha	333528	98,2	23268	54,8	14,33
1-2	8094	2,4	5550	13,1	1,46
2-3	8017	2,4	3304	7,8	2,43
3-5	13179	3,9	3405	8,0	3,87
5-10	31056	9,1	4302	10,1	7,22
10-15	27060	8,0	2222	5,2	12,18
15-20	20403	6,0	1184	2,8	17,23
20-30	28406	8,4	1173	2,8	24,22
30-50	33504	9,9	871	2,1	38,47
50-100	53093	15,6	758	1,8	70,04
100 ha i więcej . .	110715	32,6	499	1,2	221,87

Powierzchnia **upraw trwałych** w gospodarstwach rolnych wyniosła 6,7 tys. ha i stanowiła 1,5% użytków rolnych ogółem. Uprawy trwałe prowadziło 3,5 tys. gospodarstw rolnych. Dominująca w powierzchni upraw trwałych powierzchnia **sadów** w gospodarstwach rolnych wyniosła 5,7 tys. ha, tj. o 2,7 tys. ha (o 89,9%) więcej niż w 2002 r., natomiast liczba gospodarstw użytkujących sady zmniejszyła się o 17,5% i wyniosła 3,2 tys. gospodarstw rolnych. Średnia powierzchnia sadów przypadająca na 1 gospodarstwo wyniosła 1,80 ha. W gospodarstwach rolnych użytkujących 100 ha i więcej użytków rolnych znajdowało się 35,6% ogólnej powierzchni sadów.

W użytkowaniu gospodarstw indywidualnych znajdowało się 99,1% powierzchni sadów. Sady znajdowały się w 3,2 tys. gospodarstw indywidualnych i zajmowały powierzchnię 5,6 tys. ha. Średnia powierzchnia sadów przypadająca na 1 gospodarstwo indywidualne wyniosła 1,79 ha.

Tabl. 4. Powierzchnia sadów w gospodarstwach rolnych, liczba gospodarstw posiadających sady oraz średnia powierzchnia sadów w 2010 r.

Grupy obszarowe użytków rolnych	Powierzchnia sadów w ha	Udział w powierzchni sadów ogółem w %	Liczba gospodarstw posiadających sady	Udział w ogólnej liczbie gospodarstw posiadających sady w %	Średnia powierzchnia sadów w gospodarstwie w ha
GOSPODARSTWA ROLNE OGÓŁEM					
Ogółem	5700	100,0	3169	100,0	1,80
do 1 ha	164	2,9	822	25,9	0,20
Razem powyżej 1 ha	5536	97,1	2347	74,1	2,36
1-2	158	2,8	432	13,6	0,37
2-3	141	2,5	265	8,4	0,53
3-5	211	3,7	315	9,9	0,67
5-10	385	6,8	462	14,6	0,83
10-15	383	6,7	274	8,6	1,40
15-20	215	3,8	170	5,4	1,26
20-30	214	3,8	144	4,5	1,49
30-50	564	9,9	119	3,8	4,74
50-100	1236	21,7	108	3,4	11,45
100 ha i więcej . .	2028	35,6	58	1,8	34,96
w tym GOSPODARSTWA INDYWIDUALNE					
Ogółem	5649	100,0	3148	100,0	1,79
do 1 ha	164	2,9	822	26,1	0,20
Razem powyżej 1 ha	5485	97,1	2326	73,9	2,36
1-2	158	2,8	432	13,7	0,37
2-3	140	2,5	264	8,4	0,53
3-5	211	3,7	315	10	0,67
5-10	385	6,8	462	14,7	0,83
10-15	374	6,6	272	8,6	1,37
15-20	215	3,8	170	5,4	1,26
20-30	212	3,7	142	4,5	1,49
30-50	550	9,7	116	3,7	4,74
50-100	1233	21,8	106	3,4	11,63
100 ha i więcej . .	2007	35,5	47	1,5	42,70

Powierzchnia **ogrodów przydomowych** w gospodarstwach rolnych wyniosła 1,1 tys. ha i w porównaniu do 2002 r. (0,4 tys. ha) zwiększyła się o 0,7 tys. ha, tj. o 173,9%. Posiadanie ogrodu przydomowego zadeklarowało 8,8 tys. gospodarstw rolnych.

Powierzchnia **łąk trwałych** w gospodarstwach rolnych wyniosła 82,0 tys. ha i w porównaniu do 2002 r. (83,8 tys. ha) zmniejszyła się o 1,8 tys. ha, tj. o 2,1%. Łąki trwałe znajdowały się w 16,8 tys. gospodarstwach rolnych. Średnia powierzchnia łąk trwałych przypadająca na 1 gospodarstwo rolne wynosiła 4,87 ha. W gospodarstwach rolnych użytkujących 100 ha i więcej użytków rolnych znajdowało się 35,5% ogólnej powierzchni łąk trwałych.

W użytkowaniu gospodarstw indywidualnych znajdowało się 84,3% powierzchni łąk trwałych. Łąki trwałe posiadało 16,7 tys. gospodarstw indywidualnych i zajmowały 69,2 tys. ha. Średnia powierzchnia łąk trwałych przypadająca na 1 gospodarstwo indywidualne wyniosła 4,15 ha.

Tabl. 5. Powierzchnia łąk trwałych w gospodarstwach rolnych ogółem, liczba gospodarstw posiadających łąki trwale oraz średnia powierzchnia łąk trwałych

Grupy obszarowe użytków rolnych	Powierzchnia łąk trwałych w ha	Udział w powierzchni łąk trwałych ogółem w %	Liczba gospodarstw posiadających łąki trwale	Udział w ogólnej liczbie gospodarstw posiadających łąki trwale w %	Średnia powierzchnia łąk trwałych w gospodarstwie w ha
GOSPODARSTWA ROLNE OGÓŁEM					
Ogółem	82019	100,0	16825	100,0	4,87
do 1 ha	961	1,2	2499	14,9	0,38
Razem powyżej 1 ha	81058	98,8	14326	85,1	5,66
1-2	1945	2,4	2300	13,7	0,85
2-3	2218	2,7	1696	10,1	1,31
3-5	3434	4,2	2007	11,9	1,71
5-10	7788	9,5	2987	17,8	2,61
10-15	6632	8,1	1715	10,2	3,87
15-20	4590	5,6	928	5,5	4,95
20-30	6527	8,0	933	5,5	7,00
30-50	7733	9,4	724	4,3	10,68
50-100	11091	13,5	586	3,5	18,93
100 ha i więcej ..	29101	35,5	450	2,7	64,67
w tym GOSPODARSTWA INDYWIDUALNE					
Ogółem	69150	100,0	16676	100,0	4,15
do 1 ha	961	1,4	2499	15,0	0,38
Razem powyżej 1 ha	68189	98,6	14177	85,0	4,81
1-2	1945	2,8	2300	13,8	0,85
2-3	2214	3,2	1694	10,2	1,31
3-5	3427	5,0	2004	12,0	1,71
5-10	7754	11,2	2978	17,9	2,60
10-15	6590	9,5	1706	10,2	3,86
15-20	4537	6,6	923	5,5	4,92
20-30	6409	9,3	922	5,5	6,95
30-50	7543	10,9	710	4,3	10,62
50-100	10667	15,4	573	3,4	18,62
100 ha i więcej ..	17105	24,7	367	2,2	46,61

Powierzchnia **pastwisk trwałych** w gospodarstwach rolnych wyniosła 13,9 tys. ha, tj. o 10,3 tys. ha (o 42,5%) mniej niż w 2002 r. Powierzchnię pastwisk trwałych posiadało 3,6 tys. gospodarstw rolnych. W gospodarstwach rolnych użytkujących 100 ha i więcej użytków rolnych znajdowało się 38,8% ogólnej powierzchni pastwisk trwałych.

W użytkowaniu gospodarstw indywidualnych znajdowało się 86,7% powierzchni pastwisk trwałych. Pastwiska trwale posiadało 3,6 tys. gospodarstw indywidualnych i zajmowały 12,1 tys. ha. Średnia powierzchnia pastwisk trwałych przypadająca na 1 gospodarstwo indywidualne wyniosła 3,40 ha.

Tabl. 6. Powierzchnia pastwisk trwałych w gospodarstwach rolnych, liczba gospodarstw posiadających pastwiska trwale oraz średnia powierzchnia pastwisk trwałych

Grupy obszarowe użytkowników rolnych	Powierzchnia pastwisk trwałych w ha	Udział w powierzchni pastwisk trwałych ogółem w %	Liczba gospodarstw posiadających pastwiska trwale	Udział w ogólnej liczbie gospodarstw posiadających pastwiska trwale w %	Średnia powierzchnia pastwisk trwałych w gospodarstwie w ha
GOSPODARSTWA ROLNE OGÓŁEM					
Ogółem	13924	100,0	3622	100,0	3,84
do 1 ha	73	0,5	229	6,3	0,32
Razem powyżej 1 ha	13852	99,5	3393	93,7	4,08
1-2	160	1,2	271	7,5	0,59
2-3	160	1,2	222	6,1	0,72
3-5	343	2,5	324	8,9	1,06
5-10	1011	7,3	733	20,2	1,38
10-15	1092	7,8	532	14,7	2,05
15-20	777	5,6	317	8,8	2,45
20-30	1523	10,9	347	9,6	4,39
30-50	1434	10,3	263	7,3	5,45
50-100	1943	14,0	205	5,7	9,48
100 ha i więcej . .	5408	38,8	179	4,9	30,21
w tym GOSPODARSTWA INDYWIDUALNE					
Ogółem	12068	100,0	3550	100,0	3,40
do 1 ha	73	0,6	229	6,5	0,32
Razem powyżej 1 ha	11996	99,4	3321	93,5	3,61
1-2	160	1,3	271	7,6	0,59
2-3	160	1,3	221	6,2	0,72
3-5	343	2,8	324	9,1	1,06
5-10	1010	8,4	732	20,6	1,38
10-15	1088	9,0	530	14,9	2,05
15-20	769	6,4	315	8,9	2,44
20-30	1505	12,5	341	9,6	4,41
30-50	1357	11,2	254	7,2	5,34
50-100	1869	15,5	199	5,6	9,39
100 ha i więcej . .	3734	31,0	134	3,8	27,87

W użytkowaniu gospodarstw rolnych powierzchnia **gruntów ugorowanych** wynosiła 21,5 tys. ha i stanowiła 4,8% powierzchni użytkowników rolnych. Grunty ugorowane utrzymywało 4,0 tys. gospodarstw rolnych.

Powierzchnia **pozostałych użytkowników rolnych** w gospodarstwach rolnych wyniosła 42,9 tys. ha i stanowiła 9,5% powierzchni użytkowników rolnych. Powierzchnia pozostałych użytkowników rolnych znajdowała się w 16,9 tys. gospodarstw rolnych.

Lasy i grunty leśne w gospodarstwach rolnych

Według wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2010 r., powierzchnia lasów i gruntów leśnych w gospodarstwach rolnych wyniosła 30,0 tys. ha i zwiększyła się o 19,4 tys. ha (o 183,2%). Liczba gospodarstw rolnych posiadających w użytkowaniu lasy i grunty leśne wyniosła w 2010 r. – 6,4 tys. (w 2002 r. – 5,1 tys.), co stanowiło 14,8% ogólnej liczby spisanych gospodarstw rolnych (w 2002 r. – 9,3%).

Średnia powierzchnia lasów i gruntów leśnych przypadająca na 1 gospodarstwo rolne w 2010 r. wynosiła 4,70 ha, a w gospodarstwach indywidualnych 1,61 ha.

Grunty pozostałe w gospodarstwach rolnych

Według wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2010 r. powierzchnia pozostałych gruntów w gospodarstwach rolnych (tj. pod zabudowaniami, podwórzami, placami i ogrodami ozdobnymi, parkami, powierzchnia wód śródlądowych, rowów melioracyjnych, powierzchnia porośnięta wikliną w stanie naturalnym, powierzchnia innych gruntów użytkowych – torfowiska, żwirownie oraz powierzchnia nieużytków) wynosiła 30,5 tys. ha, tj. 6,0% ogólnej powierzchni gruntów znajdujących się w użytkowaniu gospodarstw rolnych, w gospodarstwach indywidualnych odpowiednio 17,6 ha i 4,8%.

W 2010 r. powierzchnia pozostałych gruntów w gospodarstwach rolnych zmniejszyła się w porównaniu do 2002 r. o 10,5 tys. ha, (o 25,6%). Średnia powierzchnia gruntów pozostałych przypadająca na 1 gospodarstwo rolne wyniosła 0,92 ha a w gospodarstwach indywidualnych 0,53 ha.

POWIERZCHNIA ZASIEWÓW

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego przeprowadzonego w 2010 r. wykazały, że w ciągu ostatnich 8 lat, tj. od Powszechnego Spisu Rolnego przeprowadzonego w 2002 r. zwiększyła się ogólna powierzchnia zasiewów i zmieniła się ich struktura. W 2010 r. ogólna powierzchnia zasiewów wyniosła 282,9 tys. ha i w porównaniu do 2002 r. zwiększyła się o 34,9 tys. ha, tj. o 14,1%.

Tabl. 1. Powierzchnia zasiewów według grup ziemiopłodów i użytkowników w 2010 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Zboża ^a	Strączko- we jadalne	Ziemniaki	Przemy- słowe	Pastewne	Pozostałe
W HEKTARACH							
Ogółem	282939	207318	836	5428	40647	21191	7519
w tym gospodarstwa indywidualne	221200	169438	743	5319	27438	12163	6099
W PROCENTACH							
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym gospodarstwa indywidualne	78,2	81,7	88,9	98,0	67,5	57,4	81,1
W ODSETKACH							
Ogółem	100,0	73,3	0,3	1,9	14,4	7,5	2,7
w tym gospodarstwa indywidualne	100,0	76,6	0,3	2,4	12,4	5,5	2,8

^a Zboża podstawowe, owies z jęczmieniem i inne zbożowe mieszanki, kukurydza na ziarno, gryka, proso i inne zbożowe.

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego 2010 r. wykazały istotne zmiany w strukturze zasiewów poszczególnych grup upraw.

Struktura zasiewów w 2010 r. przedstawiała się następująco:

- zboża ogółem (zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi oraz gryka, proso i inne zbożowe łącznie z kukurydzą na ziarno) zajmowały powierzchnię 207,3 tys. ha, co stanowiło 73,3% ogólnej powierzchni zasiewów;
- rośliny strączkowe jadalne – 0,8 tys. ha, tj. 0,3%;
- ziemniaki zajmowały – 5,4 tys. ha, tj. 1,9%;
- grupa roślin przemysłowych – 40,6 tys. ha, tj. 14,4%;
- rośliny pastewne łącznie z kukurydzą na zielonkę – 21,2 tys. ha, tj. 7,5%;
- pozostałe uprawy – 7,5 tys. ha, tj. 2,7% ogólnej powierzchni zasiewów.

Tabl. 2. **Udział powierzchni poszczególnych upraw w ogólnej powierzchni zasiewów**

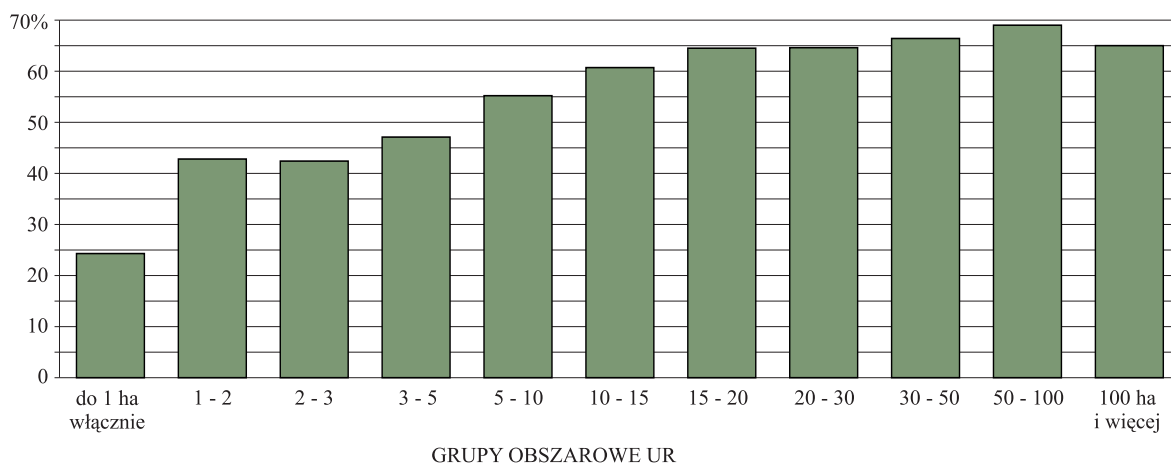
Wyszczególnienie	2002	2010	2002	2010
	w ha		udział w strukturze zasiewów w %	
Zboża ogółem	202064	207318	81,5	73,3
Strączkowe jadalne . .	118	836	0,1	0,3
Ziemniaki	10630	5428	4,3	1,9
Przemysłowe	17450	40647	7,0	14,4
Pastewne	10659	21191	4,3	7,5
Pozostałe	7089	7519	2,8	2,7

W porównaniu do spisu rolnego z 2002 r. zwiększyła się powierzchnia uprawy:

- zbóż (z kukurydzą na ziarno) o 5,3 tys. ha, tj. o 2,6%, przy spadku ich udziału w ogólnej powierzchni zasiewów o 8,2 p.proc.,
- strączkowych jadalnych – o 0,7 tys. ha, tj. ponad siedmiokrotnie, przy wzroście ich udziału w ogólnej powierzchni zasiewów o 0,2 p.proc.,
- roślin przemysłowych o 23,2 tys. ha, tj. o 132,9%, przy jednoczesnym zwiększeniu o 7,4 p.proc.,
- roślin pastewnych (z kukurydzą na zielonkę) o 10,5 tys. ha, tj. o 98,8%, przy wzroście o 3,2 p.proc. ich udziału w ogólnej powierzchni zasiewów,
- upraw pozostałych – o 0,4 tys. ha, tj. o 6,1%, z niewielkim zmniejszeniem się ich udziału w ogólnej powierzchni zasiewów o 0,1 p.proc.

Zmniejszyła się natomiast powierzchnia uprawy:

- ziemniaków – o 5,2 tys. ha, tj. o 48,9%, przy jednoczesnym zmniejszeniu o 2,4 p.proc. ich udziału w ogólnej powierzchni zasiewów.

Wykres 1. **Udział powierzchni zasiewów w powierzchni użytków rolnych w 2010 r.**

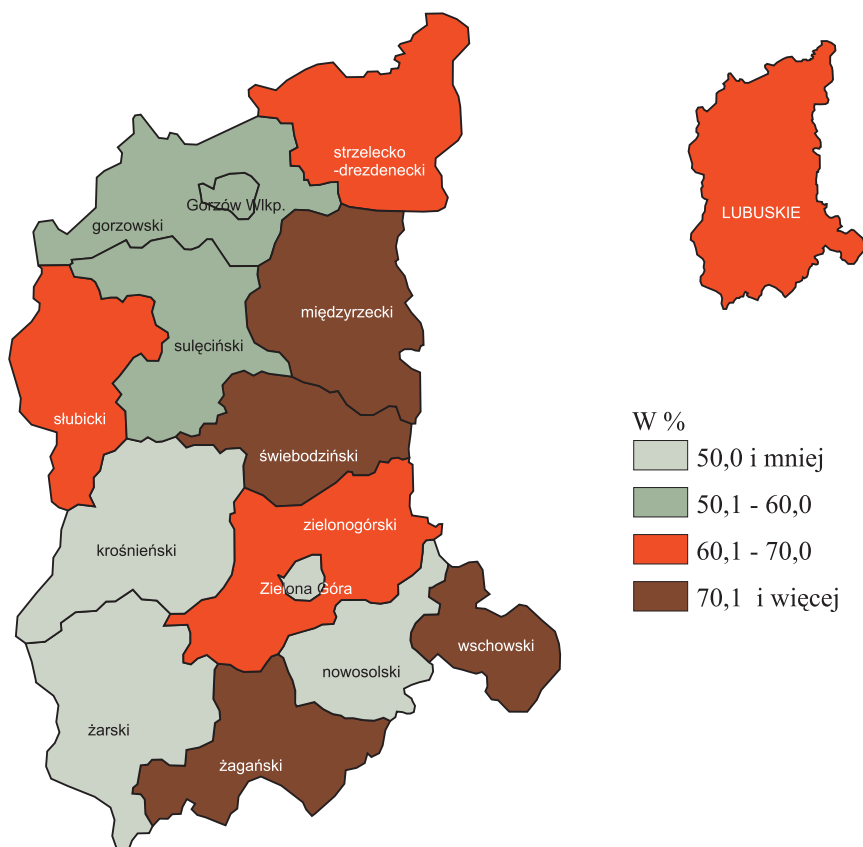
Zwiększeniu ogólnej powierzchni pod zasiewami towarzyszyło zmniejszenie liczby gospodarstw rolnych zajmujących się produkcją roślinną.

W 2010 r. ogólna liczba gospodarstw zajmujących się uprawą ziemiopłodów rolnych i ogrodniczych wyniosła 20,7 tys., tj. 48,2% ogólnej liczby gospodarstw rolnych (w 2002 r. 33,1 tys., tj. 59,9% ogółu gospodarstw).

Liczba gospodarstw rolnych zajmujących się uprawą poszczególnych ziemiopłodów wynosiła:

- zbóż – 18,0 tys. gospodarstw, tj. 41,8% ogólnej liczby gospodarstw rolnych i w porównaniu do wyników z 2002 r. o 5,4 tys. (o 23,2%) gospodarstw mniej;
- strączkowych jadalnych – 0,2 tys. (0,4%), tj. o 0,2 tys. (o 50,4%) mniej;
- ziemniaków – 8,1 tys. (18,8%), tj. o 15,5 tys. (o 65,7%) mniej;
- rzepaku i rzepiku – 1,8 tys. (4,3%), tj. o 1,0 tys. (o 121,7%) więcej;
- buraków cukrowych – 0,3 tys. (0,7%), tj. o 0,3 tys. (o 49,2%) mniej;
- warzyw gruntowych – 1,3 tys. (3,1%), tj. o 9,9 tys. (o 88,1%) mniej;
- warzyw pod osłonami – 0,1 tys. (0,3%), tj. o 0,5 tys. (o 77,1%) mniej;
- truskawek – 0,3 tys. (0,7%), tj. o 1,8 tys. (o 84,8%) mniej;

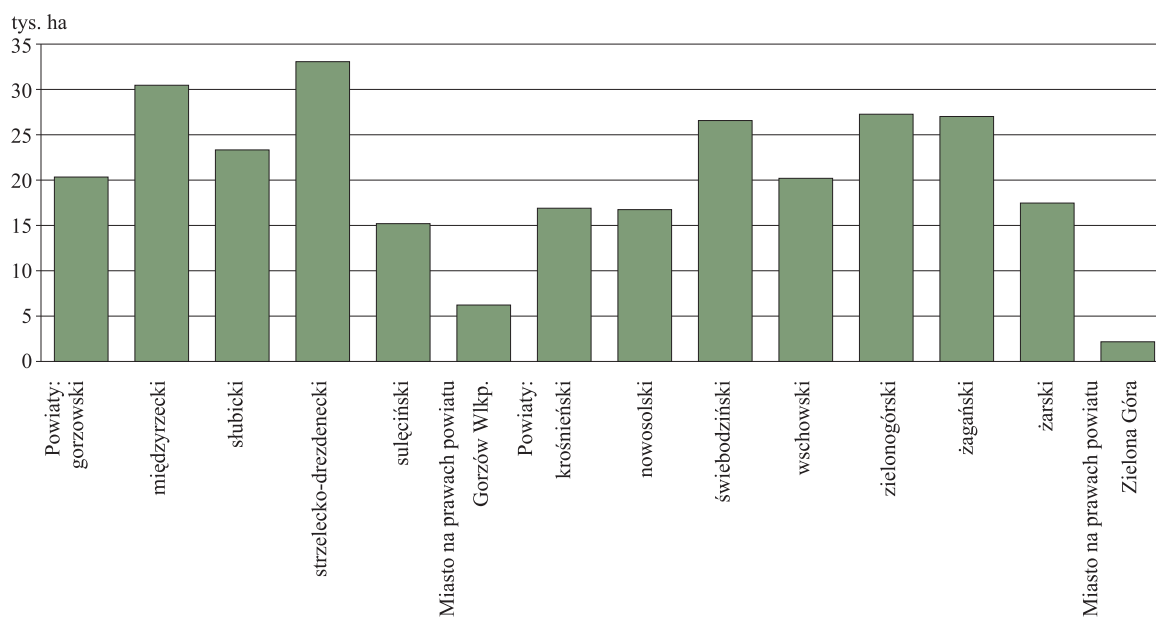
Wykres 2. **Udział powierzchni zasiewów w powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach prowadzących działalność rolniczą według powiatów w 2010 r.**

Tabl. 3. Powierzchnia zasiewów ogółem w gospodarstwach rolnych, liczba gospodarstw rolnych prowadzących zasiewy oraz średnia powierzchnia zasiewów w gospodarstwie w 2010 r.

Grupy obszarowe użytków rolnych	Powierzchnia zasiewów w ha	Udział w powierzchni zasiewów ogółem w %	Liczba gospodarstw prowadzących uprawę	Udział w ogólnej liczbie gospodarstw prowadzących uprawę w %	Średnia powierzchnia zasiewów w gospodarstwie w ha
GOSPODARSTWA ROLNE OGÓŁEM					
Ogółem	282939	100,0	20701	100,0	13,67
do 1 ha	2815	1,0	5671	27,4	0,50
1-2	4822	1,7	3340	16,1	1,44
2-3	4651	1,6	1923	9,3	2,42
3-5	8887	3,1	2290	11,1	3,88
5-10	21891	7,7	3076	14,9	7,12
10-15	17178	6,1	1420	6,9	12,10
15-20	11966	4,2	700	3,4	17,09
20-30	17705	6,3	733	3,5	24,15
30-50	23046	8,1	593	2,9	38,86
50-100	35875	12,7	513	2,5	69,93
100 ha i więcej	134102	47,4	442	2,1	303,40
w tym GOSPODARSTWA INDYWIDUALNE					
Ogółem	221200	100,0	20498	100,0	10,79
do 1 ha	2814	1,27	5669	27,7	0,50
1-2	4820	2,18	3339	16,3	1,44
2-3	4641	2,10	1919	9,4	2,42
3-5	8867	4,01	2285	11,1	3,88
5-10	21733	9,82	3053	14,9	7,12
10-15	17022	7,70	1407	6,9	12,10
15-20	11893	5,38	696	3,4	17,09
20-30	17416	7,87	721	3,5	24,16
30-50	22721	10,27	585	2,9	38,84
50-100	34276	15,50	492	2,4	69,67
100 ha i więcej	74998	33,91	332	1,6	225,90

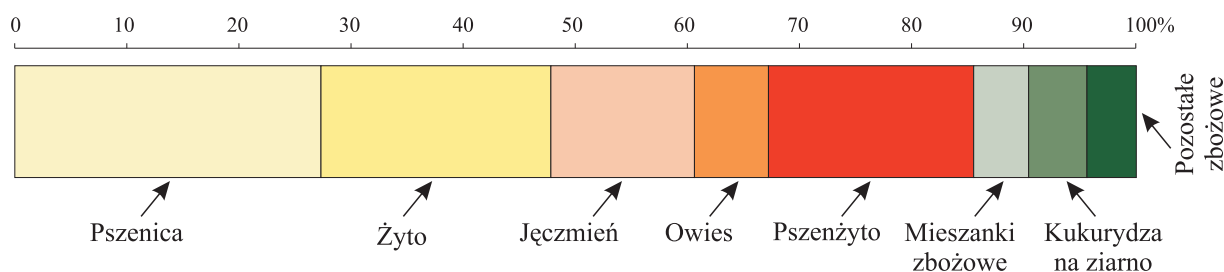
Wykres 3. Powierzchnia zasiewów według powiatów w 2010 r.

Wyniki spisu wskazują na zróżnicowanie terytorialne powierzchni i struktury upraw. Największą powierzchnię zasiewów odnotowano w powiatach: strzelecko-drezdeneckim i międzyrzeckim (11,7% i 10,8% powierzchni zasiewów ogółem w województwie). Powiaty te charakteryzowały się także największą powierzchnią uprawy zbóż (10,4% i 11,9% areалу zbóż w województwie). Powiat strzelecko-drezdenecki charakteryzował się większym udziałem w powierzchni upraw roślin przemysłowych i pastewnych (19,7% oraz 11,7%). Duży udział w powierzchni uprawy roślin przemysłowych miały również powiaty świebodziński 13,4% i żagański 12,5%, natomiast największy udział w powierzchni uprawy roślin pastewnych miały powiaty: zielonogórski 19,1% i żarski 11,9%. W uprawie ziemniaków dominowały powiaty: gorzowski i międzyrzecki (12,6% i 12,1% ogólnej powierzchni uprawy ziemniaków w województwie).

Według wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2010 r. powierzchnia zasiewów **zbóż ogółem** wyniosła ponad 207,3 tys. ha (73,3% ogólnej powierzchni zasiewów) i była większa o 5,3 tys. ha (o 2,6%) w porównaniu do pełnego spisu w 2002 r.

Wykres 4. Udział powierzchni poszczególnych gatunków zbóż w ogólnej powierzchni zbóż w 2010 r.

Powierzchnia uprawy **zbóż podstawowych z mieszkankami zbożowymi** wyniosła 187,5 tys. ha i była mniejsza w porównaniu z 2002 r. o 2,1 tys. ha (o 1,1%) przy czym:

- powierzchnia uprawy pszenicy wyniosła 56,5 tys. ha i była większa od powierzchni z 2002 r. o 0,7 tys. ha (o 1,2%);
- powierzchnia zasiewów żyta wyniosła 42,4 tys. ha i była mniejsza od powierzchni uprawy z 2002 r. o 2,7 tys. ha (o 6,1%);
- powierzchnia uprawy jęczmienia wyniosła 26,5 tys. ha tj. o 5,0 tys. ha (o 15,9%) mniej niż w 2002 r.;
- powierzchnia zasiewów owsa wyniosła 13,8 tys. ha i była większa od powierzchni zasiewów z 2002 r. o 2,5 tys. ha (o 21,7%);
- powierzchnia uprawy pszenżyta w ostatnich latach zwiększyła się z 27,7 tys. ha w 2002 r. do 38,1 tys. ha, tj. o 10,4 tys. ha (o 37,6%);
- powierzchnia uprawy mieszanek zbożowych wyniosła 10,2 tys. ha i była mniejsza o 7,9 tys. ha (o 43,7%) od zasiewów wykazanych w 2002 r.;
- powierzchnia uprawy innych zbożowych wyniosła 9,1 tys. ha i była o 8,6 tys. ha (ponad 17-krotnie) większa niż w 2002 r.;
- powierzchnia uprawy kukurydzy na ziarno z 12,0 tys. ha w 2002 r. zmniejszyła się do 10,8 tys. ha, tj. o 1,2 tys. ha, (o 10,2%),

Tabl. 4. Powierzchnia uprawy zbóż według gatunków i użytkowników w 2010 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Zboża podstawowe						Mieszanki zbożowe razem	Kukurydza na ziarno	Gryka, proso i inne zbożowe
		razem	pszenica	żyto	jęczmień	owies	pszenżyto			
W HEKTARACH										
Ogółem.	207318	177250	56514	42431	26469	13785	38052	10203	10757	9108
w tym gospodarstwa indywidualne	169438	144836	39676	36759	23330	12244	32826	9907	6816	7878
W PROCENTACH										
Ogółem.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym gospodarstwa indywidualne	81,7	81,7	70,2	86,6	88,1	88,8	86,3	97,1	63,4	86,5
W ODSETKACH										
Ogółem.	100,0	85,5	27,3	20,5	12,8	6,6	18,4	4,9	5,2	4,4
w tym gospodarstwa indywidualne	100,0	85,5	23,4	21,7	13,8	7,2	19,4	5,8	4,0	4,6

W porównaniu do 2002 r. w strukturze zasiewów zbóż podstawowych z mieszankami zbożowymi wzrósł udział pszenicy z 29,4% do 30,1% w 2010 r., owsa z 6,0% do 7,4% i pszenżyta z 14,6% do 20,3%, natomiast zmniejszył się udział żyta z 23,8% do 22,6%, jęczmienia z 16,6% do 14,1% i mieszanek zbożowych z 9,6% do 5,4% w 2010 r. Liczba gospodarstw rolnych zajmujących się uprawą zbóż wyniosła 18,0 tys., tj. 86,8% liczby gospodarstw rolnych, które zajmowały się uprawą ziemiopłodów.

W ogólnej liczbie gospodarstw rolnych zajmujących się uprawą zbóż liczba gospodarstw prowadzących poszczególne uprawy przedstawiała się następująco:

- pszenicę ozimą uprawiało 7,2 tys. gospodarstw rolnych, tj. 40,1% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających zboża,

- pszenicę jara uprawiało 1,4 tys., tj. 8,0%,
- żyto uprawiało 6,9 tys., tj. 38,4%,
- jęczmień ozimy uprawiało 2,1 tys., tj. 11,5%,
- jęczmień jary uprawiało 3,7 tys., tj. 20,3%,
- owies uprawiało 3,3 tys., tj. 18,4%,
- pszenżyto ozime uprawiało 6,8 tys., tj. 37,9%,
- pszenżyto jare uprawiało 0,8 tys., tj. 4,4%,
- mieszanki zbożowe ozime uprawiało – 0,7 tys., tj. 3,9%,
- mieszanki zbożowe jare uprawiało – 2,7 tys., tj. 15,1%,
- grykę uprawiało – 0,7 tys., tj. 4,1%,
- proso uprawiało – 0,2 tys., tj. 1,1%,
- pozostałe zbożowe uprawiało – 0,1 tys., tj. 0,7%,
- kukurydzę na ziarno uprawiało – 0,6 tys., tj. 3,2%.

W przekroju terytorialnym największe powierzchnie uprawy zbóż zanotowano w powiatach strzelecko-drezdeneckim i międzyrzeckim, w których spisano odpowiednio 11,7% i 10,8% całkowitej powierzchni uprawy zbóż.

Tabl. 5. Powierzchnia uprawy zbóż w gospodarstwach rolnych, liczba gospodarstw rolnych prowadzących uprawę zbóż oraz średnia powierzchnia zasiewów zbóż w gospodarstwach uprawiających zboża w 2010 r.

Grupy obszarowe zasiewów zbóż ogółem w ha	Powierzchnia zasiewów zbóż w ha	Udział w powierzchni zasiewów zbóż ogółem w %	Liczba gospodarstw posiadających zasiewy zbóż	Udział w ogólnej liczbie gospodarstw z zasiewami zbóż w %	Średnia powierzchnia zasiewów zbóż w gospodarstwie w ha
GOSPODARSTWA ROLNE OGÓŁEM					
Ogółem	207318	100,0	17960	100,0	11,54
do 1 ha	2143	1,0	4205	23,4	0,51
1-2	4628	2,2	3291	18,3	1,41
2-5	12719	6,1	3933	21,9	3,23
5-10	20439	9,9	2863	15,9	7,14
10-20	25457	12,3	1850	10,3	13,76
20 ha i więcej	141932	68,5	1818	10,1	78,07
w tym GOSPODARSTWA INDYWIDUALNE					
Ogółem	169438	100,0	17781	100,0	9,53
do 1 ha	2142	1,3	4202	23,6	0,51
1-2	4626	2,7	3289	18,5	1,41
2-5	12696	7,5	3926	22,1	3,23
5-10	20266	12,0	2838	16,0	7,14
10-20	25299	14,9	1838	10,3	13,76
20 ha i więcej	104410	61,6	1688	9,5	61,85

Powierzchnię uprawy roślin **strączkowych jadalnych** w 2010 r. określono na 0,8 tys. ha, tj. o ok. 0,7 tys. ha, czyli ponad siedmiokrotnie więcej niż w 2002 r. i stanowiła ona 0,3% ogólnej powierzchni zasiewów. Liczba gospodarstw rolnych zajmujących się uprawą roślin strączkowych jadalnych w 2010 r. wyniosła 0,2 tys., tj. 0,9% ogólnej liczby gospodarstw rolnych prowadzących uprawy. W grupie strączkowych jadalnych na ziarno największy udział w powierzchni miały inne strączkowe jadalne (soczewica, cieciora, soja, itp.), które uprawiane były na powierzchni 0,7 tys. ha, tj. 81,1% ogólnej powierzchni uprawy strączkowych jadalnych. Powierzchnia uprawy grochu stanowiła 15,1%, fasoli 2,7%, bobu 1,1% ogólnej powierzchni uprawy strączkowych jadalnych.

W przekroju terytorialnym największą powierzchnię uprawy strączkowych jadalnych zanotowano w powiatach żarskim, żagańskim i krośnieńskim, w których spisano odpowiednio 32,5%, 25,3% i 10,5% całkowitej powierzchni uprawy strączkowych jadalnych.

Tabl. 6. Powierzchnia uprawy roślin strączkowych jadalnych w gospodarstwach rolnych, liczba gospodarstw rolnych prowadzących uprawę roślin strączkowych jadalnych oraz średnia powierzchnia zasiewów roślin strączkowych jadalnych w gospodarstwach prowadzących uprawę strączkowych jadalnych w 2010 r.

Grupy obszarowe zasiewów roślin strączkowych jadalnych w ha	Powierzchnia zasiewów roślin strączkowych jadalnych w ha	Udział w powierzchni zasiewów roślin strączkowych jadalnych ogółem w %	Liczba gospodarstw posiadających zasiewy roślin strączkowych jadalnych	Udział w ogólnej liczbie gospodarstw z zasiewami roślin strączkowych jadalnych w %	Średnia powierzchnia zasiewów roślin strączkowych jadalnych w gospodarstwie w ha
GOSPODARSTWA ROLNE OGÓŁEM					
Ogółem	836	100,0	183	100,0	4,57
do 1 ha	19	2,3	105	57,3	0,18
1-2	35	4,1	25	13,7	1,38
2-5	57	6,8	20	10,9	2,85
5-10	102	12,2	14	7,7	7,26
10-20	95	11,4	6	3,3	15,86
20 ha i więcej	528	63,2	13	7,1	40,64
w tym GOSPODARSTWA INDYWIDUALNE					
Ogółem	743	100,0	180	100,0	4,13
do 1 ha	19	2,5	105	58,3	0,18
1-2	35	4,6	25	13,9	1,38
2-5	57	7,7	20	11,1	2,85
5-10	95	12,8	13	7,2	7,30
10-20	77	10,3	5	2,8	15,36
20 ha i więcej	460	62,0	12	6,7	38,37

Według Powszechnego Spisu Rolnego w 2010 r. powierzchnia uprawy **ziemniaków** wyniosła 5,4 tys. ha i w porównaniu do danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 r. zmniejszyła się o 5,2 tys. ha, tj. o 48,9%. Udział ziemniaków w strukturze powierzchni zasiewów wynosił 1,9%. Liczba gospodarstw rolnych zajmujących się uprawą ziemniaków wyniosła 8,1 tys., tj. 39,1 % ogólnej liczby gospodarstw posiadających grunty pod zasiewami.

W przekroju terytorialnym zanotowano największe powierzchnie uprawy ziemniaków w powiatach gorzowskim i międzyrzeckim, w których spisano odpowiednio 12,6% i 12,1% ogólnej powierzchni uprawy ziemniaków.

Tabl. 7. Powierzchnia uprawy ziemniaków w gospodarstwach rolnych, liczba gospodarstw rolnych prowadzących uprawę ziemniaków oraz średnia powierzchnia uprawy ziemniaków w gospodarstwach prowadzących uprawę ziemniaków w 2010 r.

Grupy obszarowe owierzchni uprawy ziemniaków w ha	Powierzchnia uprawy ziemniaków w ha	Udział w powierzchni uprawy ziemniaków ogółem w %	Liczba gospodarstw z uprawą ziemniaków	Udział w ogólnej liczbie gospodarstw uprawiających ziemniaki w %	Średnia powierzchnia uprawy ziemniaków w gospodarstwie w ha
GOSPODARSTWA ROLNE OGÓŁEM					
Ogółem	5428	100,0	8084	100,0	0,67
do 1 ha	1985	36,6	7196	89,0	0,28
1-2	640	11,8	513	6,3	1,25
2-5	707	13,0	243	3,0	2,91
5-10	455	8,4	71	0,9	6,41
10-20	526	9,7	39	0,5	13,48
20 ha i więcej	1115	20,5	22	0,3	50,69
w tym GOSPODARSTWA INDYWIDUALNE					
Ogółem	5319	100,0	8076	100,0	0,66
do 1 ha	1983	37,3	7193	89,1	0,28
1-2	639	12,0	512	6,3	1,25
2-5	702	13,2	241	3,0	2,91
5-10	455	8,6	71	0,9	6,41
10-20	526	9,9	39	0,5	13,48
20 ha i więcej	1015	19,1	20	0,2	50,73

Rośliny zaliczane do grupy **przemysłowych** uprawiano na powierzchni 40,6 tys. ha stanowiącej 14,4% ogólnej powierzchni zasiewów. Powierzchnia uprawy roślin przemysłowych wzrosła w stosunku do wykazanej w 2002 r. o 23,2 tys. ha (o 132,9%).

Powierzchnia uprawy **buraków cukrowych** w 2010 roku zajmowała 0,9 tys. ha, tj. o 1,4 tys. ha (o 59,4%) mniej od powierzchni zanotowanej w Powszechnym Spisie Rolnym w 2002 roku. Udział buraków cukrowych w strukturze powierzchni zasiewów wyniósł 0,3%. Liczba gospodarstw rolnych zajmujących się uprawą buraków cukrowych w 2010 roku wyniosła 0,3 tys., stanowiąc 1,4% w ogólnej liczbie gospodarstw rolnych posiadających grunty pod zasiewami.

Tabl. 8. Powierzchnia uprawy buraków cukrowych w gospodarstwach rolnych, liczba gospodarstw rolnych prowadzących uprawę buraków cukrowych oraz średnia powierzchnia zasiewów buraków cukrowych w gospodarstwach prowadzących uprawę buraków cukrowych w 2010 r.

Grupy obszarowe powierzchni uprawy buraków cukrowych w ha	Powierzchnia uprawy buraków cukrowych w ha	Udział w powierzchni uprawy buraków cukrowych ogółem w %	Liczba gospodarstw z uprawą buraków cukrowych	Udział w ogólnej liczbie gospodarstw uprawiających buraki cukrowe w %	Średnia powierzchnia uprawy buraków cukrowych w gospodarstwie w ha
GOSPODARSTWA ROLNE OGÓŁEM					
Ogółem	946	100,0	292	100,0	3,24
do 1 ha	37	3,9	189	64,7	0,19
1-2	29	3,0	21	7,2	1,37
2-5	93	9,9	30	10,3	3,11
5-10	197	20,9	28	9,6	7,04
10-20	264	27,9	18	6,2	14,66
20 ha i więcej	326	34,5	6	2,1	54,32
w tym GOSPODARSTWA INDYWIDUALNE					
Ogółem	923	100,0	291	100,0	3,17
do 1 ha	37	4,0	189	65,0	0,19
1-2	29	3,1	21	7,2	1,37
2-5	93	10,1	30	10,3	3,11
5-10	197	21,4	28	9,6	7,04
10-20	264	28,6	18	6,2	14,66
20 ha i więcej	303	32,8	5	1,7	60,57

Według wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2010 r., powierzchnia uprawy **rzepaku i rzepiku** ogółem wyniosła 38,9 tys. ha i była większa o 23,9 tys. ha, tj. o 158,3% od powierzchni zasiewów wykazanej w poprzednim spisie rolnym z 2002 r. Udział powierzchni zasiewów rzepaku i rzepiku w strukturze powierzchni zasiewów wyniósł 13,8%. Liczba gospodarstw rolnych zajmujących się uprawą rzepaku i rzepiku w 2010 r. wynosiła 1,8 tys. i była większa o 1,0 tys., tj. o 121,7% od liczby gospodarstw rolnych uprawiających rzepak i rzepik w 2002 r.

Tabl. 9. **Powierzchnia uprawy rzepaku i rzepiku w gospodarstwach rolnych, liczba gospodarstw rolnych prowadzących uprawę rzepaku i rzepiku oraz średnia powierzchnia zasiewów rzepaku i rzepiku w gospodarstwach prowadzących uprawę rzepaku i rzepiku w 2010 r.**

Grupy obszarowe powierzchni zasiewów rzepaku i rzepiku w ha	Powierzchnia zasiewów rzepaku i rzepiku w ha	Udział w powierzchni zasiewów rzepaku i rzepiku ogółem w %	Liczba gospodarstw posiadających zasiewy rzepaku i rzepiku	Udział w ogólnej liczbie gospodarstw z zasiewami rzepaku i rzepiku w %	Średnia powierzchnia zasiewów rzepaku i rzepiku w gospodarstwie w ha
GOSPODARSTWA ROLNE OGÓŁEM					
Ogółem	38933	100,0	1829	100,0	21,28
do 1 ha	73	0,2	120	6,6	0,61
1-2	306	0,8	212	11,6	1,44
2-5	1642	4,2	505	27,6	3,25
5-10	2424	6,2	353	19,3	6,87
10-20	3533	9,1	257	14,0	13,75
20 ha i więcej	30955	79,5	382	20,9	81,03
w tym GOSPODARSTWA INDYWIDUALNE					
Ogółem	25885	100,0	1748	100,0	14,81
do 1 ha	73	0,3	120	6,9	0,61
1-2	303	1,2	210	12,0	1,44
2-5	1631	6,3	501	28,7	3,26
5-10	2389	9,2	349	20,0	6,85
10-20	3461	13,4	252	14,4	13,73
20 ha i więcej	18028	69,6	316	18,1	57,05

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego 2010 r. wykazały, że powierzchnia uprawy **lnu** wyniosła 0,73 tys. ha (w tym lnu oleistego – 0,7 tys. ha, lnu włóknistego – 0,03 tys. ha) i stanowiła tylko 0,3% ogólnej powierzchni zasiewów, a 1,8% w strukturze roślin przemysłowych. Wyjątkowo duża pracochłonność i stosunkowo niewielki stopień zmechanizowania prac związanych z uprawą i sprzętem tych roślin, przy niedostatecznie zorganizowanym zbycie uzyskanej produkcji spowodowały zmniejszenie zainteresowania uprawą lnu.

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego 2010 r. wykazały, że powierzchnia uprawy **tytoniu** wynosiła 0,04 tys. ha i stanowiła 0,01% ogólnej powierzchni zasiewów. Uprawą tytoniu zajmowało się ok. 0,02 tys. gospodarstw.

W przekroju terytorialnym zanotowano największe powierzchnie uprawy roślin przemysłowych w powiatach strzelecko-drezdeneckim, świebodzińskim, żagańskim i słubickim, w których spisano odpowiednio 19,7%, 13,4%, 12,5% i 12,1% całkowitego areалу uprawy roślin przemysłowych.

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego 2010 r. wykazały, że powierzchnia uprawy **roślin pastewnych** wyniosła 21,2 tys. ha, co stanowiło 7,5% w ogólnej powierzchni zasiewów. W porównaniu do danych z 2002 r. powierzchnia uprawy roślin pastewnych była większa o 10,5 tys. ha, tj. o 98,8%.

Powierzchnia uprawy **kukurydzy na zielonkę** w 2010 r. zajmowała 6,4 tys. ha, tj. o 1,4 tys. ha (o 28,1%) więcej od powierzchni zanotowanej w Powszechnym Spisie Rolnym w 2002 r. Liczba gospodarstw rolnych zajmujących się uprawą kukurydzy na zielonkę w 2010 r. wyniosła 0,6 tys.

Powierzchnia uprawy roślin **okopowych pastewnych** wyniosła 0,2 tys. ha i była mniejsza od powierzchni uprawy z 2002 r. o 0,4 tys. ha (o 67,7%). Liczba gospodarstw rolnych zajmujących się uprawą roślin okopowych pastewnych wyniosła 0,5 tys., tj. 2,2% ogółu gospodarstw prowadzących uprawy.

Powierzchnia uprawy roślin **strączkowych pastewnych** (łącznie z mieszankami zbożowo-strączkowymi na ziarno) w 2010 r. określono na 6,0 tys. ha, a zatem o 3,9 tys. ha, tj. o 184,2% więcej od powierzchni tych upraw w 2002 r.

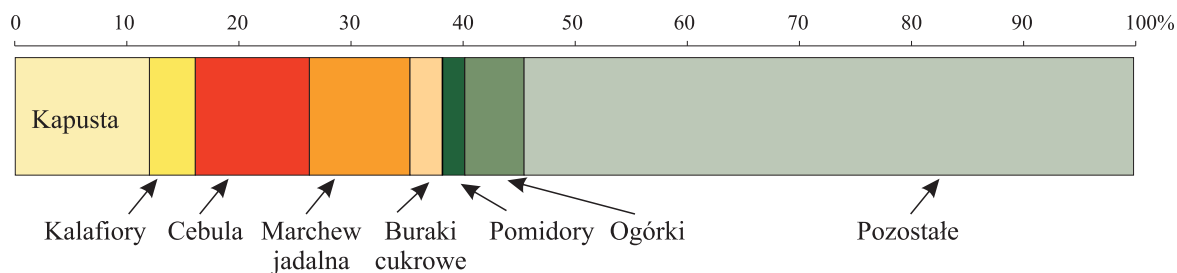
Powierzchnia uprawy roślin **motylkowych pastewnych** wyniosła 8,6 tys. ha, a więc o 5,6 tys. ha, tj. o 188,4% więcej od powierzchni tych upraw określonej w spisie z 2002 r.

W przekroju terytorialnym największe powierzchnie uprawy roślin pastewnych zanotowano w powiatach Zielonogórskim, żarskim, strzelecko-drezdeneckim i krośnieńskim, w których spisano odpowiednio 19,1%, 11,9%, 11,7% i 10,4%.

Według wyników z Powszechnego Spisu Rolnego 2010 r. powierzchnia zasiewów zaliczanych do grupy **roślin pozostałych** wyniosła 7,5 tys. ha co stanowiło 2,7% ogólnej powierzchni zasiewów. W porównaniu do wyników z poprzedniego spisu rolnego z 2002 r. powierzchnia tych roślin zwiększyła się o 0,4 tys. ha (o 6,1%).

Areal uprawy **warzyw gruntowych** wyniósł 2,0 tys. ha, co stanowiło 26,4% powierzchni grupy upraw pozostałych i 0,7% łącznej powierzchni zasiewów. W porównaniu do wyników spisu z 2002 r. powierzchnia uprawy warzyw gruntowych zmniejszyła się o 0,8 tys. ha (o 28,4%). Warzywa gruntowe według wyników spisu 2010 r. uprawiano w 1,3 tys. gospodarstw rolnych, tj. 6,4% gospodarstw rolnych prowadzących uprawy ziemioplodów rolnych lub ogrodniczych (o 9,9 tys. gospodarstw mniej niż w 2002 r.).

Wykres 5. **Udział powierzchni poszczególnych gatunków warzyw gruntowych w ogólnej powierzchni uprawy warzyw gruntowych w 2010 r.**

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego 2010 r. wykazały, że powierzchnia uprawy **warzyw pod osłonami** wyniosła 0,1 tys. ha, a ich uprawą zajmowało się 0,1 tys. gospodarstw. W 2002 r. spisano 0,6 tys. gospodarstw zajmujących się uprawą warzyw pod osłonami na powierzchni 0,1 tys. ha.

Tabl. 10. **Powierzchnia uprawy warzyw gruntowych w gospodarstwach rolnych, liczba gospodarstw rolnych prowadzących uprawę warzyw gruntowych oraz średnia powierzchnia zasiewów warzyw gruntowych w gospodarstwach prowadzących uprawę warzyw gruntowych w 2010 r.**

Grupy obszarowe powierzchni uprawy warzyw gruntowych w ha	Powierzchnia zasiewów warzyw gruntowych w ha	Udział w powierzchni uprawy warzyw gruntowych ogółem w %	Liczba gospodarstw posiadających uprawy warzyw gruntowych	Udział w ogólnej liczbie gospodarstw z uprawą warzyw gruntowych w %	Średnia powierzchnia uprawy warzyw gruntowych w gospodarstwie w ha
---	--	--	---	---	--

GOSPODARSTWA ROLNE OGÓŁEM

Ogółem	1982	100,0	1329	100,0	1,49
poniżej 0,1 ha	20	1,0	426	32,1	0,05
0,1-0,5	104	5,3	468	35,2	0,22
0,5-1	102	5,1	146	11,0	0,70
1-2	167	8,4	125	9,4	1,34
2-5	308	15,6	103	7,8	2,99
5 ha i więcej	1281	64,6	61	4,6	20,99

w tym GOSPODARSTWA INDYWIDUALNE

Ogółem	1734	100,0	1324	100,0	1,31
poniżej 0,1 ha	20	1,1	426	32,2	0,05
0,1-0,5	104	6,0	468	35,3	0,22
0,5-1	102	5,9	146	11,0	0,70
1-2	167	9,6	125	9,4	1,34
2-5	308	17,8	103	7,8	2,99
5 ha i więcej	1033	59,6	56	4,2	18,44

Według wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2010 r. zwiększyła się powierzchnia uprawy **truskawek** z 0,5 tys. ha w 2002 r do 0,7 tys. ha w 2010 r. W porównaniu do 2002 r. powierzchnia uprawy truskawek była większa o 0,2 tys. ha (o 51,4%). Uprawą truskawek w 2010 r. zajmowało się 0,3 tys. gospodarstw, tj. 1,5% ogółu gospodarstw rolnych prowadzących uprawy ziemiopłodów rolnych lub ogrodniczych (w 2002 r. – 2,1 tys. gospodarstw).

Tabl. 11. **Powierzchnia uprawy truskawek w gospodarstwach rolnych, liczba gospodarstw rolnych prowadzących uprawę truskawek oraz średnia powierzchnia zasiewów truskawek w gospodarstwach prowadzących uprawę truskawek w 2010 r.**

Grupy obszarowe powierzchni uprawy truskawek w ha	Powierzchnia uprawy truskawek w ha	Udział w powierzchni uprawy truskawek ogółem w %	Liczba gospodarstw posiadających uprawy truskawek	Udział w ogólnej liczbie gospodarstw z uprawą truskawek w %	Średnia powierzchnia uprawy truskawek w gospodarstwie w ha
GOSPODARSTWA ROLNE OGÓŁEM					
Ogółem	686	100,0	318	100,0	2,16
do 1 ha	61	8,9	222	69,8	0,28
1-2	63	9,2	50	15,7	1,26
2-5	68	9,9	23	7,2	2,96
5-10	60	8,7	9	2,8	6,66
10-20	78	11,4	6	1,9	13,02
20 ha i więcej	356	51,9	8	2,5	44,52
w tym GOSPODARSTWA INDYWIDUALNE					
Ogółem	656	100,0	316	100,0	2,08
do 1 ha	61	9,3	221	69,9	0,28
1-2	63	9,6	50	15,8	1,26
2-5	68	10,4	23	7,3	2,96
5-10	60	9,1	9	2,8	6,66
10-20	78	11,9	6	1,9	13,02
20 ha i więcej	326	49,7	7	2,2	46,59

W przekroju terytorialnym największe powierzchnie uprawy roślin pozostałych zanotowano w powiatach nowosolskim, zielonogórskim, gorzowskim, krośnieńskim i żagańskim, w których spisano odpowiednio 14,0%, 13,2%, 12,2%, 11,3% i 10,2% całkowitej powierzchni uprawy pozostałych roślin.

METODY PRODUKCJI ROŚLINNEJ

Badanie metod produkcji roślinnej zostało przeprowadzone po raz pierwszy, a celem badania było między innymi uzyskanie informacji o sposobach uprawy gleby w gospodarstwach rolnych, a także o stosowaniu płodozmianu, jako istotnego elementu poprawiającego strukturę gleby. W wyniku badania metod produkcji roślinnej pozyskano również informację o pokryciu powierzchni zasiewów i gruntów ugorowanych w okresie zimy uprawami ozimymi i inną roślinnością, przyczyniającymi się do zmniejszenia wypłukiwania składników mineralnych z gleby oraz zmniejszenia erozji wietrznej.

W okresie zimy poprzedzającej badanie, ponad 202,4 tys. ha powierzchni zasiewów i gruntów ugorowanych pokryte było uprawami ozimymi, okrywowymi, poplonami oraz pozostałościami roślin, co stanowi 66,5% powierzchni gruntów pod zasiewami i gruntów ugorowanych. Uprawami ozimymi pokryta była powierzchnia 169,1 tys. ha, stanowiąca 83,6% ogólnej powierzchni pokrytej roślinnością w okresie zimy. Poplonami i uprawami okrywowymi pokryte było ponad 25,0 tys. ha (12,4% powierzchni pokrytej roślinnością), a pozostałościami roślin 8,2 tys. ha (4,1%). Powierzchnia gleby, która nie była pokryta roślinnością w okresie zimy, wyniosła 33,1 tys. ha (16,4% powierzchni gruntów pod zasiewami i gruntów ugorowanych).

W ponad 16,8 tys. gospodarstw (39,1% ogólnej liczby gospodarstw) powierzchnia zasiewów i gruntów ugorowanych pokryta była uprawami ozimymi, okrywowymi, poplonami oraz pozostałościami roślin. Uprawami ozimymi pokryta była powierzchnia w 13,8 tys. gospodarstw, co stanowi 66,6% ogólnej liczby gospodarstw. Poplonami i uprawami okrywowymi pokryte były grunty w 1,7 tys. gospodarstw (8,4% ogólnej liczby gospodarstw), a w niespełna 1,3 tys. gospodarstw grunty pokryte były pozostałościami roślin, tj. 6,2% ogólnej liczby gospodarstw. Powierzchnia gleby, która nie była pokryta roślinnością w okresie zimy, występowała w 6,5 tys. gospodarstw (31,6% ogólnej liczby gospodarstw).

Ponad 15,6 tys. gospodarstw rolnych (36,4% ogólnej liczby gospodarstw rolnych) stosowało płodozmian na całej powierzchni zasiewów i gruntów ugorowanych w gospodarstwie. Część powierzchni zasiewów i gruntów ugorowanych była wyłączona z płodozmianu (ta sama uprawa na polu przez co najmniej 3 lata) w prawie 4,0 tys. gospodarstw rolnych (9,2% ogólnej liczby gospodarstw). Niespełna 2,2 tys. gospodarstw rolnych stosowało płodozmian na powierzchni przekraczającej 50% powierzchni zasiewów i gruntów ugorowanych, a 1,8 tys. gospodarstw na powierzchni nie przekraczającej 50% powierzchni zasiewów i gruntów ugorowanych.

Ponad 1,7 tys. gospodarstw rolnych (4,1% ogólnej liczby gospodarstw) posiadało w obrębie otwartego krajobrazu rolniczego pielęgnowane szpalery drzew.

ZWIERZĘTA GOSPODARSKIE

Powszechnym Spisem Rolnym w 2010 r. objęto ogółem 43,0 tys. gospodarstw rolnych, w tym gospodarstw utrzymujących zwierzęta gospodarskie było 13,9 tys., co stanowiło 32,4% ogółu badanych podmiotów.

Pogłowie poszczególnych gatunków zwierząt (w tysiącach sztuk) w czerwcu 2010 r. wynosiło:

- bydło – 70,0
  - w tym krowy – 28,4
- trzoda chlewna – 164,9
  - w tym lochy – 14,7
- owce – 4,2,
- konie – 6,1
- kozy – 1,9
- drób ogółem (w wieku powyżej 2 tygodni) – 6500,2
- króliki (samice) – 10,3
- pozostałe zwierzęta futerkowe (samice) – 44,8
- pozostałe zwierzęta utrzymywane na mięso – 20,5

Ponadto zarejestrowano 15,5 tys. pni pszczelich.

W porównaniu z informacjami uzyskanymi ze spisu w 2002 r. spadła populacja następujących gatunków zwierząt gospodarskich: bydła o 4,4%, w tym krów o 10,1%; trzody chlewnej o 42,7%, w tym loch na chów o 49,5%; owiec o 0,9%; kóz o 48,2%; drobiu ogółem o 20,1%, samic króliczych o 28,0%. Wzrost liczebności pogłowia w ciągu minionych 8 lat dotyczył: koni o 9,4%; samic pozostałych zwierząt futerkowych – o 6,4% oraz liczby pni pszczelich – o 9,4%.

W 2010 r. udział sektora prywatnego, w tym gospodarstw indywidualnych, w rolnictwie ogółem był znaczący i dla stada bydła kształtował się na poziomie 99,8% i 82,1%, wobec odpowiednich wielkości z 2002 r. – 96,3% i 80,7%; dla pogłowia trzody chlewnej – 99,4% i 87,9% wobec notowanych w 2002 r. udziałów – 99,7% i 81,3%.

Tabl. 1. Pogłowie zwierząt gospodarskich według użytkowników w czerwcu 2010 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Sektor prywatny	
		razem	w tym gospodarstwa indywidualne
W SZTUKACH			
Bydło	70011	69900	57460
w tym krowy . . .	28380	28380	22186
Trzoda chlewna . . .	164910	163949	144947
w tym lochy . . .	14682	14578	12705
Owce	4162	4162	3680
Konie	6087	6022	5939
Drób ogółem	6500248	6500248	5771481

(dok.)

Wyszczególnienie	Ogółem	Sektor prywatny	
		razem	w tym gospodarstwa indywidualne
PSR 2002 = 100			
Bydło	95,6	99,1	97,2
w tym krowy...	89,9	93,8	90,9
Trzoda chlewna ...	57,3	57,2	62,0
w tym lochy ...	50,5	50,4	51,8
Owce.....	99,1	99,1	90,8
Konie	109,4	109,7	108,5
Drób ogółem.....	79,9	79,9	71,5

Odnotowany w chowie zwierząt wzrost udziału sektora prywatnego w rolnictwie ogółem w okresie od poprzedniego spisu rolnego potwierdza kontynuowanie przemian własnościowych w gospodarstwach rolnych i wskazuje na umacnianie się własności prywatnej przy jednoczesnej marginalizacji sektora publicznego.

W 2010 r. zdecydowana większość pogłowia zwierząt gospodarskich poszczególnych gatunków utrzymywana była w gospodarstwach rolnych o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha. Podmioty te posiadały:

- 99,4% całej populacji bydła (w 2002 r. –97,3%),
- 99,4% trzody chlewnej, (w 2002 r. – 98,7%),
- 98,7% owiec (95,8%),
- 95,9% koni (88,8%),
- 75,6% kóz (69,3%),
- 67,9% drobiu ogółem (80,9%),
- 74,2% królików (67,7%),
- 60,5% pozostałych zwierząt futerkowych (87,0%),
- 70,0% liczby pni pszczelich (46,9% w 2002 r.).

Tabl. 2. **Pogłowia zwierząt w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według grup obszarowych**

Grupy obszarowe użytków rolnych	Bydło	Trzoda chlewna	Owce	Konie	Kozy	Drób ogółem
	w odsetkach pogłowia ogółem					
Razem.....	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1–2 ha.....	0,4	1,0	1,9	5,4	18,6	8,2
2–3	0,5	0,8	4,7	5,3	9,7	20,1
3–5	1,4	1,7	5,6	9,7	13,5	7,9
5–10	6,4	7,2	8,6	15,6	20,1	7,6
10–15	8,4	9,5	6,2	12,6	11,5	4,9
15–20	7,7	11,2	3,9	6,5	4,0	9,3
20–30	11,8	11,8	5,7	9,3	6,0	5,5
30–50	14,0	10,9	19,5	12,5	5,5	5,2
50–100	14,7	15,6	1,2	13,2	4,4	12,9
100ha i więcej....	34,6	30,3	42,7	9,9	6,8	18,4

W 2010 r. chów i hodowlę **bydła** prowadziło 3,8 tys. gospodarstw (tj. 8,9% ogółu spisanych gospodarstw i 27,4% utrzymujących zwierzęta gospodarskie), w tym 3,1 tys.

gospodarstw (tj. 7,2% ogółu spisanych gospodarstw i 22,3% utrzymujących zwierzęta gospodarskie) posiadało krowy. W ogólnej liczbie gospodarstw utrzymujących bydło, gospodarstwa o powierzchni do 1 ha stanowiły 3,1%, a gospodarstwa pozostałe – 96,9% (w 2002 r. odpowiednio 7,6% i 92,4%).

Wśród gospodarstw utrzymujących bydło:

- 25,9% posiadało 1-2 szt. (w 2002 r. – 42,4%),
- 35,5% posiadało 3-9 szt. (w 2002 r. – 35,3%),
- 38,6% posiadało 10 szt. i więcej (w 2002 r. – 22,3%).

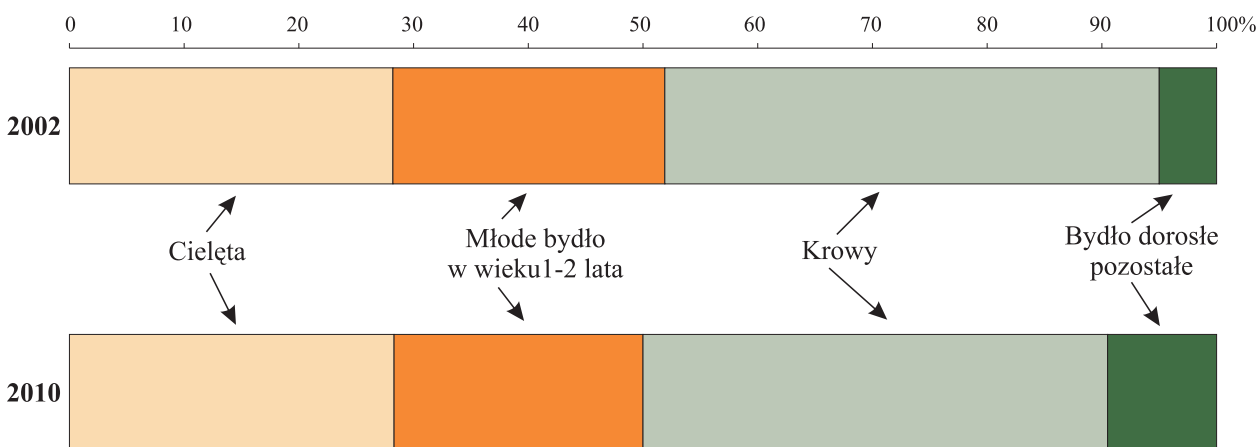
Spośród gospodarstw o powierzchni do 1 ha użytków rolnych, 67,5% posiadało 1-2 szt. bydła. Wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych w gospodarstwie, maleje odsetek gospodarstw utrzymujących 1-2 szt. bydła. Z ogólnego stanu bydła 0,6% było utrzymywanych w gospodarstwach o powierzchni do 1 ha użytków rolnych (w 2002 r. – 2,7%). W gospodarstwach posiadających 1-2 szt. bydła utrzymywano 2,1% całego pogłowia (w 2002 r. – 6,1%).

Gospodarstwa posiadające bydło o powierzchni ponad 1 ha użytków rolnych stanowiły 96,9% wszystkich gospodarstw utrzymujących ten gatunek zwierząt. Znajdowało się w nich 99,4% całego pogłowia bydła. Gospodarstwa o powierzchni 15 i więcej ha użytków rolnych stanowiły 43,9% i utrzymywały 90,7% całego pogłowia bydła.

Tabl. 3. Gospodarstwa rolne utrzymujące bydło oraz pogłowie bydła w tych gospodarstwach

Skala chowu bydła w sztukach	Grupy obszarowe użytków rolnych w ha				
	do 1	1–5	5–10	10–15	15 i więcej
W ODSETKACH GOSPODARSTW UTRZYMUJĄCYCH BYDŁO					
1–2	67,9	55,2	37,8	22,4	9,9
3–9	26,3	41,0	46,9	45,5	24,4
10 i więcej	5,8	3,8	15,3	32,2	65,7
W ODSETKACH POGŁOWIA BYDŁA					
1–2	22,4	24,0	11,2	4,4	0,4
3–9	25,3	58,7	42,2	30,5	3,9
10 i więcej	52,3	17,3	46,6	65,1	95,6

Wykres 1. Struktura stada bydła

W strukturze pogłowia bydła ogółem udział cieląt w wieku poniżej 1 roku wynosił 28,3% (w 2002 r. – 28,2%), młodego bydła w wieku 1–2 lat – 21,7% (w 2002 r. – 23,7%) oraz bydła

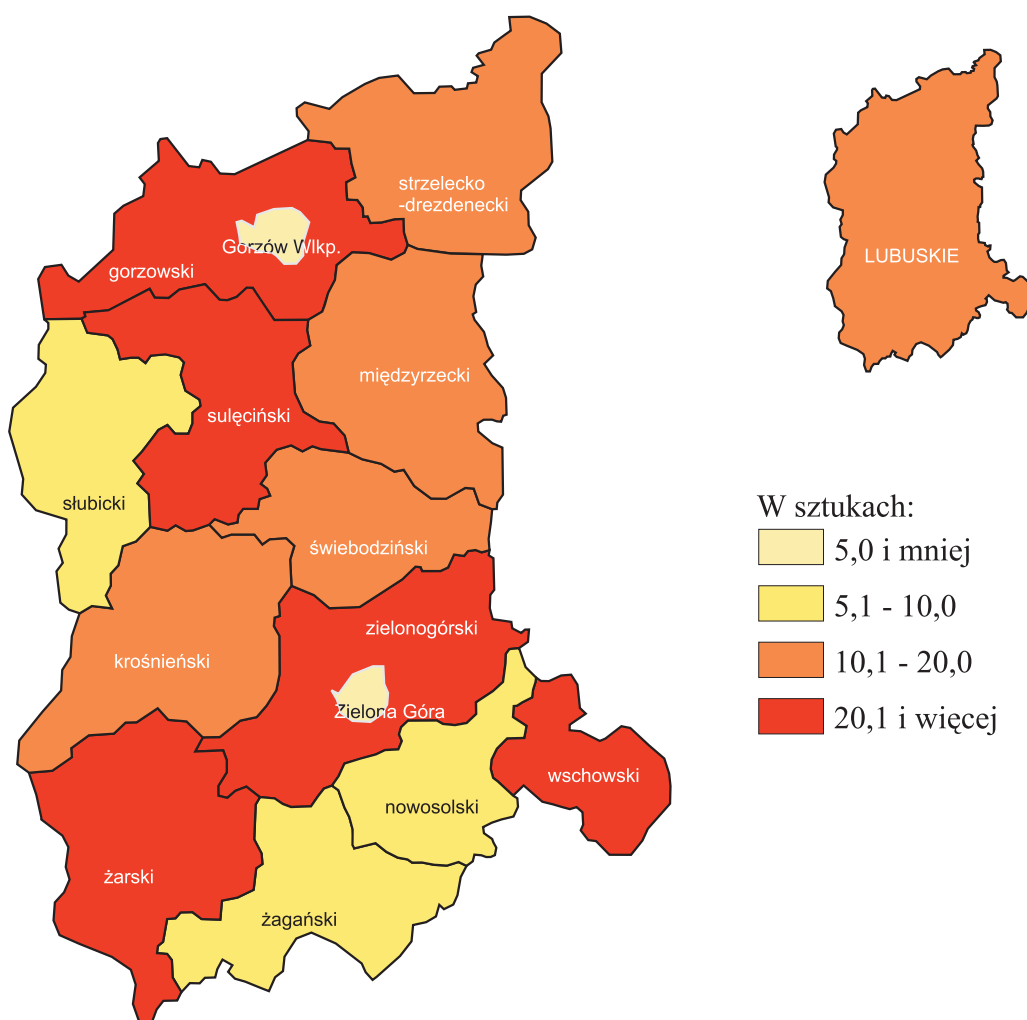
doroślego pozostałego (bez krów) - 9,5% (w 2002 r. – 5,0%). Udział krów wynosił 40,5% (w 2002 r. – 43,1%), w tym mlecznych 28,2% i mamek 12,3%. Notowana w 2010 r. struktura stada bydła wskazuje na stopniowy wzrost znaczenia chowu bydła w kierunku produkcji żywca wołowego. Potwierdzeniem tego jest również znaczący wzrost udziału krów mamek w ogólnym pogłowie krów z 9,7% w 2002 r. do 30,3% w 2010 r.

Obsada bydła na 100 ha użytków rolnych w 2010 r. wynosiła 15,9 szt. i była wyższa o 0,3 szt. (o 2,0%) od notowanej w 2002 r. Obsada krów spadła z 6,6 szt. w 2002 r. do 6,4 szt. w 2010 r.

Średnio na 1 gospodarstwo rolne posiadające zwierzęta gospodarskie przypadało 5,0 szt. bydła (w 2002 r. – 5,2 szt.), a na 1 gospodarstwo utrzymujące bydło przypadało 18,3 szt. (w 2002 r. – 10,2 szt.).

W przekroju terytorialnym najczęściej bydła spisano w powiatach zielonogórskim (9,7 tys. szt.), gorzowskim (9,2 tys. szt.) i żarskim (8,1 tys. szt.) a najmniej w powiecie nowosolskim (2,1 tys. szt.) oraz miastach Gorzów Wlkp. (0,5 tys. szt.) i Zielona Góra (0,1 tys. szt.). Obsada bydła na 100 ha użytków rolnych była najwyższa w powiatach wschowskim (26,8 szt.), gorzowskim (26,1 szt.) i sulęcińskim (26,0 szt.) a najniższa w powiecie nowosolskim (6,3 szt.) oraz miastach Gorzów Wlkp. (4,3 szt.) i Zielona Góra (1,6 szt.).

Wykres 2. Obsada bydła na 100 ha użytków rolnych według powiatów w czerwcu 2010 r.

Wyniki spisu wykazały, że w 2010 r. chowem i hodowlą **trzody chlewnej** zajmowało się 4,5 tys. gospodarstw (tj. 10,4% ogółu badanych jednostek oraz 32,1% posiadających zwierzęta gospodarskie), w tym lochy utrzymywano w 2,6 tys. gospodarstw (odpowiednio: 6,0% ogółu badanych jednostek i 18,4% posiadających zwierzęta gospodarskie).

W ogólnej liczbie gospodarstw utrzymujących świnie, podmioty o powierzchni do 1 ha użytków rolnych stanowiły 6,8% (w 2002 r. – 10,9%), a gospodarstwa pozostałe – 93,2% (w 2002 r. – 89,1%).

Przeciętnie wśród gospodarstw utrzymujących trzodę chlewną:

- 26,9% posiadało 1–2 szt. (w 2002 r. – 27,5%),
- 25,9% posiadało 3–9 szt. (29,4%),
- 35,2% posiadało 10–49 szt. (32,1%),
- 7,2% posiadało 50–99 szt. (7,0%),
- 2,7% posiadało 100–199 szt. (2,6%),
- 2,1% posiadało 200 i więcej szt. (w 2002 r. – 1,4%).

Śród gospodarstw o powierzchni do 1 ha użytków rolnych, 74,4% posiadało 1-2 szt. świń. Wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych w gospodarstwie, maleje odsetek gospodarstw utrzymujących 1-2 szt. trzody chlewnej. Z ogólnego stanu świń 0,6% było utrzymywanych w gospodarstwach o powierzchni do 1 ha użytków rolnych (w 2002 r. – 1,3%). W gospodarstwach posiadających 1-2 szt. trzody utrzymywano 1,2% całego pogłowia (w 2002 r. - 1,6%).

Gospodarstwa posiadające świnie o powierzchni ponad 1 ha użytków rolnych stanowiły 93,2% wszystkich gospodarstw utrzymujących ten gatunek zwierząt. Znajdowało się w nich 99,4% całego pogłowia świń. Gospodarstwa o powierzchni 15 i więcej ha użytków rolnych stanowiły 32,7% i utrzymywały 79,3% całego pogłowia trzody chlewnej.

Tabl. 4. **Gospodarstwa rolne utrzymujące trzodę chlewną oraz pogłowie trzody chlewnej w tych gospodarstwach**

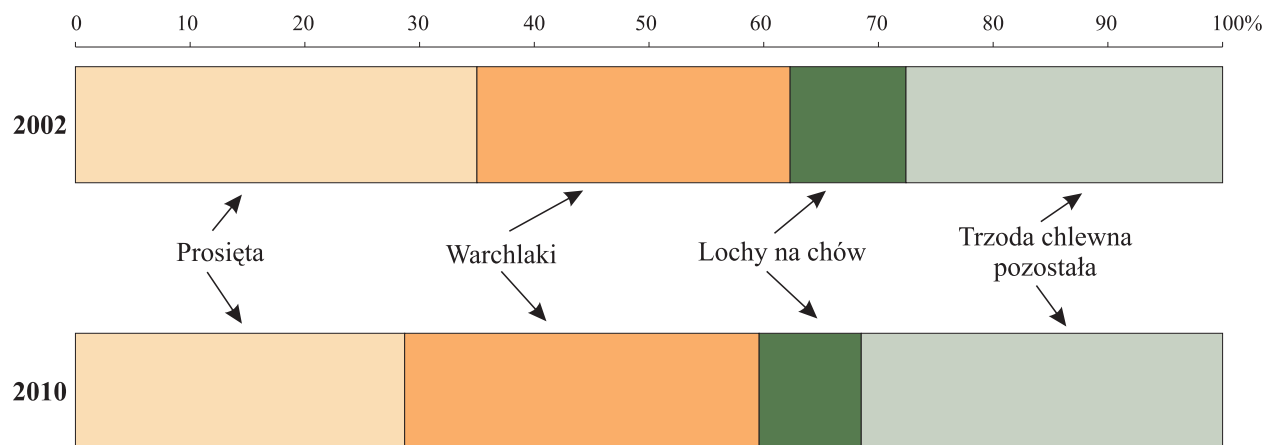
Skala chowu trzody chlewnej w sztukach	Grupy obszarowe użytków rolnych w ha				
	do 1	1–5	5–10	10–15	15 i więcej
W ODSETKACH GOSPODARSTW UTRZYMUJĄCYCH TRZODĘ CHLEWNĄ					
1–2	74,4	51,1	21,6	16,2	10,2
3–9	20,9	31,7	36,7	27,1	15,2
10–49	4,3	16,7	38,6	47,9	44,8
50–99	0,3	0,3	3,0	7,4	15,8
100–199	0,0	0,1	0,1	0,8	7,8
200 i więcej	0,0	0,1	0,0	0,5	6,2
W ODSETKACH POGŁOWIA TRZODY CHLEWNEJ					
1–2	40,3	14,2	3,0	1,3	0,2
3–9	26,1	25,0	15,9	7,7	1,0
10–49	24,7	51,8	64,4	54,6	12,8
50–99	8,8	2,8	15,2	23,6	12,4
100–199	0,0	1,8	1,4	5,1	11,5
200 i więcej	0,0	4,4	0,0	7,7	62,1

W stadzie trzody chlewnej, w porównaniu z wynikami spisu rolnego z 2002 r., odnotowano spadek udziału grupy prosiąt (o 6,3 p.proc.) i loch na chów (o 1,2 p.proc.), natomiast wzrósł udział warchlaków (o 3,6 p.proc.) i tuczników (o 3,9 p.proc.).

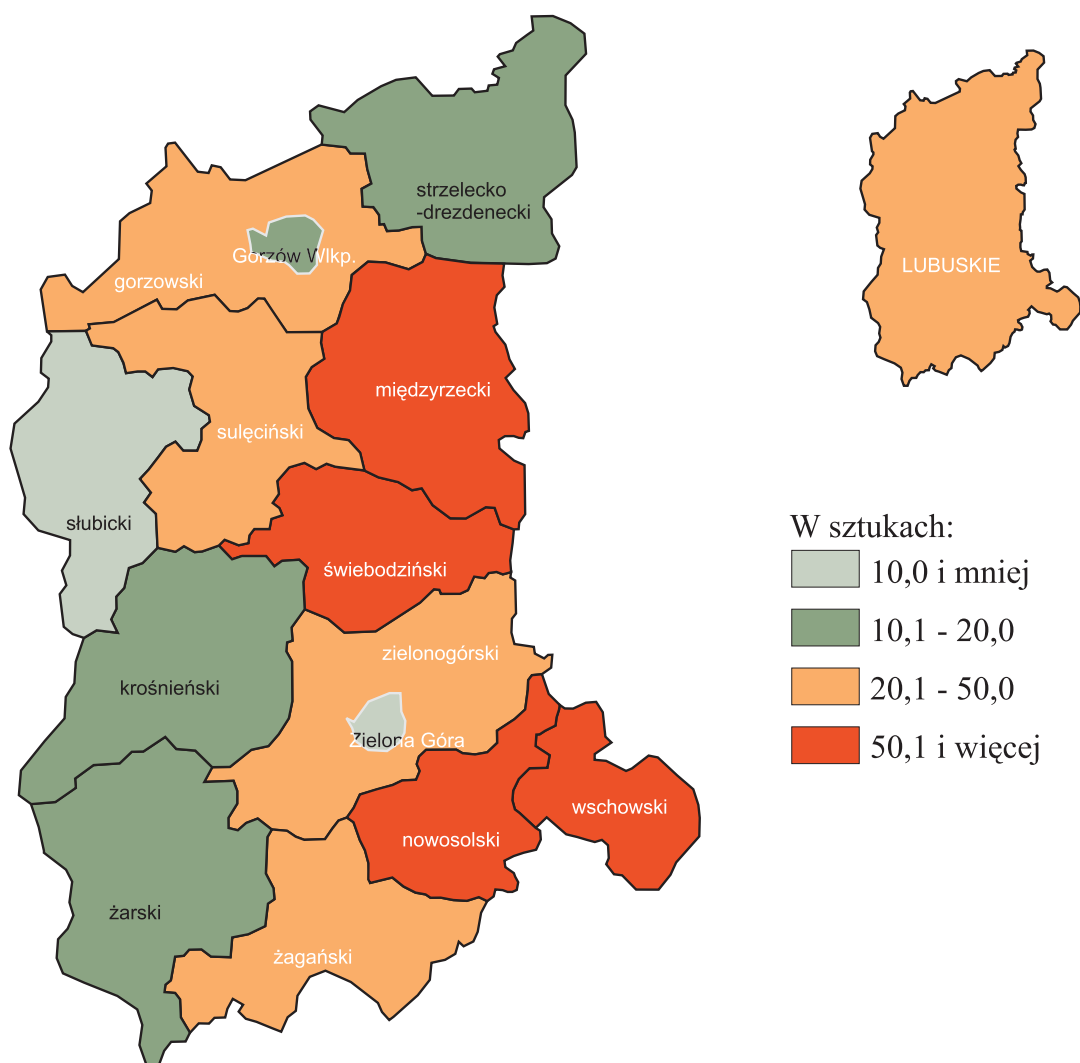
Obsada trzody chlewnej, w tym loch na chów, na 100 ha gruntów ornych wynosiła odpowiednio 53,7 szt. (w 2002 r. – 77,9 szt.) i 8,4 szt. (w 2002 r. – 7,9 szt.). Obsada świń na 100 ha użytków rolnych wynosiła 37,3 szt., w tym loch na chów - 3,3 szt.

Średnio na 1 gospodarstwo rolne posiadające zwierzęta gospodarskie przypadało 11,8 szt. świń (w 2002 r. – 21,6 szt.), a na 1 gospodarstwo utrzymujące trzodę przypadało 43,2 szt. (w 2002 r. – 28,8 szt.).

Wykres 3. Struktura stada trzody chlewnej

Wykres 4. Obsada trzody chlewnej na 100 ha użytków rolnych według powiatów w czerwcu 2010 r.

W przekroju terytorialnym najczęściej świń spisano w powiatach wschowskim (35,6 tys. szt.), międzyrzeckim (28,3 tys. szt.) i nowosolskim (22,7 tys. szt.), a najmniej w powiecie słubickim

(2,3 tys. szt.) oraz miastach Gorzów Wlkp. (1,5 tys. szt.) i Zielona Góra (10 szt.). Obsada trzody na 100 ha użytków rolnych była najwyższa w powiatach wschowskim – 145 szt., międzyrzeckim – 72,1 szt. i nowosolskim – 667,7 szt., natomiast najmniejszą obsadę zanotowano w powiatach żarskim – 10,6 szt. i ślubickim – 6,5 szt. oraz w Zielonej Górze – 0,2 szt.

Wyniki spisu wykazały, że w 2010 r. chów i hodowlę **owiec** prowadziło 0,2 tys. gospodarstw, tj. 0,4% ogółu gospodarstw oraz 1,3% podmiotów prowadzących chów zwierząt gospodarskich (w 2002 r. odpowiednio: 02 tys. gospodarstw, tj. 0,3% ogółu spisanych jednostek).

W 2010 r., w ogólnej liczbie gospodarstw utrzymujących owce, gospodarstwa o powierzchni do 1 ha użytków rolnych stanowiły 8,2% (w 2002 r. – 16,9%), a gospodarstwa pozostałe – 91,8% (83,1% w 2002 r.).

Przeciętnie wśród gospodarstw utrzymujących owce:

- 37,0% posiadało 1–4 szt. (w 2002 r. – 42,9%),
- 27,7% posiadało 5–9 szt. (23,4%),
- 16,3% posiadało 10–19 szt. (13,6%),
- 19,0% posiadało 20 i więcej sztuk (20,1%).

Tabl. 5. Gospodarstwa rolne utrzymujące owce oraz pogłowie owiec w tych gospodarstwach

Skala chowu owiec w sztukach	Grupy obszarowe użytków rolnych w ha				
	do 1	1–5	5–10	10–15	15 i więcej
W ODSETKACH GOSPODARSTW UTRZYMUJĄCYCH OWCE					
1–4	72,6	43,3	29,4	50,0	22,0
5–9	27,4	30,0	29,4	6,3	30,5
10–19	0,0	16,7	29,4	18,8	11,9
20 i więcej	0,0	10,0	58,8	25,0	35,6
W ODSETKACH POGŁOWIA OWIEC					
1–4	49,8	11,7	6,5	6,7	0,9
5–9	50,2	24,3	19,7	2,4	4,0
10–19	0,0	22,7	35,2	15,4	3,1
20 i więcej	0,0	41,2	38,6	75,6	92,0

Wśród gospodarstw najmniejszych, tj. o powierzchni użytków rolnych do 1 ha, 72,6% (w 2002 r. – 57,7%) posiadało 1–4 szt. owiec. Wśród gospodarstw o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha, największy odsetek w grupie obszarowej 1–5 ha oraz 10–15 ha użytków rolnych stanowiły podmioty utrzymujące również tylko 1–4 owce – odpowiednio 43,3% i 50,0% (w 2002 r. odpowiednio – 42,5% i 35,0%); w grupie obszarowej 5–10 ha użytków rolnych najczęściej było podmiotów z 20 szt. i więcej.

W okresie od 2002 r. liczba gospodarstw rolnych utrzymujących 20 sztuk owiec i więcej zwiększyła o 12,9%.

W 2010 r. 1,3% (w 2002 r. – 4,2%) ogólnego stanu owiec znajdowało się w gospodarstwach do 1 ha użytków rolnych, a 98,7% (w 2002 r. – 95,8%) w jednostkach pozostałych.

Wyniki spisu wykazały, że 3,7% (w 2002 r. – 4,0%) pogłowia owiec znajdowało się w gospodarstwach posiadających tylko 1–4 szt.; 8,3% (w 2002 r. – 5,8%) pozostawało w posiadaniu jednostek z 5–9 owcami; 8,9% (6,3% w 2002 r.) – w jednostkach posiadających 10–19 szt. owiec, a 79,1% (w 2002 r. – 83,9%) w gospodarstwach posiadających 20 i więcej owiec.

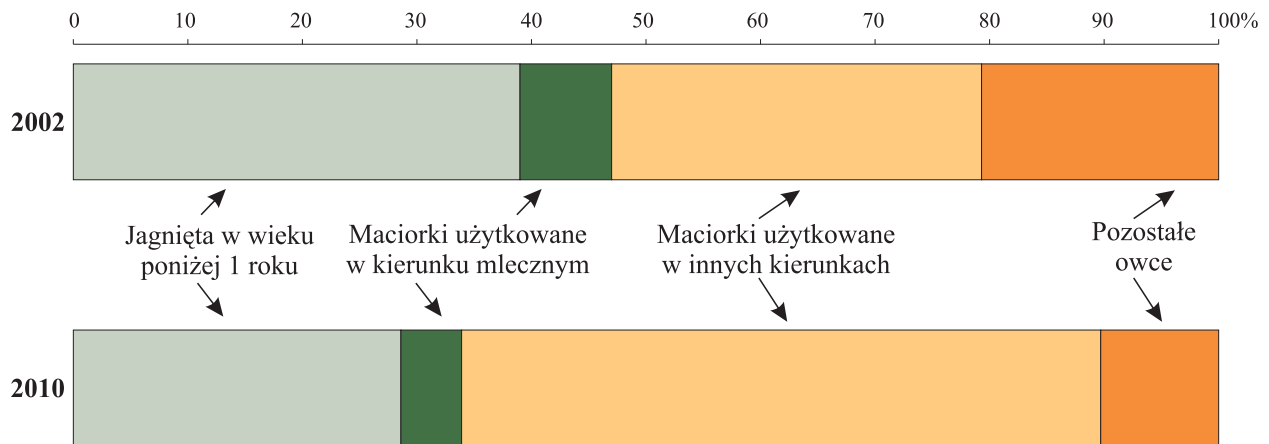
W gospodarstwach rolnych utrzymujących owce obsada owiec na 100 ha użytków rolnych wynosiła 0,9 szt., identycznie jak w 2002 r.

Na 1 gospodarstwo prowadzące chów zwierząt średnio przypadało 0,3 szt. owiec, na 1 gospodarstwo prowadzące chów i hodowlę owiec przypadało ich blisko 23 sztuk (w 2002 r. – 27,2 szt.).

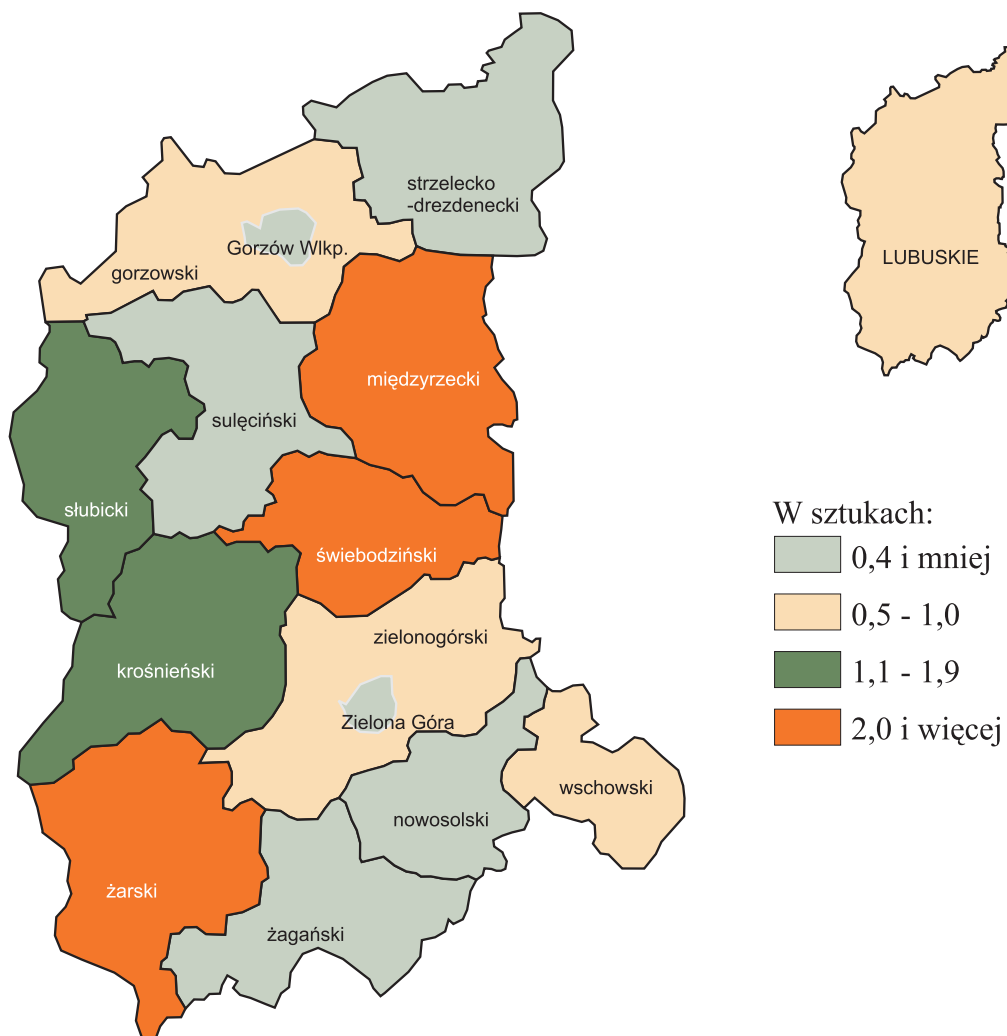
W strukturze stada owiec w 2010 r. dominowały maciorki (61,1% pogłowia) w tym maciorki użytkowane w innych kierunkach (55,8%). Maciorki użytkowane w kierunku mlecznym

stanowiły 5,3% pogłowia owiec, jagnięta – 28,6% a pozostałe owce (skopy, tryki) – 10,3%. W porównaniu do 2002 r. wzrósł udział maciorek użytkowanych w innych kierunkach – o 23,5 p.proc., natomiast zmalał udział jagniąt o 10,4 p.proc., maciorek mlecznych o 2,7 p.proc. i pozostałych owiec dorosłych o 10,4 p.proc.

Wykres 5. **Struktura stada owiec**

Wykres 6. **Obsada owiec na 100 ha użytków rolnych według powiatów w czerwcu 2010 r.**

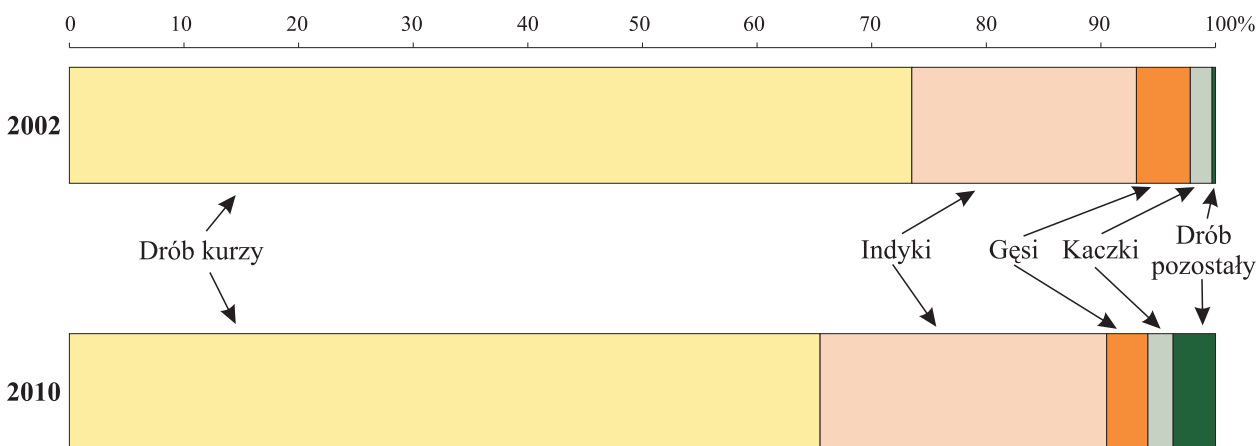

W przekroju terytorialnym najwięcej owiec spisano w powiatach żarskim, międzyrzeckim i świebodzińskim (po 0,8 tys. szt.), a najmniej w powiecie strzelecko-drezdeneckim (32 szt.) i Gorzowie Wlkp. (40 szt.). Obsada owiec na 100 ha użytków rolnych była najwyższa w powiatach: świebodzińskim – 2,5 szt., międzyrzeckim – 2,0 szt. i żarskim- 2,0 szt., natomiast najmniejszą obsadę zanotowano w powiatach: sulęcińskim – 0,1 szt., strzelecko-drezdeneckim – 0,2 szt. i żagańskim – 0,2 szt.

Wyniki spisu wykazały, że w 2010 r. chowem i hodowlą **drobiu** zajmowało się 9,9 tys. gospodarstw (tj. 23,1% ogółu badanych jednostek oraz 71,4% posiadających zwierzęta gospodarskie).

Ogółem spisano 6500,2 tys. szt. drobiu powyżej 2 tygodni (w 2002 r. – 8135,1 tys. szt.), w tym drobiu kurzego było 4290,5 tys. szt., indyków – 1625,2 tys. szt., gęsi – 230,8 tys. szt., kaczek – 141,5 tys. szt. i drobiu pozostałego 212,2 tys. szt.

Wykres 7. **Struktura gatunkowa drobiu**

W 2010 r. dominującym gatunkiem drobiu był nadal drób kurzy, chociaż jego udział w strukturze gatunkowej spadł w porównaniu do 2002 r. o 8,0 p.proc. Zwiększył się natomiast udział indyków o 5,4 p.proc. Pogłowie gęsi i kaczek pozostało na niskim poziomie, ich łączny udział w strukturze drobiu wynosił 5,8% (w 2002 r. – 6,6%). Zwiększony stan pogłowia pozostałego drobiu wynika głównie ze zmiany przyjętej metodologii spisu, włączającej do badania pogłowie gołębi.

Obsada drobiu na 100 ha użytków rolnych wynosiła 1441 szt. (w 2002 r. – 1694 szt.).

W strukturze stada **drobiu kurzego** poszczególne grupy produkcyjno-użytkowe stanowiły:

- 68,4% - brojlery (68,9% w 2002 r.),
- 0,7% - kury i koguty dorosłe na rzeź (3,5% w 2002 r.)
- 30,9% - nioski (27,6% w 2002 r.), w tym:
  - 27,3 % nioski do produkcji jaj konsumpcyjnych (22,0% w 2002 r.)
  - 3,6 % nioski do produkcji jaj wylęgowych (5,6% w 2002 r.).

W przekroju terytorialnym najwięcej drobiu kurzego spisano w powiatach nowosolskim (1392,0 tys. szt.), żagańskim (720,2 tys. szt.) i gorzowskim (633,3 tys. szt.), natomiast najmniej w powiatach sulęcińskim (29,0 tys. szt.), słubickim (27,3 tys. szt.) i w Zielonej Górze (31,2 tys. szt.).

W 2010 r. chowem brojlerów kurzych zajmowało się 1,2 tys. gospodarstw rolnych, tj. 2,7% wszystkich badanych jednostek, 8,4% podmiotów utrzymujących zwierzęta gospodarskie oraz 11,7% gospodarstw posiadających drób ogółem (w 2002 r. gospodarstw z brojlerami kurzymi było 2,0 tys., tj. 3,6% ogółu badanych jednostek).

W 2010 r. w ogólnej liczbie gospodarstw utrzymujących brojlery kurze, podmioty o powierzchni do 1 ha użytków rolnych stanowiły 21,2% (w 2002 r. – 23,7%), a gospodarstwa pozostałe – 78,8% (w 2002 r. – 76,3%).

Przeciętnie wśród gospodarstw utrzymujących brojlery:

- 91,9% posiadało 1–99 szt. (w 2002 r. – 91,1%),
- 1,7% posiadało 100–499 szt. (4,0%),
- 0,4% posiadało 500–4999 szt. (0,5%),
- 0,3% posiadało 5000–9999 szt. (0,3%),
- 5,7% posiadało 10000 i więcej sztuk (4,1%).

Tabl. 6. **Gospodarstwa rolne utrzymujące brojlery kurze oraz pogłowie brojlerów kurzych w tych gospodarstwach**

Skala chowu brojlerów kurzych w sztukach	Grupy obszarowe użytków rolnych w ha				
	do 1	1–5	5–10	10–15	15 i więcej
W ODSETKACH GOSPODARSTW UTRZYMUJĄCYCH BROJLERY KURZE					
1–99	91,1	91,3	94,6	94,5	90,0
100–499	0,4	1,1	1,6	4,1	2,7
500–4999	0,4	0,8	0,0	0,0	0,5
5000–9999	0,0	0,3	0,0	0,7	0,0
10000 i więcej	8,1	6,5	3,8	0,7	6,8
W ODSETKACH POGŁOWIA BROJLERÓW KURZYCH					
1–99	0,6	1,6	3,6	17,8	0,8
100–499	0,0	0,1	0,2	3,4	0,1
500–4999	0,0	1,7	0,0	0,0	0,1
5000–9999	0,0	1,2	0,0	30,8	0,0
10000 i więcej	99,3	95,3	96,1	48,0	98,9

Wśród badanych gospodarstw utrzymujących brojlery kurze, niezależnie od arealu użytków rolnych w tych gospodarstwach, zdecydowanie największy odsetek stanowiły podmioty z najmniejszą skalą chowu, tj. posiadające na stanie tylko 1–99 brojlerów.

Według wyników spisu w 2010 r. – 44,1% (w 2002 r. – 16,6%) brojlerów kurzych znajdowało się w gospodarstwach do 1 ha użytków rolnych, a 55,9% (w 2002 r. – 83,4%) w jednostkach o areale użytków rolnych powyżej 1 ha.

Z ogólnego pogłowia brojlerów – 1,2% (w 2002 r. – 1,3%) znajdowało się w gospodarstwach posiadających tylko 1–99 brojlerów; 0,1% (0,2% – w 2002 r.) pozostawało w jednostkach o skali chowu 100–499 sztuk; 0,4% (w 2002 r. – 0,5%) utrzymywały gospodarstwa o skali chowu 500–4999 brojlerów; 0,5% (w 2002 r. – 1,3%) było w gospodarstwach posiadających 5000–9999 brojlerów, a 97,7% (w 2002 r. – 96,7%) w gospodarstwach utrzymujących 10000 sztuk i więcej brojlerów kurzych.

Przeciętnie na 1 gospodarstwo rolne prowadzące chów zwierząt przypadało 211 brojlerów kurzych; na 1 gospodarstwo prowadzące chów drobiu ogółem przypadało 295 brojlerów kurzych, a na 1 gospodarstwo rolne prowadzące chów brojlerów kurzych przypadało ich 2515 (w 2002 r. – 2045).

W 2010 r. chowem i hodowlą niosek kurzych (utrzymywanych w celu pozyskania jaj konsumpcyjnych i wylęgowych) zajmowało się 8,7 tys. gospodarstw, tj. 20,2% wszystkich badanych jednostek, 62,3% podmiotów utrzymujących zwierzęta gospodarskie oraz 87,2% gospodarstw posiadających drób ogółem (w 2002 r. gospodarstw z nioskami kurzymi było 12,5 tys., tj. 22,6% ogółu badanych jednostek).

W ogólnej liczbie gospodarstw utrzymujących nioski kurze, podmioty o powierzchni do 1 ha użytków rolnych stanowiły 24,3% (w 2002 r. – 27,6%), a gospodarstwa pozostałe – 75,7% (w 2002 r. – 72,4%).

Przeciętnie wśród gospodarstw utrzymujących kury nioski:

- 89,3% posiadało 1–49 szt. (w 2002 r. – 93,1%),
- 10,0% posiadało 50–499 szt. (6,3%),
- 0,3% posiadało 500–4999 szt. (0,3%),
- 0,3% posiadało 5000 i więcej sztuk (0,3%).

Tabl. 7. **Gospodarstwa rolne utrzymujące kury nioski oraz pogłowie niosek kurzych w tych gospodarstwach**

Skala chowu kur w sztukach	Grupy obszarowe użytków rolnych w ha				
	do 1	1–5	5–10	10–15	15 i więcej
W ODSETKACH GOSPODARSTW UTRZYMUJĄCYCH NIOSKI KURZE					
1–49	97,4	90,4	86,8	83,9	80,0
50–499	2,0	9,2	13,1	15,3	18,0
500–4999	0,3	0,1	0,1	0,6	1,0
5000 i więcej	0,3	0,2	0,0	0,2	1,0
W ODSETKACH POGŁOWIA KUR NIOSEK					
1–49	6,9	34,1	62,9	34,4	3,9
50–499	0,7	13,4	34,2	21,7	3,4
500–4999	1,6	2,1	2,9	12,0	3,9
5000 i więcej	90,9	50,4	0,0	31,8	88,7

Wśród badanych gospodarstw utrzymujących nioski kurze, największy odsetek stanowiły podmioty z najmniejszą skalą chowu, tj. posiadające na stanie tylko 1–49 kur niosek, niezależnie od od arealu użytków rolnych w tych gospodarstwach.

Według wyników spisu w 2010 r. 37,6% (w 2002 r. – 24,0%) stanu niosek kurzych znajdowało się w gospodarstwach do 1 ha użytków rolnych, a 62,4% (w 2002 r. – 76,0%) w jednostkach o areale użytków rolnych powyżej 1 ha.

Z ogólnego pogłowia kur niosek – 11,3% (11,6% w 2002 r.) znajdowało się w gospodarstwach posiadających tylko 1–49 niosek. W gospodarstwach utrzymujących 5000 sztuk i więcej niosek kurzych było 80,6% niosek (w 2002 r. – 81,1%).

W gospodarstwach o najmniejszej skali chowu kur niosek, tj. posiadających tylko 1–49 sztuk, największy odsetek pogłowia niosek (62,9%) znajdował się w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych 5-10 ha, a najmniejszy (3,9%) w gospodarstwach o areale użytków rolnych 15 ha i więcej.

Przeciętnie na 1 gospodarstwo rolne prowadzące chów zwierząt przypadało 95 szt. niosek kurzych; na 1 gospodarstwo prowadzące chów drobiu ogółem przypadało 134 szt. kur niosek kurzych, a na 1 gospodarstwo rolne prowadzące chów i hodowlę niosek kurzych przypadało ich 153 sztuk (w 2002 r. na 1 gospodarstwo rolne prowadzące chów i hodowlę niosek kurzych przypadało ich 133 szt.).

W 2010 r. chowem **indyków** zajmowało się 0,3 tys. gospodarstw rolnych, tj. 0,7% wszystkich badanych jednostek, 2,0% podmiotów utrzymujących zwierzęta gospodarskie oraz 2,8% gospodarstw posiadających drób ogółem.

W ogólnej liczbie gospodarstw utrzymujących indyki, podmioty o powierzchni do 1 ha użytków rolnych stanowiły 19,1%, a gospodarstwa pozostałe – 80,9%.

Przeciętnie wśród gospodarstw utrzymujących indyki:

- 98,3% posiadało 1–99 szt. (w 2002 r. – 99,4%),
- 0,1% posiadało 100–499 szt. (0,1%),
- 0,0% posiadało 500–999 szt. (0,0%),
- 0,1% posiadało 1000–2999 szt. (0,0%),
- 1,5% posiadało 3000 i więcej sztuk (0,5%).

Według wyników spisu w 2010 r. 14,8% indyków znajdowało się w gospodarstwach do 1 ha użytków rolnych, a 85,2% w jednostkach o areale użytków rolnych powyżej 1 ha.

Z ogólnego pogłowia indyków – 0,1% znajdowało się w gospodarstwach posiadających tylko 1–99 indyków, a 99,7% w gospodarstwach utrzymujących 3000 sztuk i więcej indyków.

W gospodarstwach o najmniejszej skali chowu indyków, tj. posiadających tylko 1–99 sztuk, największy odsetek pogłowia indyków (0,9%) znajdował się w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych 2-3 ha, a najmniejszy w gospodarstwach o areale użytków rolnych 100 ha i więcej.

Gospodarstwa rolne o skali chowu indyków 3000 i więcej sztuk, niezależnie od posiadanej powierzchni użytków rolnych, utrzymywały największy odsetek pogłowia indyków. W jednostkach o powierzchni użytków rolnych 15-20 ha odsetek ten kształtował się na poziomie 99,9%, a w gospodarstwach o najmniejszym areale użytków rolnych (do 1 ha) wynosił 98,9%.

Przeciętnie na 1 gospodarstwo rolne prowadzące chów zwierząt gospodarskich przypadało 117 indyków; na 1 gospodarstwo prowadzące chów drobiu ogółem przypadało blisko 164 indyki, a na 1 gospodarstwo rolne prowadzące chów indyków przypadało ich 5743.

W przekroju terytorialnym najwięcej indyków spisano w powiatach sulęcińskim (595,6 tys. szt.), świebodzińskim (251,7 tys. szt.) i gorzowskim (224,8 tys. szt.), natomiast najmniej w powiecie żarskim (0,4 tys. szt.), nowosolskim (0,3 tys. szt.) i słubickim (0,1 tys. szt.).

Pogłowie zwierząt gospodarskich w sztukach przeliczeniowych dużych

W 2010 r. pogłowie bydła, trzody chlewnej, owiec, kóz, koni, drobiu ogółem oraz królików w przeliczeniowych sztukach dużych (SD) wynosiło 201,8 tys. sztuk.

Z ogólnego pogłowia zwierząt w przeliczeniowych sztukach dużych – 25,2% stanowiło bydło; 19,6% – trzoda chlewna; 52,4% - drób; 2,8% - pozostałe gatunki zwierząt.

Pogłowie bydła, świń, owiec i koni w przeliczeniowych sztukach dużych liczyło 87,1 tys. i w porównaniu do 2002 r. zmniejszyło się o 11,1%.

Obsada zwierząt gospodarskich w przeliczeniowych sztukach dużych na 100 ha użytków rolnych wynosiła w 2010 r. blisko 45 SD.

Przeciętnie na 1 gospodarstwo prowadzące chów zwierząt gospodarskich przypadało ponad 14 SD, a na 1 gospodarstwo badane – 5 SD.

Wybrane elementy metod produkcji zwierzęcej

Wyniki spisu rolnego w 2010 r. wykazały, że w gospodarstwach rolnych, w okresie 12 miesięcy poprzedzających termin referencyjny spisu, prowadzono pastwiskowy wypas zwierząt zarówno na gruntach wypasu użytkowanych w gospodarstwie rolnym, jak i na gruntach niewłasnych (np. gminnych, parafialnych).

Do gruntów wypasowych zaliczono: powierzchnię uprawy polowej traw z przeznaczeniem na zielonkę oraz powierzchnię łąk i pastwisk w dobrej kulturze, przy czym powierzchnię tych łąk i pastwisk pomniejszono o areał wyłączony z produkcji rolnej.

Pastwiskowy wypas zwierząt na gruntach własnych prowadziło 3,8 tys. gospodarstw, a powierzchnia gruntów wypasowych wynosiła 19,3 tys. ha.

Przeciętnie struktura gospodarstw prowadzących wypas zwierząt według długości sezonu pastwiskowego przedstawiała się następująco:

- 3,4% podmiotów prowadziło wypas zwierząt do 3 miesięcy,
- 59,6% podmiotów prowadziło wypas zwierząt od 4 do 6 miesięcy,
- 37,0% podmiotów prowadziło wypas zwierząt 7 miesięcy i dłużej.

Pastwiskowy wypas 11,6 tys. sztuk zwierząt gospodarskich na gruntach niewłasnych (np. gminnych) prowadziło 4,0 tys. gospodarstw.

Przeciętnie struktura gospodarstw prowadzących wypas zwierząt na gruntach niewłasnych według długości sezonu pastwiskowego przedstawiała się następująco:

- 22,1% podmiotów prowadziło wypas zwierząt do 3 miesięcy,
- 65,8% podmiotów prowadziło wypas zwierząt od 4 do 6 miesięcy,
- 12,1% podmiotów prowadziło wypas zwierząt 7 miesięcy i dłużej.

Wyniki spisu w 2010 r. wykazały, że 6,5 tys. gospodarstw rolnych posiadało obory, w których było łącznie 101,8 tys. stanowisk dla bydła.

Z ogólnej liczby stanowisk dla bydła – 55,0% znajdowało się w oborach uwieżiowych o litym, utwardzonym podłożu; 0,4% – w oborach uwieżiowych z podłogą rusztową; 25,0% – w oborach wolnostanowiskowych o litym, utwardzonym podłożu; 0,3% w oborach wolnostanowiskowych z podłogą rusztową, a 19,3% w pozostałych oborach.

Przeciętnie na 1 gospodarstwo deklarujące posiadanie obór przypadało blisko 16 stanowisk dla bydła.

W 2010 r. odnotowano 6,5 tys. gospodarstw rolnych posiadających chlewnie, w których było łącznie 276,7 tys. stanowisk dla trzody chlewnej.

Z ogólnej liczby stanowisk dla świń – 32,2% znajdowało się w chlewniach z podłogą rusztową na części powierzchni; 7,2% – w chlewniach z podłogą rusztową na całej powierzchni podłogi; 33,8% – w chlewniach z głęboką, luźną ściółką na podłodze, a 48,8% w pozostałych chlewniach.

Przeciętnie na 1 gospodarstwo z chlewniami przypadały ponad 42 stanowiska dla świń.

W 2010 r. odnotowano 7,6 tys. gospodarstw rolnych posiadających kurniki dla kur niosek, w których było łącznie 2091,3 tys. stanowisk.

Z ogólnej liczby stanowisk dla kur niosek – 52,5% znajdowało się w kurnikach klatkowych; 39,9% – w kurnikach zamkniętych z głęboką, luźną ściółką na powierzchni podłogi, a 7,6% w kurnikach wolnowybiegowych.

Spośród wszystkich stanowisk dla niosek w kurnikach klatkowych – 89,4% znajdowało się w kurnikach z taśmowym transportem obornika, a 10,6% w kurnikach z głębokim otwartym zbiornikiem odchodów.

Przeciętnie na 1 gospodarstwo z kurnikami dla niosek przypadało blisko 276 stanowisk.

CIĄGNIKI, SAMOCHODY I PRZYCZEPY

W Powszechnym Spisie Rolnym w 2010 r. zebrane zostały informacje m.in. o trwałych i obrotowych środkach produkcji w gospodarstwach prowadzących działalność rolniczą. Pytania zadawane użytkownikom gospodarstw rolnych, podczas przeprowadzania spisu, dotyczyły ilości wykorzystywanych w produkcji rolniczej podstawowych środków transportowych.

W 2010 r. działalność rolniczą w województwie lubuskim prowadziło 30,9 tys. gospodarstw rolnych, z czego 12,7 tys. gospodarstw (41,3%) wyposażona była w ciągniki. W porównaniu do wyników PSR 2002 r. odsetek gospodarstw posiadających ciągniki wzrósł o 5,7 p.proc. W 2010 r. spisano 20,2 tys. ciągników, tj. o 2,2% więcej niż w 2002 r. Gospodarstwa rolne o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych stanowiły 92,8% wszystkich gospodarstw z ciągnikami i znajdowało się w nich 95,0% spisanych ciągników.

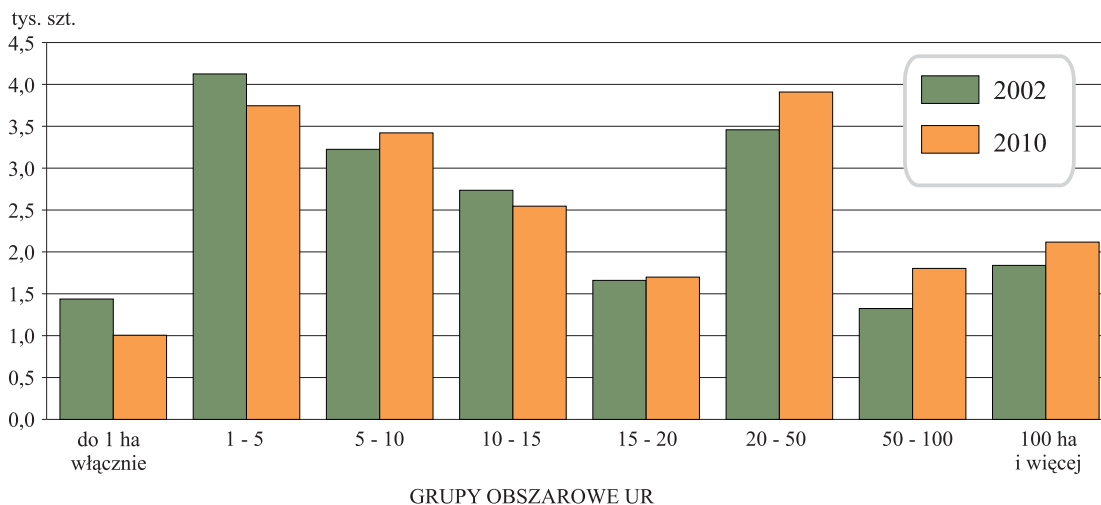
Tabl.1. **Ciągniki w gospodarstwach prowadzących działalność rolniczą według grup obszarowych użytków rolnych w 2010 r.**

Grupy obszarowe użytków rolnych	Gospodarstwa z ciągnikami			Liczba ciągników		
	2002	2010	2002=100	2002	2010	2002=100
Ogółem	14056	12733	90,6	19804	20245	102,2
do 1 ha	1350	920	68,1	1437	1005	69,9
1-5	3913	3328	85,0	4125	3745	90,8
5-10	2887	2722	94,3	3225	3421	106,1
10-15	2029	1763	86,9	2736	2546	93,1
15-20	1132	1007	89,0	1660	1699	102,3
20-50	1859	1789	96,2	3458	3909	113,0
50-100	512	666	130,1	1324	1803	136,2
100 ha i więcej	374	538	143,9	1839	2117	115,1

W latach 2002-2010 przeobrażenia zachodzące w strukturze gospodarstw rolnych znalazły odzwierciedlenie w dynamice zmian dokonujących się w wyposażeniu gospodarstw w środki produkcji. W analizowanym okresie w grupie gospodarstw dużych, o powierzchni użytków rolnych powyżej 50 ha, odnotowano znaczny wzrost liczby gospodarstw posiadających ciągniki - o 35,9% i wzrost liczby ciągników - o 23,9%. Największy spadek liczby gospodarstw wyposażonych w ciągniki jak i liczby posiadanych ciągników wystąpił w gospodarstwach użytkujących do 1 ha użytków rolnych – odpowiednio 31,9% i 30,1%.

Wykres 1. Ciągniki według grup obszarowych użytków rolnych

Przeciętna liczba ciągników w 1 spisanim gospodarstwie prowadzącym działalność rolniczą wynosiła 0,66 szt. (w 2002 r. – 0,50 szt.). Przepiętna liczba ciągników zwiększała się stosownie do wzrostu powierzchni użytkowanych gruntów od 0,11 szt. w grupie poniżej 1 ha UR, do 1,80 szt. w grupie 20-30 ha, 2,32 szt. w grupie 50-100 ha i 3,30 szt. - w grupie największych gospodarstwach o powierzchni 100 i więcej ha UR.

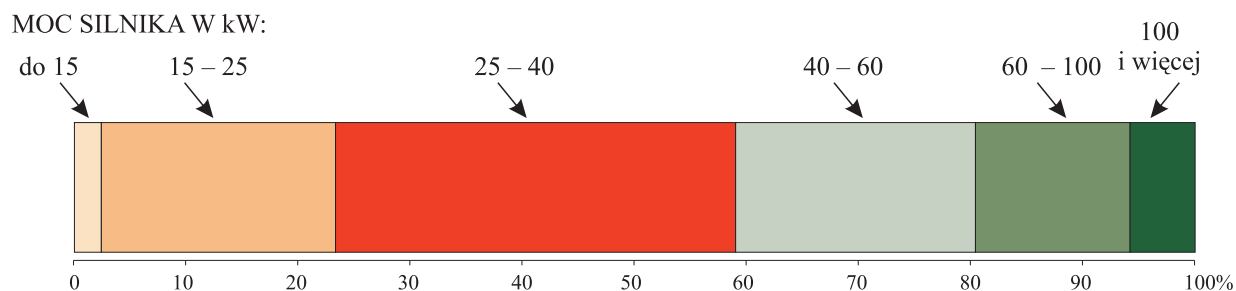
Przy wzroście liczby ciągników i jednoczesnym spadku ilości gospodarstw i powierzchni użytkowanych gruntów, średnia powierzchnia użytków rolnych przypadająca na 1 ciągnik w 2010 r. zmniejszyła się w stosunku do wyników poprzedniego spisu i wynosiła 21,8 ha, wobec 24,3 ha w 2002 r.

Na 100 ha użytków rolnych przypadało 4,5 szt. ciągników (w 2002 r - 4,1 szt.), a w gospodarstwach prowadzących działalność rolniczą przypadało 4,6 szt. ciągników

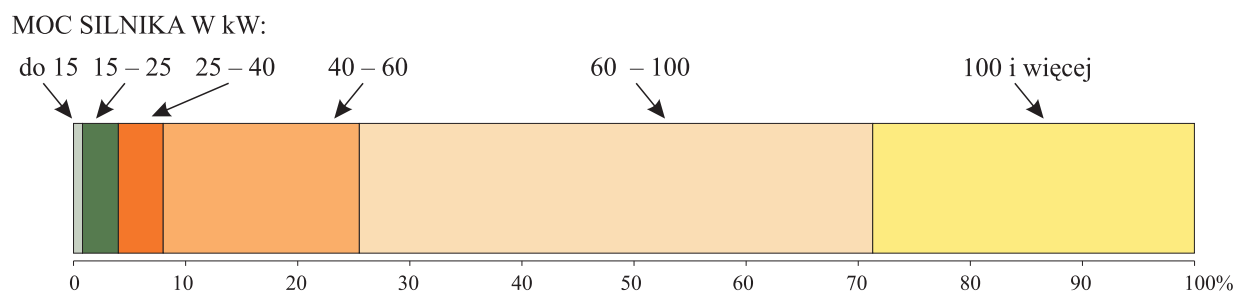
Z ogólnej liczby ciągników, 18,9 tys. szt. (93,5%) tego typu pojazdów stanowiła wyłączną własność użytkowników gospodarstwa rolnego. Pozostałe ciągniki (1,3 tys. szt.) spisano jako wspólne, tj. będące współwłasnością i użytkowane przez kilka gospodarstw.

Zarówno moc ciągnika, jak i jego wyposażenie zależy przede wszystkim od wielkości i kierunku produkcji gospodarstwa, poziomu jego rozwoju oraz poziomu i formy mechanizacji prac rolnych. Gospodarstwa mniejsze obszarowo, które stanowią zdecydowaną większość w ogólnej liczbie gospodarstw, wyposażone są w ciągniki o mniejszej mocy z możliwością ich szerokiego wykorzystania, tj. zarówno w pracach polowych, transportowych lub podwórzowych. Ciągniki o dużych mocach wyposażone w nowoczesne rozwiązania techniczne, przeważnie wykorzystywane są w gospodarstwach większych do ciężkich prac polowych. Według wyników PSR w 2010 r. dominowały ciągniki o mocy 25-40 kW (35,7% spisanych ciągników), w porównaniu do PSR 2002 r. ich ilość wzrosła o 3,9 p.proc. Udział ciągników o średniej mocy 40-60 KW zmniejszył się z 34,0% w 2002 r. do 21,6% w 2010 r. Wzrosło wyposażenie gospodarstw w ciągniki małej mocy do 25 kW (z 18,5% w 2002 r. do 23,4% w 2010 r.) oraz ciągników o dużej mocy, powyżej 60 KW (z 15,7 % w 2002 r. do 19,6% w 2010 r.). W gospodarstwach rolnych spisanych w określonych grupach obszarowych użytków rolnych wystąpiło zróżnicowanie liczby posiadanych ciągników, jak również ich mocy z tendencją do wzrostu ilości ciągników i ich mocy wraz ze wzrostem powierzchni użytkowanych gruntów.

Wykres 2. **Struktura mocy ciągników**

Działania prowadzone przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) w zakresie modernizacji gospodarstw, obejmujące m.in. zakup i instalację nowych maszyn, jak również sprzętów używanych (maksymalnie pięcioletnich) wpłynęły również na obecny stan wyposażenia gospodarstw w środki produkcji. Od maja 2004 r. producenci rolni wykorzystujący m.in. dostęp do systemów finansowego wsparcia i odpowiednich programów unijnych kupili 2,7 tys. szt. ciągników nowych lub używanych, w tym 33,0% (0,9 tys. szt.) stanowiły ciągniki fabrycznie nowe. Spośród zakupionych ciągników większość – 53,1% - stanowiły ciągniki o mocy powyżej 60 kW.

Wykres 3. **Ciągniki fabrycznie nowe zakupione po 2004 r. według mocy silnika**

W ujęciu terytorialnym najwięcej ciągników spisano w powiatach gorzowskim (1,5 tys. szt.) i zielonogórskim (1,3 tys. szt.), a najmniej w miastach Gorzów Wlkp. (0,2 tys. szt.) i Zielona Góra (0,1 tys. szt.).

Zdecydowana większość ciągników, samochodów i przyczep rolniczych była wykorzystywana w gospodarstwach należących do sektora prywatnego. W gospodarstwach tych znajdowało się 99,6% spisanych ciągników, 99,3% samochodów i 99,8% przyczep.

Przyczepy ciągnikowe stanowią obok ciągników podstawowy środek transportu w rolnictwie. Ogółem w 7,5 tys. gospodarstw prowadzących działalność rolniczą spisano 11,8 tys. przyczep ciągnikowych. W stosunku do 2002 r. zmniejszyła się wyraźnie ilość przyczep ogółem (tj. wywrotek ciągnikowych i samochodowych jedno- i wieloosiowych oraz naczep o ładowności powyżej 1 tony) – o 17,6%, jak również przyczep ciągnikowych – o 22,0%.

Tabl. 2. Ciągniki, samochody ciężarowe i przyczepy w gospodarstwach rolnych według sektorów w 2010 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Sektor publiczny	Sektor prywatny	
			razem	w tym gospodarstwa indywidualne
W SZTUKACH				
Ciągniki	20245	72	20173	19564
Samochody ciężarowe	1258	9	1249	1188
w tym do 2 t ładowności	496	5	491	468
Przyczepy	13267	26	13241	12785
w tym ciągnikowe	11836	15	11821	11398
W SZTUKACH NA 100 GOSPODARSTW PROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ ROLNICZĄ				
Ciągniki	65,6	175,6	65,5	63,9
Samochody ciężarowe	4,1	22,0	4,1	3,9
w tym do 2 t ładowności	1,6	12,2	1,6	1,5
Przyczepy	43,0	63,4	43,0	41,8
w tym ciągnikowe	38,4	36,6	38,4	37,2
POWIERZCHNIA UŻYTKÓW ROLNYCH PRZYPADAJĄCA NA 1 SZTUKĘ w ha				
Ciągniki	21,8	452,8	20,3	16,9
Samochody ciężarowe	350,7	3622,6	327,1	278,1
w tym do 2 t ładowności	889,5	6520,6	832,2	706,0
Przyczepy	33,3	1254,0	30,9	25,8
w tym ciągnikowe	37,3	2173,5	34,6	29,0

W 2010 r. w 0,8 tys. gospodarstw prowadzących działalność rolniczą spisano 1,3 tys. samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych. W latach 2002 - 2010 w gospodarstwach rolnych, przede wszystkim ze względów ekonomicznych, m.in. rosnących kosztów gospodarowania, jak również zmian zachodzących w organizacji produkcji rolnej następował proces stopniowej redukcji środków transportu tego typu. W porównaniu z poprzednim spisem liczba gospodarstw posiadających samochody zmniejszyła się o 64,1%, a samych pojazdów o 26,4%. Tylko 1,4% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą wykorzystywało do transportu samochody ciężarowe do 2 t ładowności. W ogólnej liczbie spisanych samochodów ciężarowych stanowiły one 39,4%.

MASZYNY I URZĄDZENIA ROLNICZE

W Powszechnym Spisie Rolnym w 2010 r. w gospodarstwach prowadzących działalność rolniczą spisano ponad 20 typów maszyn i urządzeń rolniczych.

Tabl. 1. Wyposażenie gospodarstw prowadzących działalność rolniczą w wybrane maszyny

Wyszczególnienie	Gospodarstwa posiadające maszyny			Liczba maszyn		
	2002	2010	2002=100	2002	2010	2002=100
Kombajny zbożowe	2001	2519	125,9	2198	2667	121,3
Kombajny ziemniaczane	565	591	104,6	580	605	104,3
Kombajny buraczane	278	109	39,2	289	113	39,1
Silosokombajny samobieżne i pozostałe	216	169	78,2	257	187	72,8
Rozsiewacze nawozów i wapna . . .	7135	6736	94,4	7878	7308	92,8
Agregaty uprawowe	3952	5205	131,7	5581	8693	155,8
Rozrzutniki obornika	5149	4400	85,5	5475	4639	84,7
Kosiarki ciągnikowe	4707	4815	102,3	4986	5364	107,6
Ładowacze chwytkowe	2903	3062	105,5	3127	3501	112,0
Kopaczki do ziemniaków	3962	3644	92,0	3981	3664	92,0
Sadzarki do ziemniaków	3233	2977	92,1	3271	3006	91,9
Przyczepy zbierające	1024	879	85,8	1127	962	85,4
Prasy zbierające	1840	2230	121,2	1940	2432	125,4
Polowe opryskiwacze ciągnikowe . . .	4933	5051	102,4	5132	5223	101,8
Sadownicze opryskiwacze ciągnikowe	217	203	93,5	255	238	93,3

W okresie między spisami wystąpił znaczący wzrost wyposażenia gospodarstw w kombajny zbożowe, kosiarki ciągnikowe, ładowacze chwytkowe, prasy zbierające oraz agregaty uprawowe, natomiast spadła ilość kombajnów buraczanych, silosokombajnów, rozsiewaczy nawozów i wapna, rozrzutników obornika, sadzarek do ziemniaków, przyczep zbierających i opryskiwaczy sadowniczych. Zwiększeniu liczby kombajnów ziemniaczanych towarzyszył spadek liczby kopaczek do ziemniaków.

W trakcie przeprowadzania spisu najczęściej gospodarstw miało na stanie rozsiewacze nawozów i wapna, agregaty uprawowe, kosiarki ciągnikowe oraz polowe opryskiwacze ciągnikowe. Taki stan związany jest przede wszystkim z powszechnością stosowania zabiegów agrotechnicznych, do których potrzebne są tego typu maszyny i urządzenia.

W stosunku do wyników poprzedniego spisu rolnego, przy utrzymującej się przewadze zbóż w strukturze powierzchni zasiewów i zwiększonej powierzchni uprawy rzepaku, w 2,5 tys. gospodarstw spisano 2,7 tys. kombajnów do zbioru tych upraw, tzn. więcej niż w 2002 r. odpowiednio o 25,9% gospodarstw i 21,3% kombajnów. Na 100 ha powierzchni uprawy zbóż i rzepaku przypadał 1,1 kombajn zbożowy (w 2002 r. – 1,0 szt.)

Spadkowa tendencja powierzchni buraków cukrowych miała wpływ na redukcję kombajnów do zbioru tych ziemiopłodów o 60,9%, przy jednoczesnym spadku liczby

gospodarstw posiadających kombajny buraczane o 60,8%. Na 100 ha powierzchni uprawy buraków cukrowych przypadało 11,9 kombajnów buraczanych (w 2002 r. – 12,4 szt.).

Kombajny ziemniaczane – 0,6 tys. szt. - znajdowały się w 0,6 tys. gospodarstw prowadzących działalność rolniczą. Liczba kombajnów ziemniaczanych jak i liczba gospodarstw wyposażone w te maszyny zwiększyła się w porównaniu do 2002 r. odpowiednio o 4,3% i 4,6%. Na 100 ha powierzchni uprawy ziemniaków przypadało 11,2 kombajnów ziemniaczanych (w 2002 r. – 5,5 szt.).

Silosokombajny - w ilości 0,2 tys. szt. znajdowały się na stanie 0,2 tys. gospodarstw. W porównaniu z wynikami poprzedniego spisu rolno ilość tych maszyn zmniejszyła się o 27,2%, na co mogło wpłynąć w pewnym stopniu ograniczenie powierzchni upraw przeznaczonych głównie do bezpośredniego skarmiania lub sporządzenia kiszzonek. Na 100 ha powierzchni uprawy roślin pastewnych przypadało 0,9 silosokombajnów (w 2002 r. – 2,4 szt.).

W porównaniu z wynikami spisu z 2002 r. odnotowano wzrost wyposażenia gospodarstw w polowe opryskiwacze ciągnikowe (o 1,8%), przy jednoczesnym zwiększeniu gospodarstw wyposażonych w tego typu urządzenia o 2,4%.

Na uwagę zasługuje fakt znacznego wzrostu liczby gospodarstw wyposażonych w agregaty uprawowe (o 31,7%) jak również ilości spisanych agregatów (o 55,8%). Jako narzędzia wieloczynnościowe, agregaty uprawowe umożliwiają efektywne połączenie zabiegów agrotechnicznych i w konsekwencji pozwalają zredukować liczbę przejazdów po polu.

W latach 2002-2010 w produkcji bydła i mleka odnotowano znaczne zmiany strukturalne i technologiczne (po przystąpieniu do UE). W porównaniu z 2002 r. zmniejszyła się liczba gospodarstw z krowami mlecznymi. Jednocześnie zredukowana została liczba gospodarstw z dojarkami bańkowymi (o 51,8%) oraz posiadającymi schładzarki konwiowe (o 79,4%) i zbiornikowe (o 12,9%).

ZUŻYCIE NAWOZÓW I ŚRODKÓW OCHRONY ROŚLIN

W 2010 r. w Powszechnym Spisie Rolnym zebrano dane dotyczące ilości zastosowanych w roku gospodarczym 2009/10 nawozów mineralnych oraz organicznych pochodzenia zwierzęcego. Uzyskane informacje dotyczyły zużycia nawozów azotowych, fosforowych, potasowych i wieloskładnikowych, w podziale na określone nawozy w każdej z tych grup.

Wyniki spisu wykazały, że 15,2 tys. gospodarstw rolnych w województwie lubuskim stosowało nawozy mineralne i wapniowe. Spośród nawozów mineralnych najbardziej popularne było nawożenie azotowe i wieloskładnikowe. W 2010 r. udział gospodarstw stosujących nawozy fosforowe, potasowe i wapniowe w ogólnej liczbie jednostek stosujących nawożenie był znacznie mniejszy i zawierał się w granicach 7-12%. W porównaniu do wyników PSR 2002 r. liczba gospodarstw stosujących nawozy mineralne zmniejszyła się o 16,0%.

Tabl. 1. Gospodarstwa stosujące nawożenie

Wyszczególnienie	Mineralne i wapniowe ogółem	Azotowe	Fosforowe	Potasowe	Wieloskładnikowe	Wapniowe
	w tysiącach					
Ogółem	15,1	13,6	1,2	1,1	8,0	1,9
w % gospodarstw ogółem stosujących nawożenie ..	100,0	89,5	8,0	7,0	52,4	12,3
W tym gospodarstwa indywidualne	15,0	13,4	1,2	1,0	7,8	1,8
w % gospodarstw ogółem stosujących nawożenie ..	100,0	89,4	8,0	6,7	52,2	12,0

Na podstawie wyników PSR 2010 ustalono zużycie nawozów mineralnych w roku gospodarczym 2009/10. Ogółem zużyto 43,3 tys. t nawozów (NPK) w czystym składniku, z tego 26,5 t azotowych, 7,5 t fosforowych i 9,3 ton potasowych. W przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w dobrej kulturze zużycie nawozów mineralnych osiągnęło poziom 106,1 kg. Przeważnie stosowano nawozy azotowe – 64,8 kg N/ ha UR w dobrej kulturze. Zużycie nawozów fosforowych i potasowych kształtowało się na poziomie 18,5 kg P₂O₅ i 22,8 kg K₂O.

Stosunek N:P:K w dawce nawozowej w rolnictwie ogółem w roku gospodarczym 2009/2010 kształtował się według proporcji 1,0:0,3:0,4. W ogólnym zużyciu nawozów mineralnych w przeliczeniu na czysty składnik azot (N) stanowił 61,1%, fosfor (P₂O₅) 17,4%, a potas (K₂O) 21,5%. Widoczna jest, podobnie jak w latach poprzednich, przewaga nawożenia azotem względem potasu i fosforu. W procesie nawożenia utrzymujący się od lat niekorzystny stosunek N:P:K prowadzi do niekorzystnych zmian w środowisku. Ma również wpływ na wielkość i jakość produkcji. Zalecany stosunek NPK w nawożeniu zrównoważonym dla upraw polowych wynosi 1,0:0,50:0,98, a dla użytków zielonych – 1,0:0,46:0,68.

Tabl. 2. **Zużycie nawozów mineralnych (NPK) według sektorów w 2010 r.**

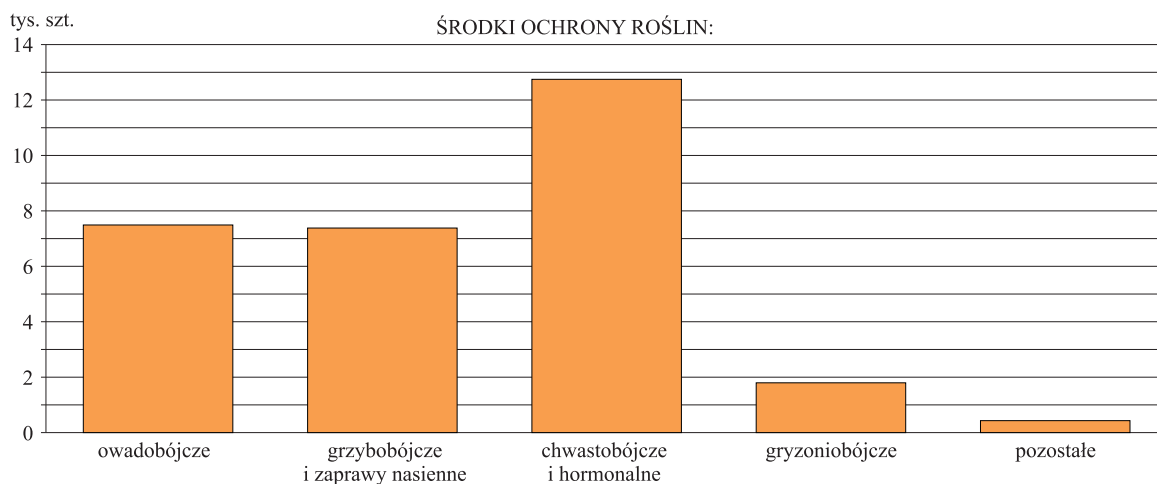
Wyszczególnienie	Ogółem	Sektor publiczny	Sektor prywatny	
			razem	w tym gospodarstwa indywidualne
Zużycie w tys. t.	43,3	0,4	42,9	32,0
Zużycie na 1 ha użytków rolnych w kg	96,0	11,2	102,7	94,1
Zużycie na 1 ha użytków rolnych w dobrej kulturze w kg.	106,0	37,5	107,7	99,1

Wyniki spisu wykazały, że pod zbiory 2010 r., w ok. 1,9 tys. gospodarstw (6,0% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą) zużyto 17,0 tys. t nawozów wapniowych w przeliczeniu na czysty składnik. Jednostkowe zużycie nawozów – 37,8 kg/ha UR - kształtowało się na bardzo niskim poziomie. Niski poziom wapnowania wpływa na proces degradacji gleb pod względem odczynu poprzez zwiększanie udziału gleb kwaśnych i bardzo kwaśnych w glebach użytkowanych rolniczo. W porównaniu do wyników PSR 2002 r. gospodarstw stosujących nawozy wapniowe było mniej o 57,2%.

W 2010 r. spisano 9,1 tys. gospodarstw stosujących nawozy organiczne, z czego obornik stosowano w 9,0 tys. gospodarstw, gnojówkę w 0,9 tys. i gnojowicę w 0,5 tys. gospodarstw. W gospodarstwach tych zastosowano do nawożenia gleby 5110,7 tys. ton obornika, 103,0 m³ gnojówki i 110,3 m³ gnojowicy. W porównaniu do wyników PSR 2002 r. liczba gospodarstw stosujących nawozy pochodzenia zwierzęcego zmniejszyła się o 29,7%.

Kolejnym, powszechnym zabiegiem stosowanym w produkcji roślinnej i mającym na celu uzyskanie maksymalnej wydajności jest stosowanie środków ochrony roślin. W 2010 r. pytano respondentów o rodzaj zastosowanych środków w podziale na: owadobójcze, grzybobójcze i zaprawy nasienne, chwastobójcze, gryzoniobójcze oraz pozostałe. Spośród gospodarstw prowadzących działalność rolniczą posiadających ponad 1 ha użytków rolnych 64,2% jednostek (13,9 tys.) stosowało przynajmniej jedną z w/w grup środków. Liczba gospodarstw stosujących środki ochrony roślin zmniejszyła się w ciągu 8 lat o 20,4%, ale ich udział w liczbie gospodarstw prowadzących działalność rolniczą wzrósł o 20,5 p.proc. Największy odsetek gospodarstw stosujących środki ochrony roślin (ponad 80%) zanotowano w grupie użytkującej 10-20 ha.

Wykres 1. Gospodarstwa stosujące środki ochrony roślin w 2010 r.

Powszechnie stosowano środki chwastobójcze, które znalazły się w użyciu 91,9% gospodarstw stosujących środki ochrony roślin. W większości gospodarstw znalazły również zastosowanie środki należące do grupy owadobójczych oraz grzybobójczych i zapraw nasiennych, odpowiednio 54,0% i 53,2%. Środki gryzoniobójcze stosowało 13,0% gospodarstw, a pozostałe – 3,1%.

DOCHODY GOSPODARSTW DOMOWYCH Z UŻYTKOWNIKIEM GOSPODARSTWA INDYWIDUALNEGO

W okresie od 1 lipca 2009 r. do 30 czerwca 2010 r. 30,6 tys. gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego prowadziło działalność rolniczą, w tym 21,3 tys. gospodarstw indywidualnych o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha.

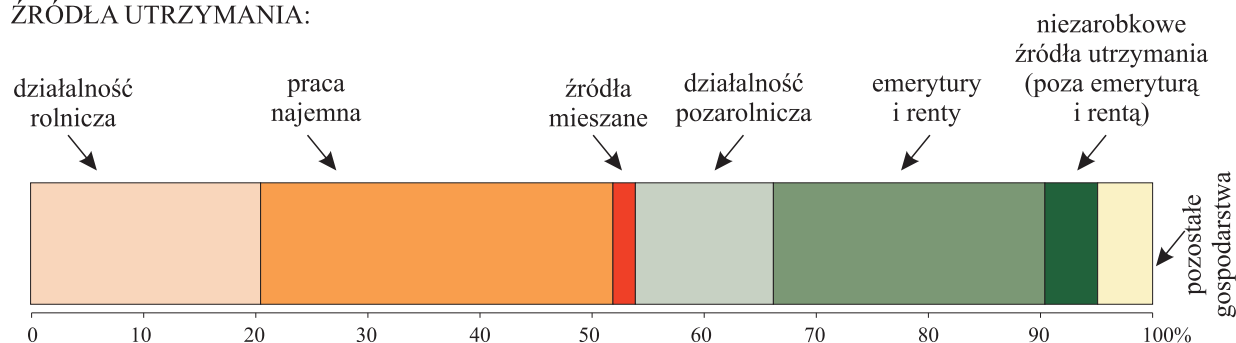
Oprócz dochodów z działalności rolniczej gospodarstwa domowe z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego uzyskiwały dochody z :

- pracy najemnej – 14,1 tys. gospodarstw,
- emerytur i rent – 10,5 tys. gospodarstw,
- działalności pozarolniczej – 7,2 tys. gospodarstw,
- niezarobkowych źródeł utrzymania (poza emeryturą i rentą) – 2,3 tys. gospodarstw.

Spośród gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego prowadzenie działalności rolniczej jako główne źródło utrzymania, tzn. źródło dochodów przekraczające 50% dochodów ogółem, wskazało jedynie 20,5 % gospodarstw (w 2002 r. – 12,2%). Dochody z pracy najemnej przekraczały 50% dochodów w przypadku 31,6% (w 2002 r. – 28,0%) gospodarstw domowych, a dochody z emerytury i renty – 24,2% gospodarstw (w 2002 r. – 37,2%). Działalność pozarolnicza stanowiła główne źródło dochodu dla 12,3% gospodarstw domowych (w 2002 r. -7,4%).

Wykres 1. **Struktura gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego według głównych źródeł utrzymania w 2010 r.**

ŹRÓDŁA UTRZYMANIA:

Analizując główne źródła utrzymania gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego można zauważyć, że wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych:

- wzrósł odsetek gospodarstw domowych, w których dochody z działalności rolniczej przekraczały 50% dochodów ogółem. Zaledwie 3,2% gospodarstw do 1 ha użytków rolnych wykazało jako główne dochody z działalności rolniczej, w grupie 5-10 ha odsetek ten wynosił 26,0%, w grupie 15-20 ha 53,4%, a spośród gospodarstw o powierzchni 100 ha i więcej użytków rolnych 84,3% gospodarstw wykazało działalność rolniczą jako główne źródło utrzymania.
- malał odsetek gospodarstw domowych, w których dochody z pracy najemnej przekraczały 50% ogółu dochodów. Ponad 30% gospodarstw posiadających do 10 ha użytków rolnych

jako główne źródło utrzymania wykazało dochody z pracy najemnej, w grupie użytkującej 20-30 ha odsetek ten wyniósł 12,1%, a gospodarstwa największe obszarowo (100 ha i więcej) stanowiły 2,4%.

- malał odsetek gospodarstw domowych, w których dochody z emerytur i rent przekraczały 50% ogółu dochodów. Ponad 10% gospodarstw użytkujących do 20 ha użytków rolnych jako główne źródło utrzymania wykazało emerytury i renty, a wśród gospodarstw największych obszarowo (100 ha i więcej UR) odsetek ten wyniósł 5,4%.

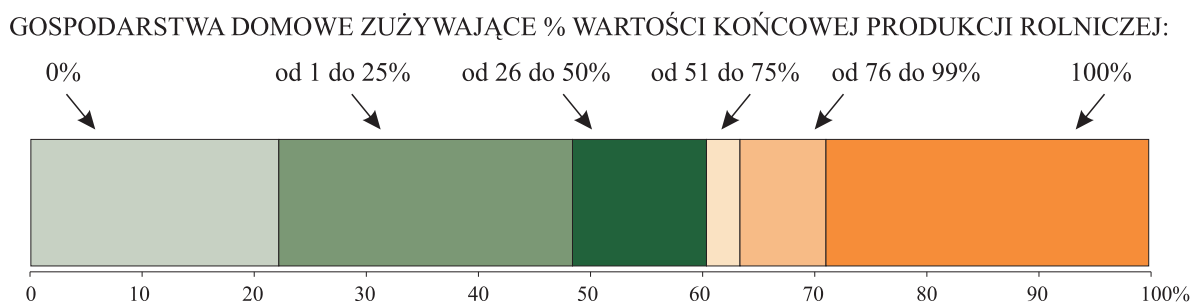
W przekroju terytorialnym największy odsetek gospodarstw wykazujących dochody z prowadzonej działalności rolniczej jako główne źródło utrzymania wystąpił w powiecie wschowskim – 34,6% i międzyrzeckim – 32,0%, a najniższy w powiecie żarskim – 12,3% i w Gorzowie Wlkp. – 11,1%.

CELE PRODUKCJI GOSPODARSTW DOMOWYCH Z UŻYTKOWNIKIEM GOSPODARSTWA INDYWIDUALNEGO

Wyniki PSR 2010 wykazały, że w 12,1 tys. gospodarstw indywidualnych (39,6% ogółu gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą) gospodarstwo domowe użytkownika zużywało więcej niż 50% wartości wytworzonej końcowej produkcji rolniczej, czyli produkowało głównie na samo zaopatrzenie. Spośród gospodarstw produkujących głównie na samo zaopatrzenie 8,8 tys. gospodarstw (28,9% ogółu gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą) produkowało wyłącznie na samozaopatrzenie gospodarstwa domowego.

Gospodarstwa domowe 18,5 tys. użytkowników gospodarstw indywidualnych (60,4% ogółu gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą) zużywało 50% i mniej wartości końcowej produkcji rolniczej, przeznaczając ją głównie na sprzedaż. Jedynie 6,8 tys. gospodarstw indywidualnych (22,2% ogółu gospodarstw indywidualnych z działalnością rolniczą) produkowało wyłącznie na sprzedaż.

Wykres 1. **Struktura gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego według odsetka zużycia wartości końcowej produkcji rolniczej w 2010 r.**

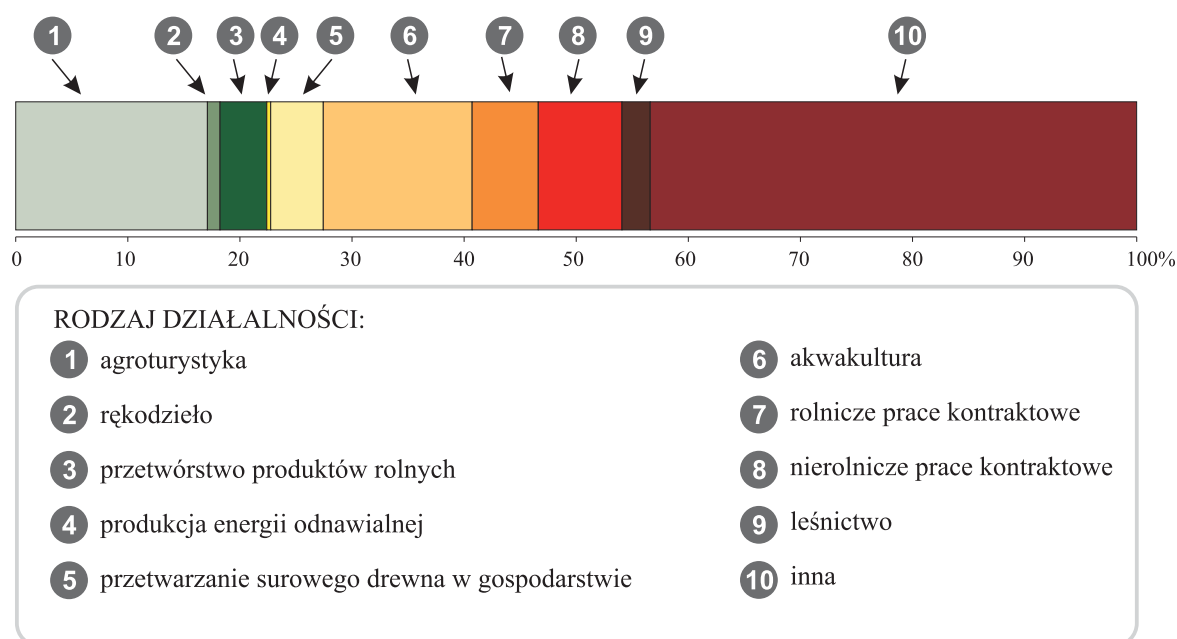
DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA INNA NIŻ ROLNICZA BEZPOŚREDNIO ZWIĄZANA Z GOSPODARSTWEM ROLNYM

Spośród 30,9 tys. gospodarstw prowadzących działalność rolniczą zaledwie 4% wykazało prowadzenie działalności innej niż rolnicza bezpośrednio związanej z gospodarstwem rolnym (poprzez wykorzystanie budynków, gruntów, maszyn i siły roboczej gospodarstwa).

Najczęściej wykazywanym rodzajem prowadzonej działalności była agroturystyka (17,1% gospodarstw prowadzących działalność inną niż rolnicza) i akwakultura (13,3%), najrzadziej – rękodzieło (1,1%) i produkcja energii odnawialnej (0,4%).

Gospodarstwa do 1 ha użytków rolnych stanowiły 10,3% ogółu gospodarstw prowadzących działalność inną niż rolnicza. Spośród gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych największy odsetek (15,2%) stanowiły gospodarstwa o powierzchni 5-10 ha. Ponad 16% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą o powierzchni użytków rolnych powyżej 100 ha wykazało prowadzenie działalności innej niż rolnicza bezpośrednio związanej z gospodarstwem rolnym.

Wykres 1. Struktura gospodarstw rolnych prowadzących działalność inną niż rolnicza bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym w 2010 r.

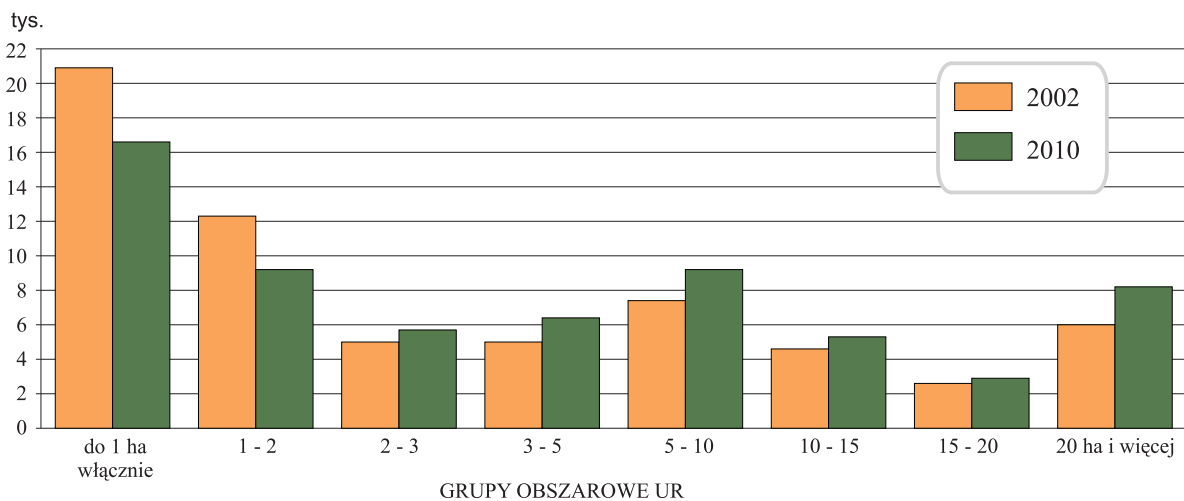
PRACUJĄCY I NAKŁADY PRACY W GOSPODARSTWACH ROLNYCH

Działalność rolnicza prowadzona w gospodarstwach rolnych wymaga udziału i wkładu pracy człowieka. W gospodarstwach indywidualnych jest to najczęściej pracujący użytkownik i członkowie jego rodziny (tworzący wspólne gospodarstwo domowe z użytkownikiem lub utrzymujący się oddzielnie), wspomagani przez opłacanych pracowników najemnych lub pracowników kontraktowych, a czasem także bezpłatną pomoc sąsiedzka. W pozostałych gospodarstwach rolnych, w zależności od formy własności, większą część stanowią pracownicy najemni lub inne osoby pracujące bez wynagrodzenia wspomagane pracownikami najemnymi i

kontraktowymi. Osobą zarządzającą, podejmującą decyzję co do kierunku i rozmiarów prowadzonej w gospodarstwie produkcji, jest kierujący gospodarstwem rolnym. W gospodarstwach indywidualnych jest to głównie sam użytkownik, w pozostałych gospodarstwach – najczęściej zatrudniony do tego celu pracownik najemny.

W niniejszej publikacji skoncentrowano się na charakterystyce gospodarstw rolnych i prowadzonej w nich produkcji rolnej, a zatem również temat dotyczący pracujących wymaga takiego ujęcia, które pozwoli na pokazanie wielkości nakładów pracy ludzkiej poniesionych na działalność rolniczą w gospodarstwach rolnych w ciągu całego roku gospodarczego. Uwzględniono nawet minimalny wkład pracy każdej z osób pracujących w gospodarstwie rolnym przy produkcji rolniczej w każdym z 12 miesięcy poprzedzających dzień referencyjny PSR 2010, tj. 30 czerwca, niezależnie od tego czy praca w gospodarstwie rolnym była dla tych osób pracą wyłączną, główną czy dodatkową.

Wykres 1. Użytkownicy gospodarstw indywidualnych i członkowie rodziny użytkowników pracujący w tych gospodarstwach w ciągu roku według grup obszarowych użytków rolnych w 2010 r.

W 2010 r. liczba członków rodziny użytkownika gospodarstwa rolnego zaangażowanych w pracę w swoim bądź rodzinnym gospodarstwie rolnym w ciągu 12 miesięcy wynosiła 63,6 tys. osób, a po uwzględnieniu stałych pracowników najemnych – 65,6 tys. osób. We wszystkich gospodarstwach rolnych zbiorowość zaangażowanych w pracę w ciągu 12 miesięcy przed dniem referencyjnym spisu ukształtowała się na poziomie 67,5 tys. osób.

Wykres 2. Użytkownicy gospodarstw indywidualnych pracujący w tych gospodarstwach w ciągu roku według płci i grup obszarowych użytków rolnych w 2010 r.

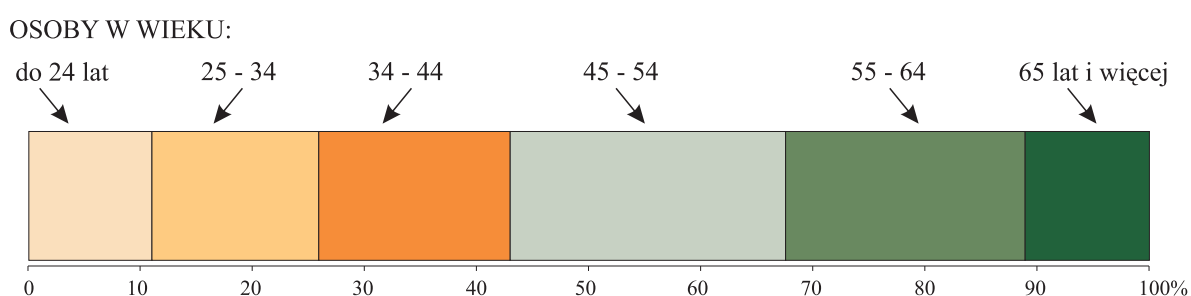

W porównaniu do 2002 r. liczba użytkowników i członków rodziny użytkowników pracujących w gospodarstwach rolnych w ciągu roku na dzień 30 czerwca 2010 roku utrzymała się na podobnym poziomie 63,5 tys. osób (63,9 tys. osób w 2002 roku). Zwiększyła się natomiast liczba pracowników najemnych zatrudnionych w gospodarstwach indywidualnych.

Ponad 55% ogółu użytkowników (pracujących) w swoich gospodarstwach rolnych to mężczyźni. Większość kobiet użytkowała mniejsze obszary gospodarstwa rolne, w tym ponad 47 % z nich – gospodarstwa nie przekraczające 10 hektarów użytków rolnych.

Ponad połowa ogółu użytkowników i członków rodziny pracujących w gospodarstwach indywidualnych to osoby w wieku powyżej 44 lat (57%), natomiast co czwarty pracujący użytkownik lub członek rodziny użytkownika nie przekroczył 35 roku życia (25,9%).

Wykres 3. Struktura pracowników i członków rodziny użytkowników pracujących w gospodarstwach rolnych w ciągu roku według grup wiekowych w 2010 r.

Spośród 63,5 tys. użytkowników i członków rodziny użytkowników pracujących w swoich rodzinnych gospodarstwach rolnych 37,3 tys. osób (58,7%) pracowało wyłącznie w gospodarstwie rolnym, 1,9 tys. (3,0 %) pracowało głównie w gospodarstwie, natomiast dla 24,3 tys. osób (38,3 %) praca w gospodarstwie była tylko dodatkową do innej wykonywanej. Częściej pracę w gospodarstwie rolnym z inną pracą łączyli mężczyźni niż kobiety.

Tabl. 1. Struktura użytkowników i członków rodziny użytkownika gospodarstw rolnych pracujących wyłącznie, głównie oraz dodatkowo w swoim gospodarstwie rolnym według grup obszarowych użytków rolnych w 2010 r.

Grupy obszarowe użytków rolnych	Pracujący wyłącznie w gospodarstwie rolnym	Pracujący głównie w gospodarstwie rolnym	Pracujący dodatkowo w gospodarstwie rolnym
	w %		
Ogółem	58,7	3,0	38,3
do 1 ha	57,3	1,8	40,9
Razem powyżej 1 ha	59,2	3,5	37,3
1-2	53,2	2,3	44,5
2-3	51,4	2,7	45,9
3-5	52,8	3,1	44,1
5-10	57,6	3,6	38,8
10-15	63,0	4,0	33,0
15-20	66,3	4,4	29,3
20-30	70,4	4,3	25,3
30-50	75,5	4,0	20,5
50-100	74,3	5,1	20,6
100 ha i więcej	74,5	7,2	18,4

Im większa powierzchnia gospodarstwa rolnego tym bardziej zwiększała się przewaga użytkowników i członków rodziny pracujących wyłącznie w gospodarstwie rolnym, natomiast malała ilość użytkowników pracujących głównie poza swoim gospodarstwem rolnym i dodatkowo w gospodarstwie.

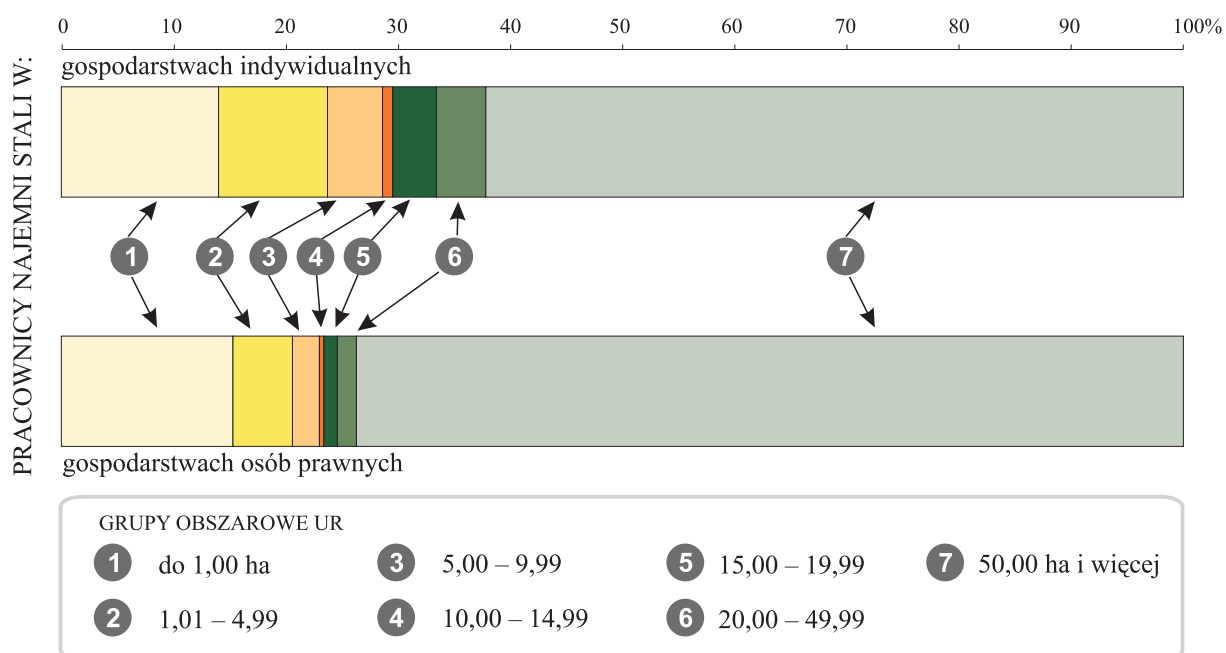
Bardzo ważnym zagadnieniem przy ocenie nakładów pracy w rolnictwie w ciągu roku jest wymiar czasu pracy, w jakim pracują poszczególne osoby, zarówno rodzinna siła robocza, jak i pozostali pracownicy. Duży udział pracujących w niepełnym wymiarze czasu zniekształca w pewnym stopniu obraz z punktu widzenia pracochłonności poszczególnych typów gospodarstw. Dlatego też podstawą prowadzonej analizy są nakłady pracy wyrażone w umownych rocznych jednostkach pracy AWU, będących odpowiednikiem rocznego wkładu pracy osoby zatrudnionej w pełnym wymiarze pracy, tj. po przeliczeniu pracujących w niepełnym wymiarze na pełne etaty. Przyjęto, że na jedną osobę nie może przypadać więcej niż 1 AWU czyli 2120 godzin pracy rocznie.

Wyniki PSR 2010 wykazały, że nakłady pracy na prowadzenie działalności rolniczej we wszystkich gospodarstwach rolnych w województwie lubuskim ukształtowały się na poziomie 29,4 tys. AWU, w tym zdecydowana większość w gospodarstwach indywidualnych (27,5 tys. AWU).

Tabl. 2. Nakłady pracy w gospodarstwach rolnych według sektorów w 2010 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	W gospodarstwach indywidualnych				W gospodarstwach osób prawnych		
		razem	w tym			razem	w tym pracownicy najemni	
			rodzinna siła robocza	pracownicy najemni			stali	dorywczy
				stali	dorywczy			
Ogółem w tys. AWU	29,4	27,5	25,1	1,7	0,6	1,9	1,7	0,2
W odsetkach	100,0	93,5	85,5	5,9	2,1	6,5	5,8	0,7

Wykres 4. Struktura pracowników najemnych stałych w gospodarstwach rolnych w zależności od sektorów i grup obszarowych użytków rolnych w 2010 r.

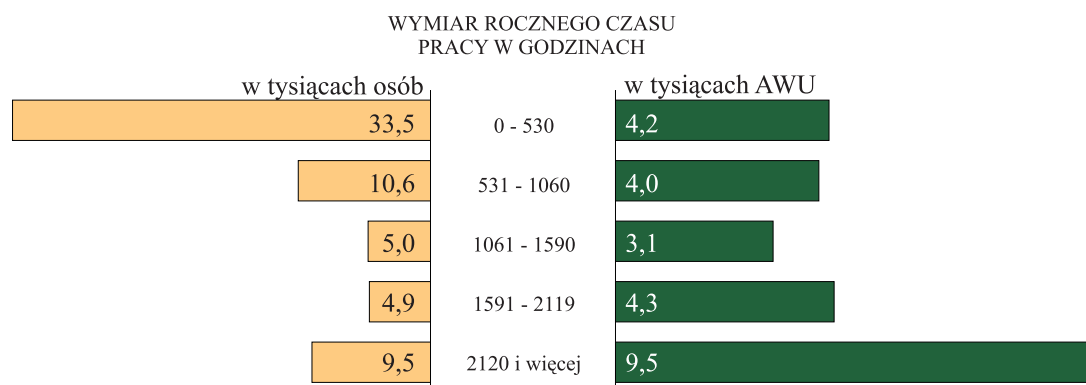

Nakłady pracy pracowników najemnych wynosiły 4,3 tys. AWU z czego 81 % stanowili pracownicy najemni stali. W gospodarstwach indywidualnych 91,3 % ogółu nakładów pracy ponoszonych na prowadzenie działalności rolniczej stanowiła rodzinna siła robocza (25,1 tys. AWU), natomiast na pracowników najemnych przypadało 2,3 tys. AWU, z czego 73,9 % stanowili pracownicy najemni stali. Prowadzenie działalności rolniczej w gospodarstwach osób prawnych i jednostek niemających osobowości prawnej wymagało nakładu pracy pracowników najemnych w wysokości 1,9 tys. AWU, z czego, podobnie jak w przypadku gospodarstw indywidualnych, zdecydowaną większość stanowili pracownicy najemni stali (89,5 %). Wyższy udział pracowników najemnych dorywczych w ogólnej liczbie pracowników najemnych w gospodarstwach indywidualnych wynikał z konieczności zatrudniania większej liczby osób w sezonie zbiorów.

Zarówno w gospodarstwach indywidualnych, jak i w gospodarstwach osób prawnych ilość nakładów pracy pracowników najemnych stałych wzrasta wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstw rolnych.

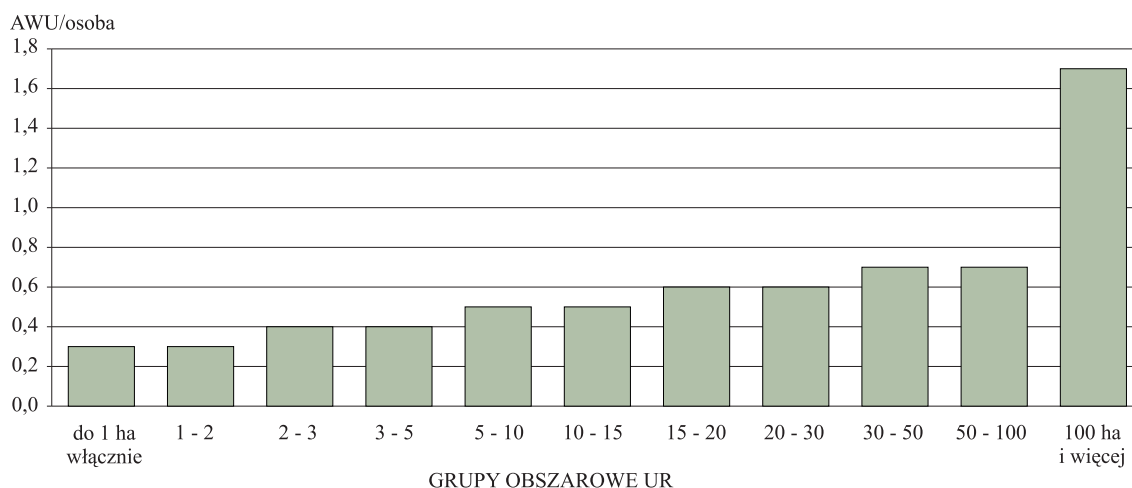
W gospodarstwach indywidualnych 91,3% ogółu nakładów pracy ponoszonych na prowadzenie działalności rolniczej stanowiła rodzinna siła robocza. Na użytkowników gospodarstw rolnych przypadało 13,6 tys. AWU, na małżonków użytkowników 6,5 tys. AWU, a 5,0 tys. AWU – na pozostałych członków rodziny użytkownika.

Wykres 5. **Użytkownicy gospodarstw indywidualnych i członkowie rodzin użytkowników pracujący w tych gospodarstwach w ciągu roku według wymiaru czasu pracy w 2010 r.**

W przypadku rodzinnych gospodarstw rolnych, im większe gospodarstwo, tym większy był godzinowy wkład pracy w prowadzenie działalności rolniczej członków rodziny użytkownika.

Wykres 6. **Przeciętna liczba AWU przypadająca na 1 członka rodziny użytkownika gospodarstwa rolnego według grup obszarowych użytków rolnych w 2010 r.**

Przeciętnie na 1 pracującego użytkownika lub członka rodziny użytkownika przypadało 0,4 AWU (2/5 pełnego etatu). W gospodarstwach do 1 ha użytków rolnych na jednego pracującego przypadało 0,3 AWU (około 1/3 pełnego etatu), natomiast w gospodarstwach powyżej 1 ha – 0,5 AWU (pół etatu).

TYPOLOGIA GOSPODARSTW ROLNYCH

Typologia gospodarstw rolnych została opracowana na podstawie wyników PSR 2010 oraz zestawu współczynników standardowej produkcji przygotowanych przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy.

Typ rolniczy i wielkość ekonomiczna zostały obliczone dla gospodarstw rolnych, które w dniu 30 czerwca 2010 r. prowadziły działalność rolniczą. Wyodrębniono 10 klas wielkości ekonomicznej oraz 9 typów rolniczych.

Spośród 30,9 tys. gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą w województwie lubuskim, ponad połowa (16,8 tys.) należała do najniższej klasy wielkości ekonomicznej (poniżej 2 tys. euro). Zaledwie 36 gospodarstw rolnych należało do najwyższej klasy ekonomicznej (1000 i więcej tys. euro). W 2002 r. gospodarstwa należące do najniższej klasy ekonomicznej (< 2 ESU) stanowiły 76,4%.

Tabl. 1. Gospodarstwa rolne według klas wielkości ekonomicznej w 2010 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Klasy wielkości ekonomicznej w tys. euro										
		0-2	2-4	4-8	8-15	15-25	25-50	50-100	100-500	500-1000	≥1000	
Gospodarstwa rolne ogółem												
W tys. szt. . . .	30,9	16,8	4,1	3,5	2,6	1,4	1,2	0,6	0,5	0,1	0,0	
W odsetkach. .	100,0	54,5	13,3	11,2	8,3	4,6	4,0	2,0	1,7	0,3	0,1	

Gospodarstwa o określonym typie rolniczym zakwalifikowano do trzech kategorii:

1. Gospodarstwa z dominującą uprawą/chowem:

- specjalizujące się w uprawach polowych (typ I) – 14,6 tys. gospodarstw,
- specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (typ II) – 0,9 tys. gospodarstw,
- specjalizujące się w uprawach trwałych (typ III) – 1,0 tys. gospodarstw,
- specjalizujące się w chowie zwierząt żywnych w systemie wypasowym (typ IV) – 1,9 tys. gospodarstw,
- specjalizujące się w chowie zwierząt żywnych paszami treściwymi (typ V) – 2,4 tys. gospodarstw,

2. Gospodarstwa mieszane:

- mieszane - różne uprawy (typ VI) – 0,9 tys. gospodarstw,
- mieszane – różne zwierzęta (typ VII) – 1,1 tys. gospodarstw,
- mieszane – różne uprawy i zwierzęta (typ VIII) – 5,2 tys. gospodarstw,

3. Gospodarstwa niesklasyfikowane (typ IX) – 3,0 tys. gospodarstw rolnych.

Gospodarstwa z dominującą uprawą roślin (typ I, II i III) stanowiły 53,4% spisanych gospodarstw rolnych, gospodarstwa z dominującym chowem zwierząt – 13,7%, a gospodarstwa mieszane (typ VI, VII i VIII) – 23,3%.

Na podstawie ustalonego typu rolniczego wyodrębniono gospodarstwa o przeważającym kierunku produkcji:

- roślinnym - zaliczono gospodarstwa należące do typu I, II, III i VI,
- zwierzęcym - typ IV, V i VII,
- mieszanym – typ VIII.

Tabl. 2. Gospodarstwa rolne według przeważającego kierunku produkcji rolniczej ustalonego na podstawie typu rolniczego w 2010 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Gospodarstwa o kierunku produkcji		
		przeważającym roślinnym	przeważającym zwierzęcym	mieszanym
Gospodarstwa rolne ogółem				
W tys. szt.	27,9	17,3	5,3	5,2
W odsetkach	100,0	62,2	19,1	18,7

Według wyników PSR w 2010 r. zdecydowaną większość stanowiły gospodarstwa o przeważającym roślinnym kierunku produkcji. W porównaniu z wynikami PSR 2002 r. wzrósł odsetek gospodarstw o przeważającym kierunku roślinnym o 19,0 p.proc., natomiast obniżył się odsetek gospodarstw o przeważającym kierunku zwierzęcym o 12,5 p.proc. i mieszanym o 6,5 p.proc.